

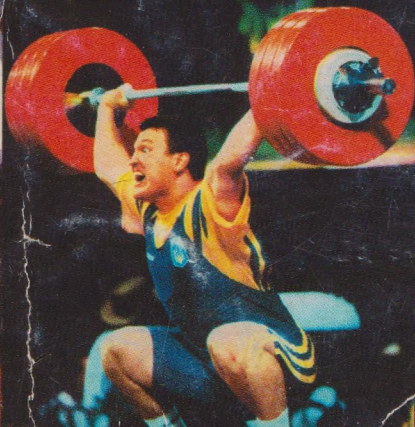
М.С. ГЕРЦИК
О.М. ВАЦЕБА

ВСТУП ДО

СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

ГАЛУЗІ

«**ФІЗИЧНЕ**
ВИХОВАННЯ І
СПОРТ»

М.С. ГЕРЦИК
О.М. ВАЦЕБА

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ГАЛУЗІ

«ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ»

*рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(лист Міністерства освіти і науки України № 14/18.2-12 від 03.01.2002 р.)
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів 1-4 рівнів акредитації
за напрямками*

0102 – Фізичне виховання і спорт

0101 – Педагогічна освіта

зі спеціальностей

«Фізичне виховання»

«Олімпійський та професійний спорт»

«Фізична реабілітація»

«Педагогіка і методика середньої освіти

(викладання фізкультури)»

«Дошкільне виховання»

Л Ї В І В
Українські технології
2002

УДК 796.01

ББК 75.1

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Куц О.С.** доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання Львівського державного інституту фізичної культури;
- Шиян Б.М.** доктор педагогічних наук, професор, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, завідувач кафедри теоретичних основ і методики фізичного виховання Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;
- Завацький В.І.** доктор біологічних наук, професор, проректор Міжнародного університету «Рівненський економіко-гуманітарний інститут» імені Степана Дем'янука.

**Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту**

(лист Міністерства освіти і науки України № 14/18.2-12 від 03.01.2002 р.)

Г-414 Герцик М.С., Вацеба О.М.

Вступ до спеціальностей галузі «фізичне виховання і спорт»:
Навчальний посібник. – Львів: Українські технології, 2002. – 232 с.

ISBN 966-666-034-2

У навчальному посібнику міститься необхідна для студентів вищих навчальних закладів фізкультурного профілю інформація з фізичної культури та професійної діяльності в ділянці фізичного виховання, олімпійського та професійного спорту, фізичної реабілітації, рекреації та туризму.

Викладений матеріал допоможе студентам-першокурсникам краще познайомитися зі своєю майбутньою спеціальністю, прискорить процес адаптації до специфічних умов навчання у вищому навчальному закладі, розширить знання про роль та значення фізичної культури і спорту в суспільстві.

БІБЛІОТЕКА
Львівського державного
інституту фізичної
культури

- © Герцик М.С., Вацеба О.М., 2002
© Львівський державний інститут фізичної культури, 2002
© НВФ «Українські українські», верстка, художнє оформлення, друк, 2002

ISBN 966-666-034-2

ШАНОВНИЙ ЧИТАЧУ !

Навчальний посібник, який тримаєш у руках, є результатом прагнень авторів поліпшити вивчення важливої навчальної дисципліни, яка викладається однією із перших у вищому навчальному закладі для майбутніх фахівців галузі фізичного виховання і спорту. Ця дисципліна покликана комплексно представити галузь Твоєї майбутньої професійної діяльності та особливості організації навчального процесу у вищій школі.

Сьогодні галузь фізичного виховання та спорту потребує молодих кваліфікованих кадрів, які не тільки володіють сучасними знаннями, але й знають як застосувати свої здібності на практиці, які є патріотами своєї держави, прагнуть виховувати підрастаючі покоління здоровими, соціально активними будівниками нової української держави.

Перед авторами цього навчального посібника стояло нелегке завдання – у стислій формі показати, як «навчити учитися», як самостійно здобувати необхідні знання, як зорієнтуватися у системі вищої освіти України, що продовжує реформуватися відповідно до європейських стандартів; як розібратися у все зростаючому потоці наукової інформації; окреслити характер майбутньої професії, перспективи галузі й таке інше.

Заслуга авторів полягає в розкритті актуальних питань, найважливіші з яких: у чому полягає соціальна сутність фізичної культури і спорту; як функціонує вища школа в сучасних соціально-економічних умовах; який зміст професійної діяльності в галузі фізичної культури; якою є методика опрацювання різноманітної інформації. Усі ці питання викладено авторами посібника досить повно, цікаво, на сучасному науково-методичному рівні й таким чином, що заохочують поринути в царину науки, освіти, культури.

Оригінальними й корисними кожному є додатки до посібника. В них зібрано витяги із Законів України та інших нормативно-

правових документів, сучасну довідкову, статистичну та іншу допоміжну інформацію.

З цілковитою впевненістю можна стверджувати, що навчальний посібник слугуватиме не тільки для поліпшення навчального процесу в закладах освіти фізкультурного профілю, але буде корисним і для тих, кого хвилює якість підготовки фахівців з фізичної культури і спорту, хто цікавиться проблемами розвитку галузі.

*Доктор педагогічних наук,
академік Міжнародної
академії інформатизації при ООН,
професор **Олександр КУЦ***

ВІД АВТОРІВ

Сучасне реформування системи вищої школи в Україні та численні переміни, що відбуваються в галузі фізичного виховання та спорту виразно окреслюють проблему підготовки професійних кадрів. Сьогодні чимало українських університетів та інститутів різних рівнів акредитації, форм власності та підпорядкованості відкривають свої двері тим, хто хоче здобути фах вчителя фізкультури, тренера, фізреабілітолога й пов'язати своє професійне майбутнє з манливою й захоплюючою сферою фізичної культури та спорту, з професією, близькою до педагогіки й культури, медицини й військової справи, політики й менеджменту.

Вступ до спеціальностей галузі – невід'ємна частина навчального плану й виховного процесу будь-якого закладу освіти, де готують таких фахівців. Цей посібник містить необхідний мінімум інформації, який дозволяє істотно розширити знання у сфері фізичної культури, сповна задовольнити пізнавальні, загальнокультурні потреби студента, сприяти формуванню його професійного світогляду й особистої культури.

Матеріал викладено відповідно до навчальної програми, підготовленої нами у 2001 році й передбачає розгляд 14 тем. Наприкінці викладу кожної з тем подається перелік контрольних запитань, завдань для самостійної роботи та список рекомендованої літератури. Водночас, цей посібник не містить готових рецептів як стати фахівцем в тій чи іншій спеціальності. Ми націлюємо кожного першокурсника на тривале навчання та постійне самовдосконалення.

А своїм колегам викладачам ми будемо вдячні за пропозиції щодо вдосконалення структури, змісту, форм і методики викладання цієї комплексної дисципліни.

ЗМІСТ

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ	3
ВІД АВТОРІВ	5

Розділ 1.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ ТА ГАЛУЗЬ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 1.1.	
Фізична культура як суспільне явище	9
Тема 1.2	
Галузєва термінологія	16
Тема 1.3	
Міжнародний спортивний рух	29
Тема 1.4	
Фізкультурно-спортивний рух в Україні	40
Тема 1.5	
Програмно-нормативні засади розвитку галузі фізичної культури	58
Тема 1.6	
Організаційні засади, структура і матеріальна основа розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні	70

Розділ 2.

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Тема 2.1	
Професійна діяльність фахівців фізичної культури	83
Тема 2.1.1	
Професійна діяльність учителя фізичної культури	94
Тема 2.1.2	
Професійна діяльність тренера-викладача	101
Тема 2.1.3	
Професійна діяльність фахівця з фізичної реабілітації	117

Розділ 3.

СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ТА КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Тема 3.1	
Система кадрового забезпечення галузі	126
Тема 3.2	
Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах	136
Тема 3.3	
Основи науково-дослідної роботи	148
Тема 3.4	
Навчання і побут студентів вищого навчального закладу	161
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	169

ДОДАТКИ

Додаток 1	
КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	174
Додаток 2	
ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ФІЗИЧНУ КУЛЬТУРУ І СПОРТ»	176
Додаток 3	
ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ОСВІТУ»	177
Додаток 4	
ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ»	181
Додаток 5	
ПОЛОЖЕННЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ ЗАКЛАД ОСВІТИ	191
Додаток 6	
ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	197

Додаток 7	
ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНІ РІВНІ (ступеневу освіту).....	200
Додаток 8	
СТАНДАРТНІ ПРАВИЛА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ІНВАЛІДІВ	205
Додаток 9	
ЛИСТ МІНІСТЕРСТВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ	206
Додаток 10	
ПРЕЗИДЕНТИ МІЖНАРОДНОГО ОЛІМПІЙСЬКОГО КОМІТЕТУ	207
Додаток 11	
ХРОНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ СУЧАСНИХ ОЛІМПІЙСЬКИЙ ІГОР	208
Додаток 12	
П'єр де Кубертен. ОДА СПОРТУ	210
Додаток 13	
ОЛІМПІЙСЬКА КЛЯТВА СПОРТСМЕНІВ	215
ОЛІМПІЙСЬКА КЛЯТВА АРБІТРІВ	215
Додаток 14	
СПИСОК ОЛІМПІЙСЬКИХ ЧЕМПІОНІВ УКРАЇНИ	216
Додаток 15	
ГІМН ОЛІМПІЙЦІВ УКРАЇНИ	227
Додаток 16	
СХЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ СПОРТИВНИХ ТОВАРИСТВ США І КАНАДИ	228
Додаток 17	
ГЕОГРАФІЯ ПОШИРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ СПОРТИВНИХ ТОВАРИСТВ В ШТАТАХ АВСТРАЛІЇ	229
Додаток 18	
КОМПЛЕКСНІ СПОРТИВНІ ЗМАГАННЯ, ОРГАНІЗОВАНІ УКРАЇНСЬКОЮ ДІАСПОРОЮ В ЧЕСТЬ ІГОР ОЛІМПІАД	230

Розділ 1. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ ТА ГАЛУЗЬ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 1.1.

Фізична культура як суспільне явище

- *«Вступ до спеціальностей галузі фізичне виховання і спорт» як навчальна дисципліна*
- *Місце фізичної культури в загальній культурі людства*
- *Основні завдання, форми і засоби фізичної культури*

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Фізична культура сьогодні є одним із визначальних чинників суспільного життя світової спільноти, важливим елементом освіти, виховання, охорони здоров'я, військової справи, професійно-прикладної підготовки, соціальної сфери, політики, економіки, мистецтва й т. ін.

Словосполука «фізична культура» характеризує означене поняття як частину (різновид) культури взагалі.

Початковий зміст поняття «культура» (з латинської мови означало «обробіток») нині значно розширився. У загально-вживаному значенні воно включає в себе певні особисті риси, форми, стиль поведінки й діяльності окремої особи або спільноти, тобто різноманітні форми суспільного життя з одного боку, і результати діяльності (твори, структури, базу) з іншого.

Отже до поняття «культура» в широкому розумінні слова входять такі складові як мистецтво, наука, ідеологія, фізична культура, а також результати діяльності людини у цих сферах. Культуру умовно поділяють на матеріальну і духовну.

У сфері культури людина проявляється в трьох аспектах:

- пізнає попередній історичний досвід (вивчає літературу, мистецтво, техніку);
- виступає як носій культурних цінностей;
- сама створює, формує культурні цінності, які стають базою подальшого розвитку культури.

Фізична культура, як культура в цілому, не дана людям від природи, а є наслідком суспільної та індивідуальної творчості.

Найчастіше терміном «Фізична культура» називають процес, спрямований на підготовку людей до життя та праці шляхом виконання фізичних вправ, використання цілющих сил природи, особистої і громадської гігієни та певного раціонального побуту і праці.

До поняття «галузь фізичної культури» відноситься не лише система вправ, теоретичних знань, але й матеріальна база фізичної культури та її організаційна система.

З розвитком цивілізації, внаслідок зменшення в житті людей ролі важкої фізичної праці, значення і місце фізичної культури в житті людей постійно зростають. По суті, фізична культура є основним (якщо не єдиним) засобом, який гарантує порятунок людства від фізичної деградації і виродження. Бо ж збіднення рухового арсеналу людини спричиняється до погіршення її здоров'я, занепаду творчої активності тощо.

Тільки достатня рухова активність і певний режим праці та побуту в поєднанні з іншими засобами, запобігають зниженню продуктивності праці. За дещо застарілими і можливо викривленими даними радянської статистики, продуктивність праці на виробництві робітників, які займалися фізичними справами, була на 6-12% вищою. Недарма велика увага до фізичної культури приділяється у багатьох високорентабельних фірмах Західної Європи, США і особливо Японії. Для працівників тут створюються прекрасні умови для занять фізичною культурою і спортом. А робітники, які не хворіють, не палять, ведуть здоровий спосіб життя і займаються спортом, користуються істотними пільгами: додаткові відпустки, персональні доплати, гарантія праці в пенсійному віці тощо.

Формуючись у процесі розвитку людського суспільства, фізична культура чітко позначила залежність між підготовкою до праці та її результатами. Ускладнення змісту людської діяльності щоразу підвищує вимоги до рівня фізичної та психічної підготовленості, як це має місце при підготовці космонавтів, пілотів, моряків-підводників та представників інших сучасних професій. Функції фізичної культури проявляються також у постійному нагромадженні й передачі досвіду, в створенні нових методів і засобів впливу на психофізичний стан людей. Цей досвід складає основу теорії фізичного виховання і спорту, яка оформилася в самостійний науковий напрям. Якщо фізична культура є засобом підвищення продуктивності праці та досягнення високого рівня суспільного виробництва, то останнє в свою чергу, забезпечує відповідні умови (матеріальні та духовні) для розвитку фізичного виховання і спорту.

Фізична культура і спорт, які донедавна були лише споживачами високих технологій, нині самі стали постачальниками таких для багатьох галузей (медицина, психологія, матеріалознавство, будівництво й архітектура тощо).

Основними завданнями фізичної культури є:

- забезпечення рухової активності людей;
- сприяння гармонійному розвитку особи;
- формування позитивних рис характеру;
- підтримання рівня здоров'я та працездатності;
- нагромадження і використання знань про здоров'я та здоровий спосіб життя.

Фізична культура є специфічним багатофункціональним явищем у сфері якого вирішується широке коло завдань, від особистих до державних і загальнолюдських.

До поняття «галузь фізичної культури» відноситься також матеріальна основа фізичної культури, структура спортивних організацій, та науково-методична база.

У сфері суспільних інтересів фізична культура виконує такі **функції**:

- відтворення робочої сили і підготовки громадян до виробничої і творчої діяльності;
- фізичне, розумове і естетичне виховання громадян;
- удосконалення природних (генетичних) і набутих якостей особи;
- формування у громадян активної творчої життєвої позиції;
- державного будівництва та міжнародного представництва (особливо у сфері спортивної діяльності).

Фізична культура і спорт об'єктивно сприяють політичному, економічному, соціальному і науково-технічному прогресу людства.

Основними засобами фізичної культури є фізичні вправи у всій їхній різноманітності. Проте не варто ігнорувати і такі засоби, як використання оздоровчих сил природи, різноманітні гігієнічні процедури, раціональні режими побуту, праці, відпочинку і харчування.

У поєднанні різноманітності засобів – головна запорука успіху при виконанні завдань, що стоять перед фізкультурно-спортивним рухом.

Форма проведення занять суттєво впливає на характер, кількість і ефективність використання відповідних засобів та визначається побутовими і службовими обставинами. Форма занять має обов'язково відповідати поставленій меті.

Найпоширенішими є такі форми занять фізичними вправами:

- уроки та заняття в середніх навчальних закладах всіх типів;
- самостійні заняття;
- заняття в групах професійної та військово-прикладної фізичної підготовки;
- спортивні тренування;
- реабілітаційно-оздоровчі заняття.

Сферами впровадження фізичної культури і спорту є:

- навчально-виховна;
- виробнича;
- соціально-побутова.

Основними показниками стану розвитку фізичної культури в державі, регіоні чи організації є:

- стан здоров'я і рівень фізичного розвитку;
- рівень забезпеченості кваліфікованими кадрами;
- наявність відповідних організаційних структур;
- кількість фізкультурників і спортсменів;
- наявна матеріальна база;
- рівень науково-методичного та інформаційного забезпечення;
- рівень спортивних досягнень окремих осіб та збірних команд.

В Україні розроблено і затверджено Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України для визначення рівня фізичної підготовленості різних вікових категорій населення.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Які основні завдання стоять перед навчальною дисципліною «Вступ у спеціальності фізичної культури і спорту» ?
2. Яке місце посідає фізична культура в загальній культурі людства ?
3. Які основні завдання в суспільстві вирішує фізична культура?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Знайдіть і випишіть пояснення терміну «фізична культура» з різних словників, довідників, енциклопедій.
2. Дайте власне визначення поняття «фізична культура».

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – К., 1994. – 22 с.
2. Олійник М.О., Скрипник А.П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні / Вид. 3-є, переробл. і доповн. – Харків: ХаДІФК, 2000. – 292 с.
3. Осінчук В.Г., Попеску І.К. Визначення основних спортивних термінів фізичної культури і спорту. – К.: ІСДО, 1995. – 200 с.
4. Основні поняття і терміни оздоровчої фізичної культури та реабілітації / О.Д. Дубогай, А.М. Ткачук, С.Д. Костікова, А.О. Сфімов. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – 100 с.
5. Основные понятия (категории) теории физической культуры и спорта / Сост. В.Н. Платонов. – К., 1989. – 24 с.

6. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». – К., 1998. – 48 с.
7. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. – Частина 1. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 272 с.
8. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. – Частина 2. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 248 с.

ТЕМА 1.2

ГАЛУЗЕВА

ТЕРМІНОЛОГІЯ

- *Зародження спортивної термінології*
- *Термінологічні запозичення з іноземних мов у сфері фізичної культури та спорту*
- *Сучасні проблеми української спортивної термінології*
- *Основні термінологічні поняття галузі*

ГАЛУЗЕВА ТЕРМІНОЛОГІЯ

Сучасна **термінологія спорту** почала бурхливо розвиватися в період активного формування спорту як соціального явища, тобто з кінця XIX століття. Саме тоді в Європі відбувалося організаційне оформлення окремих видів спорту: засновувалися спортивні федерації, формували єдині правила змагань, зароджувалася теорія спортивного тренування як наука.

Не дивно, що чимало спортивних термінів мають саме західноєвропейське походження. В основі багатьох спортивних термінів лежать переважно англійські, французькі та німецькі корені (спорт, бокс, рекорд, крос, матч, гол, нокаут, футбол, волан, естафета, медаль, тир, рапіра, шпагат тощо). А звичні для нас терміни грецького чи латинського походження (стадіон, гімнастика, акробатика, атлет, олімпієць, диск, біатлон, ритміка, реабілітація, кваліфікація, капітан та ін.) набули інтернаціонального міжнародного характеру й зрозумілі усім без будь-якого перекладу.

Звичайно, змістове наповнення таких слів значно змінювалося та розширювалися, а позначувані ними поняття іноді віддалилися від свого первинного значення. Досить зіслатися на французькі корені слова «спорт», яке в своєму первинному дослівному значенні перекладалося як «розвага», «вільне проведення часу», «гра». Нині це термін, яким позначається поширене соціальне явище, що стало невід'ємною рисою сучасної цивілізації.

Водночас із поширенням спорту з країн Західної Європи в Україну прийшла і переважна більшість тоді вживаних спортивних термінів (волейбол, пінг-понг, баскетбол, старт, голкіпер). Це був, умовно кажучи, перший етап мовних запозичень в галузі спорту.

Друга хвиля прийшла із мов держав, у складі яких в першій половині ХХ століття перебували українські землі. Українська галузева термінологія поповнювалася словами й словосполученнями з російської, німецької, польської, угорської мов (*фізкультура, хокей, гонщик, фізрук, рекордсмен, гірськолижник, кошиківка* (баскетбол), *брамкар* (воротар), *копаний мяч* (футбол), *карний мет* (штрафний удар), *штафета* (естафета), *лижі* й т. ін.).

Своєрідним був період 20-30-х років ХХ століття, коли в Україні спостерігалось активне піднесення в ділянці спортивного терміноутворення. В час «золотого десятиліття» наукові та методичні вимоги до термінів викристалізувалися у процесі практичної роботи вчених наддніпрянської України та Галичини. При цьому основними напрямками такої праці було прагнення подолати розрив між науковою термінологією і термінологією практики спорту, збільшити частку національних термінів, виробити єдині підходи до словотворення. З'являються такі виразні терміни та словосполучення як, наприклад: «*плигун*», «*сніхоходець*», «*м'ясень*», «*серцевожильна система*», «*корегувальна гімнастика*», «*ковзанева спілка*», «*лижвяні станції*», «*перебіг*» (забіг), «*вслування двопарне зі стерначем*», «*гонові судна*», «*травяний хокей*», «*скраклі*» (городки), «*зарахувальні змагання*», «*безбол*» тощо. Поява такої великої кількості термінів свідчила про активні процеси українізації галузі та адаптацію в українськомовне середовище слів і понять зі сфери спорту.

БІБЛІОТЕКАЛьвівського державного
інституту фізичної

КУЛЬТУРИ

Саме тоді бурхливо розвивається галузева періодика, створюються перші україномовні підручники, укладаються спеціалізовані словники, друкуються правила змагань.

Зважаючи на політичні обставини така праця краще розгорталася у західній частині України. Впродовж кількох десятків років тут виходило друком понад 30 найменувань спеціалізованих періодичних видань, які були активними пропагандистами спортивної термінології. Чималий внесок у розвиток вітчизняної терміносистеми спорту внесли видатні галицькі діячі – проф. Ярослав Рудницький, проф. Зенон Кузеля, проф. Іван Боберський, Тарас та Петро Франки, Степан Гайдучок та інші. Саме І. Боберським, якого ще за життя називали батьком українського тіловиховання, було введено в обіг такі терміни як «відбиванка» (волейбол), «гаківка» (гокей), «ситківка» (теніс), «столівка» (настільний теніс), «наколесництво» (велоспорт), «лещетарство» (лижний спорт), «санкарство» (санний спорт), «бій навкулачки», «навкулачництво» (бокс), «біжня» (біговий доріжка), «скічня» (трамплін), «вихідна постава» (основна стійка) та багато інших.

З моменту включення західних областей України до складу СРСР в 1939 році, українські спортивні організації були розпущені, спортивні діячі у переважній більшості репресовані, розвиток національного спорту в Україні в цілому загальмовано. Природно, що припинився і процес творення і засвоєння українською спортивною термінологією, на заміну якій дуже швидко прийшли відповідні запозичення з російської мови. Розвиток питомо національної термінології продовжувався хіба що в середовищі української діаспори, де створилася доволі розгалужена мережа українських спортивних організацій.

Саме з практики спорту в середовищі зарубіжного українства ми черпали прагнення зупинити навалу чужомовності, як нехтуючи особливостями української мови, наповнювали українське спортивне середовище.

Із відновленням Україною державної незалежності термінологічні проблеми в галузі фізичної культури не зникли. Навпаки, гострота їх, як і мовних проблем взагалі, зросла. Сьогодні

немає компетентної інституції, яка б фахово займалася вирішенням проблем української спортивної термінології.

У Львові заходами Української спортивної асоціації (УСА) у 1991 році було проведено представницьку міжнародну конференцію «Українська спортивна і військово-похідна термінологія», яка викликала неабияку зацікавленість серед фахівців. Згодом, у вересні 1994 року, в рамках проведення III міжнародної конференції «Українська науково-технічна термінологія», вперше працювала секція «Український спортивний і військово-похідний стиль». На цьому велелюдному науковому форумі було, зокрема, прийнято звернення до Олімпійської Академії України про створення мовно-термінологічної комісії та ухвалено рішення про створення подібної комісії при Комітеті стандартизації й метрології. Подібні конференції проводилися ще в Києві, Одесі та інших містах, проте мовні проблеми спорту радше були окреслені, а не вирішені.

А тим часом спорт, який динамічно розвивається, створює все нові термінологічні проблеми. Зароджуються і здобувають широке визнання чимало нових видів спорту. Навіть їх механічний перелік представляє для українця певні труднощі. Складно навіть вимовити назви нових, але популярних видів спорту: *армрестлінг*, *сьорфінг*, *кьорлінг*, *віндсерфінг*, *фрістайл*, *боулінг*, *таеквондо*, *картінг*, *стретчінг*, *шортрек*, *бодібілдінг* тощо. Знаходження їх відповідників в українській мові, або хоча б відповідна їм «натуралізація» згідно правил українського словотворення і правопису, є нагальною необхідністю.

Попри те, фізична культура, як і будь-яка специфічна галузь діяльності має свою нині усталену систему термінів, якими позначаються ті чи інші поняття і явища. Без чіткого окреслення основних термінологічних понять можуть виникати труднощі при сприйманні теоретичного матеріалу та в практичній діяльності. Тому до фундаментального їх засвоєння на лекціях зі спеціальних предметів (теорія і методика фізичного виховання, теорія і методика підготовки спортсменів, теорія і методика обраного виду спорту тощо) потрібно провести попереднє ознайомлення з ними. Таке визначення деяких з основних термінологічних понять

сприятиме однозначності їх трактування. Тож познайомимосся з найуживанішими у спортивній теорії та практиці термінами й поняттями, а також охарактеризуємо позначувані ними явища.

Фізична культура – складова частина загальної культури суспільства, спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості.

Фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної і трудової активності людей, задоволення їх моральних, естетичних та творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх стосунків між особами та спільнотами.

У широкому розумінні фізична культура як галузь діяльності включає в себе всю сукупність теоретичних знань, практичних навичок, матеріальну і виробничу сфери, організаційну структуру, кадровий потенціал тощо.

Основними показниками стану фізичної культури є рівень здоров'я і фізичного розвитку різних верств населення, ступінь використання фізичної культури у різних сферах діяльності, рівень розвитку системи фізичного виховання і самодіяльного спорту, досягнення спортсменів України в окремих видах спорту, рівень забезпеченості кваліфікованими кадрами, спортивними спорудами тощо.

Основним засобом фізичної культури є виконання фізичних вправ.

Фізичні вправи – спеціальні рухи і складні види рухової діяльності, які застосовуються як засоби фізичного виховання і спортивної підготовки.

Фізичні вправи умовно поділяються на загальнорозвиваючі і спеціальні.

Загальнорозвиваючі вправи використовуються з метою загального гармонійного фізичного розвитку особи, вдосконалення її рухових і функціональних можливостей, підвищення працездатності, розвитку основних фізичних якостей.

Загальнорозвиваючі вправи використовуються фіз-

культурниками і спортсменами різних рівнів підготовки. У процесі багаторічної підготовки спортсменів зростає і роль спеціальних вправ.

Спеціальні вправи застосовуються переважно для розвитку фізичних якостей, потрібних у обраному виді спорту, а також з метою засвоєння технічних і тактичних прийомів. Спеціальними вправами розвивають не лише силу окремих, визначальних у даному виді змагань, груп м'язів, але й такі недостатньо піддатливі для розвитку якості, як швидкість рухових реакцій і швидкість рухів.

Спеціальні вправи представляють собою здебільшого елемент або зв'язку кількох рухів властивих даному виду спорту.

До спеціальних вправ відносяться дуже поширені в тренувальному процесі імітаційні вправи. Для дієвості імітацій необхідним є поєднання зовнішньої подібності рухів і дій спортсмена з рухово-просторово-емоційною уявою спортсмена про виконувани ним елементи вправ (наприклад, момент ковзання про лижника) або змагальний епізод («бій з тінню» у боксерів).

Вплив спеціальних вправ на спортсмена цілком залежить від умов їх виконання (тотожність змагальним потребам, інтенсивність, тривалість, емоційне тло).

Фізичне виховання – спеціально організований процес всебічного розвитку фізичних і морально-вольових здібностей, формування і розвитку життєво важливих рухових навичок і умінь людини.

Фізичне виховання здійснюється насамперед у навчально-виховній сфері: дошкільних виховних закладах, середніх загальноосвітніх, професійних, навчально-виховних та вищих навчальних закладах.

Характерною ознакою фізичного виховання є здійснення його за затвердженими програмами і забезпеченість відповідним фінансуванням, матеріальними засобами, спеціально підготованими фахівцями.

Фізична підготовка – процес спрямований на розвиток генетичних і набутих фізичних та морально-вольових якостей, вид фізичного виховання, що має безпосередньо прикладну

спрямованість (солдат, пожежник, космонавт) і передбачає досягнення рівня фізичного розвитку, який забезпечує передумови для спеціалізації в певному виді діяльності.

Фізична підготовленість – результат фізичної підготовки, виражений в певному рівні розвитку фізичних якостей, придбаних рухових навичок та умінь, необхідних для здійснення певної діяльності.

Фізичний розвиток – процес морфологічного і функціонального розвитку організму людини, її фізичних якостей і здібностей, обумовлений внутрішніми фактами і умовами життя.

Фізичні якості – якості, що характеризують фізичний розвиток людини, її здатність до рухової діяльності.

Вирізняються такі основні фізичні якості: сила, швидкість, витривалість, спритність, гнучкість, координація.

Спорт – багатогранне суспільне явище, складовий елемент культури суспільства, один із засобів і методів всебічного розвитку людини, зміцнення його здоров'я і підготовки до трудової і творчої діяльності, що складається з фізичних вправ і деяких інших видів діяльності, що мають характер змагань. За визначенням ст. 2 Закону України «Про фізичну культуру і спорт», спорт є органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності.

Соціальна значимість спорту визначається його стимулюючим впливом на поширення фізичної культури серед різних верств населення. Основною формою функціонування та вияву спорту (системно-утворюючим фактором) є спортивні змагання як вид регламентованого неантагоністичного суперництва, що відбувається за відповідними правилами з метою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей в різних видах спорту.

Умовно спорт розділіть на три рівні: масовий (спорт для всіх), спорт вищих досягнень, професійний.

Самодіяльний масовий спорт, що є складовою частиною фізичної культури і включає змагальну діяльність та підготовку до неї з врахуванням віку, стану здоров'я та рівня фізичного

розвитку особи. Його організаційну основу становлять різноманітні фізкультурно-спортивні секції, оздоровчо-спортивні клуби, школи здоров'я, індивідуальні та групові форми занять.

До **спорту вищих досягнень** відноситься спортивна діяльність, пов'язана з певним видом спорту, яка має на меті шляхом поглибленої спеціалізації навчально-тренувального процесу досягти максимальних спортивних результатів.

Досягнення найвищих спортивних результатів в міжнародних змаганнях не лише вдосконалює і возвеличують особу спортсмена, але й сприяють підвищенню міжнародного авторитету України. Саме тому законом України «Про фізичну культуру і спорт» передбачено, що для спортсменів вищих категорій створюються умови для тренувань. Зокрема передбачені звільнення від роботи або навчання на час підготовки та участі в змаганнях. Передбачені також гарантії продовження строку навчання. Особи, що здобули звання чемпіона або призера Олімпійських ігор, чемпіони світу і Європи, заслужені майстри спорту користуються суспільно-побутовими пільгами.

Професійний спорт є комерціалізованою різновидністю спорту, яка основним своїм завданням ставить отримання матеріальної вигоди від демонстрації високих спортивних досягнень. В Україні професійний спорт перебуває на початковій стадії розвитку.

Спортивне тренування – планований процес, який складається з навчання та вдосконалення спортивної техніки і тактики, розвитку фізичних, психічних і морально-вольових якостей.

Тренування може бути спрямоване як на досягнення спортивних успіхів, так і на оздоровчі, освітньо-пізнавальні та інші цілі. В усіх випадках правильно побудоване тренування приводить до укріплення здоров'я, всебічного гармонійного розвитку, розширення кола рухових навичок і життєво важливих фізичних якостей, придбання теоретичних знань в галузях теорії спорту, анатомо-біологічних знань, громадської та особистої гігієни.

Тренованість – стан організму, що характеризується певними морфологічними і функціональними змінами, що сталися в результаті тренувальної діяльності.

Тренованість залежить від стану здоров'я, фізичного розвитку, функціональних властивостей організму. Проте визначальним фактором є застосована тренувальна система (зміст тренувальних програм, їх тривалість, спрямованість, методична досконалість).

Рівень тренованості піддається прогнозуванню, педагогічному та лікарському контролю. Основним критерієм тренованості є пристосованість організму спортсмена до тренувальних і змагальних навантажень, коли функціональні можливості організму розкриваються найповніше. Вищою фазою тренованості спортсмена є його перебування в так званій «спортивній формі».

Спортивна форма – стан найвищого рівня тренованості спортсмена і його готовності досягти максимального для себе рівня спортивного результату.

Для спортсмена в стані «спортивної форми» характерним є високий рівень розвитку фізіологічних функцій і узгоджена діяльність всіх основних систем організму, яка відповідає підвищеним вимогам змагальної діяльності.

Добрі самопочуття, сон, апетит, невисока, але стабільна вага, бажання тренуватися і змагатися є суб'єктивними ознаками «спортивної форми». В стані «спортивної форми» організм добре переносить фізичні навантаження, швидко відновлюється після них, що легко визначити шляхом застосування відповідних функціональних проб.

Пік «спортивної форми» є станом вельми нетривким. Його вдається утримувати від кількох тижнів (навіть днів) до декількох місяців. В останньому випадку неминучими є деякі заплановані (контрольовані) спади. Тому уміння досягти в певний час і утримувати до вирішальних стартів «спортивну форму» є основним показником методичної майстерності тренера і його учня, мірилом досконалості тренувального процесу.

Основним важелем управління «спортивною формою» є обсяг та інтенсивність тренувальних і змагальних навантажень і застосовувана система відновлення.

Втома – стан організму, що виникає внаслідок функціональної активності і проявляється в тимчасовому зниженні працездатності. При втомі знижується м'язова сила, погіршуються точність і

координація рухів, може погіршуватися загальне самопочуття. Втома є невід'ємним елементом фізичної культури і спорту. Саме завдяки мобілізації сили організму на відновлення притаманних організмові функцій і властивостей, які тимчасово погіршуються внаслідок дії тренувальних навантажень, досягається тренувальний ефект, який приводить системи організму до фази надкомпенсації і поступового росту тренуваності. Відновлення працездатності при втомі залежить від ступеня втоми і настає переважно протягом декількох годин (рідко днів).

Ефективними засобами пониження рівня втоми і прискорення відновлювальних процесів є правильне чергування тренувань і відпочинку, різноманітність тренувальних засобів, методів і форм занять.

Перенапруга – нестійкі, переважно разові, порушення в організмі, викликані невідповідністю між фізичним навантаженням і рівнем підготовки організму. На відміну від втоми перенапруга веде до нетривалого зниження працездатності спортсмена.

Перевтома – природне короточасне зниження працездатності, викликане значними тренувальними або змагальними навантаженнями. При цьому стані не виникає непередбачуваних змін в організмі спортсмена і не виникає загрози його здоров'ю і спортивній перспективі. Деяке зниження та зміна характеру тренувальних навантажень, раціональний режим харчування і відпочинку, фізіотерапевтичні засоби сприяють швидкому поліпшенню стану спортсмена.

Правильно налагоджені контроль і самоконтроль за станом і самопочуттям спортсмена повинні (особливо на важливих етапах спортивної підготовки) виключити явища перевтоми.

Відсутність же такого контролю за процесом спортивного тренування може спричинитися до поглиблення негативних тенденцій і довести спортсмена до хворобливого стану перетренованості.

Перетренованість – стійке погіршення спортивної працездатності, нервово-психічного і фізичного стану спортсмена в результаті суттєвих недоліків в режимі і методиці тренувань. В

стані перетренованості можуть опинитися високотреновані спортсмени на стадії підготовленості, близької до піку спортивної форми.

Для стану перетренованості характерними є порушення режиму сну (безсоння), відсутність апетиту і моральна депресія, супроводжувані порушенням функцій окремих органів і систем організму спортсмена.

При перетренованості спостерігаються суттєві зміни зі сторони нервової, серцево-судинної та інших систем організму, особливо в стадії глибокої перетренованості.

Варто врахувати, що розвиток перетренованості, як і вихід із цього стану є тривалим. Навіть при вжитті правильних заходів, вихід із стану перетренованості займає проміжок часу від декількох тижнів до декількох місяців.

Дуже глибока стадія перетренованості розвивається зрідка, але наступивши вона здатна взагалі перекреслити спортивну кар'єру спортсмена і нанести неабияку шкоду його здоров'ю. Це покладає неабияку відповідальність на тренерів і спортивних лікарів, які мусять знати, що спорт є особливим засобом фізичного розвитку організму людини.

Проте і надмірна перестраховка у визначенні стану спортсмена є недоречною. Дуже часто не лише самі спортсмени, але й спортивні лікарі, без належних для цього підстав, сприймають перенапругу за перетренованість. А неправильний діагноз завжди призводить до невластивого лікування.

Фізична реабілітація – система фізичних вправ, спрямована на відновлення втрачених функцій організму чи окремих органів та на відновлення фізичних якостей.

Рекреація – відновлення і зміцнення здоров'я з використанням фізичних вправ та оздоровчих сил природи (цілющі води, гірське повітря, сонячне проміння тощо).

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. *Які основні чинники впливають на формування та розвиток галузевої терміносистеми ?*
2. *Назвіть особливості формування та розвитку української спортивної термінології ?*

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. *Підберіть та занотуйте назви сучасних нових видів спорту та рухової активності, які потребують адаптації в українській мові.*
2. *Складіть перелік спортивних термінів (можна у обраному виді спорту), які є складними для Вас чи Ваших друзів при перекладі з російської мови на українську. Складіть російсько-український словничок з цих слів.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Вацеба О.М. Українські спортові часописи Галичини та проблеми сучасної спортивної термінології // Старт. – 1993. – № 7-8. – С. 8-9.
2. Короткий російсько-український словник з фізичної культури і спорту / Уклад. Д.М. Диновський та інші. – К.: Просвіта, 1993. – 20 с.
3. Осінчук В.Г., Попеску І.К. Визначення основних спортивних термінів фізичної культури і спорту. – К.: ІСДО, 1995. – 200 с.
4. Основні поняття і терміни оздоровчої фізичної культури та реабілітації / О.Д. Дубогай, А.М. Ткачук, С.Д. Костікова, А.О. Єфімов. – Луцьк: Надтир'я, 1998. – 100 с.

5. Основные понятия (категории) теории физической культуры и спорта / Сост. В.Н. Платонов. – К., 1989. – 24 с.
6. Паночко М.Н. Украинская спортивная лексика: Автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.02 / Киевский государственн?й пединститут им. А.М. Горького. – К., 1978. – 23 с.
7. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. Українське термінознавство. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.
8. Російсько-український словник з фізичної культури і спорту / За ред. В.Г. Осінчука, І.К. Попеску, Е.М. Рябенка та ін. – Львів: Світ, 1993. – 312 с.
9. Російсько-український словник з фізичної культури і спорту / Укладачі Л.І. Чичиленко, Г.І. Довгаль, Ф.А. Непийвода та ін. – К., 1997. – 160 с.
10. Російсько-український словник спортивних термінів / Укладач О.П. Криштальський, редакція М.М. Паночка. – Львів: УСА, 1991. – 85 с.
11. Русско-украинский спортивный словарь / Фирсель Н.И., Калюжная В.Н. – К.: Здоровье, 1973. – 170 с.
12. Українська спортивна та військово-похідна термінологія: Матеріали науково-практичної конференції Української Спортивної асоціації. – Львів: УСА, 1994.
13. Энциклопедический словарь по физической культуре и спорту. – Москва: Физкультура и спорт, 1961.
14. Янків І.Т. Українська спортивна термінологія (історико-методологічний аналіз): Автореф. дис... к. фіз. вих.: 24.00.02 / Волинський держ. універ. ім. Л.Українки. – Луцьк, 2000. – 19 с.

ТЕМА 1.3

Міжнародний спортивний рух

- *З історії зародження та розвитку спорту*
- *Міжнародні спортивні організації*
- *Стародавні та сучасні Олімпійські Ігри*
- *Проблеми сучасного розвитку міжнародного спортивного руху*

МІЖНАРОДНИЙ СПОРТИВНИЙ РУХ

Фізична культура з елементами суперництва, як суспільне явище, окреслилася відтоді, коли люди усвідомили, що мисливець для того, щоб вижити мусить бути спритним і сильним, швидко бігати, стрибати, плавати, бути витривалим і спостережливим.

Спорт, у спрощеному трактуванні, це не що інше як впорядковане, неантагоністичне порівняння умінь і якостей окремих індивідуумів, або груп людей. Він має своє підґрунтя ще в глибині тисячоліть, бо ж людині, щоб бути сильною, швидкою та влучною потрібно було постійно вправлятися і проявляти ці якості в порівнянні з іншими особами.

Печерні й наскальні зображення, що датуються епохою верхнього палеоліту (близько 50 тисяч років тому) засвідчують тісний зв'язок фізичних вправ з трудовою діяльністю людини. Мисливці зображуються на рисунках в бігові, стрибках, під час

виконання ритуальних танців, а найчастіше метаючи знаряддя полювання чи бою: кам'яні сокири, булави, списи.

Фізичні вправи у всі епохи були пов'язані з трудовими операціями, культовими обрядами, вихованням, мистецтвом.

З розвитком суспільства, особливо наприкінці існування первинно-общинного ладу (епоха військової демократії) зросло значення фізичних вправ, як засобу підготовки до збройної боротьби.

Постійна розширялася і програма змагань. В епоху рабовласництва повсюдно поширювалися змагання з плавання, стрільби з луку, боротьби, фехтування, кулачні бої, перегони на конях і колісницях, човнах тощо.

Масштаби і популярність змагань в цей період істотно зросли. Найвідомішими є Ігри, що проводилися в стародавній Греції, починаючи з VIII ст. (776 р.) до н.е. На той час у греків сформувався напрямок виховання, названий калогатією (від слів «калос» – міцний, сильний «кагатос» – розумний, з твердим характером). Грецькі гімнасії (школи) були взірцями гармонійного виховання – фізичного, морального, духовного. Агони (змагання) часто проводилися в присутності численних глядачів. Переможців славили й нагороджували. До участі в Іграх допускалися тільки вільнонароджені люди і то за умови попередньої фізичної підготовки впродовж 10-12 місяців і ще одного місяця після екзаменування авторитетною комісією еладоніків.

Чесність була головним постулатом змагунів. Найвідомішим олімпіоніком усіх часів вважається борець Мирон Кротонський.

Для жінок проводилися окремі змагання з бігу на честь Гери – дружини Зевса. Це були своєрідні жіночі олімпіади, які проводилися також один раз на 4 роки.

Найвідомішими давньогрецькими змаганнями були Олімпійські Ігри. Найбільшого розквіту вони досягали приблизно у V столітті до н.е. Відомими були також Істмійські (Корінфські), Панафінейські, Піфійські, Немейські Ігри. Олімпійські ігри було заборонено візантійським імператором Феодосієм I у 394 р н. е. Олімпійські Ігри втрачали популярність, зокрема з причин зниження морально-етичних характеристик олімпійських змагань.

Проте Греція не була єдиним місцем, де проводилися величні культові, мистецькі та атлетичні змагання. Археологами відкрито арени для проведення таких Ігор також і в Північному Причорномор'ї, на території нинішньої України (Подніпров'я, Таврія). Є підстави вважати, що на праукраїнських землях була традиція проведення власних спортивних Ігор.

У часи феодалізму найбільша соціальна група населення Європи – селяни, особливо починаючи з IX століття, втратили функції захисників насліддя предків, а відтак занепадає і їхня військово-фізична підготовка. Роль військової потуги майже повністю перебирають на себе феодалі-лицарі. Лицарі отримували різнобічну військово-фізичну підготовку, до якої входили біг, стрибки, боротьба, плавання, стрільба, фехтування, верхова їзда тощо. Змагання у фізичній вправності органічно поєднувалися із вихованням моральних чеснот.

У XV-XVI ст. в низці європейських країн виникають перші напів-спортивні об'єднання – фехтувальні, стрілецькі та борцівські союзи.

Епоха відродження знову привернула увагу передових європейських гуманістів – філософів, педагогів, вихователів до традицій античної гімнастики. Зокрема, італійський лікар Х. Меркуріаліс написав шеститомну працю «Про гімнастичне мистецтво» (1569 р.). Німець Н. Вінман видав книжку «Плавець, або про мистецтво плавати», а Я. Камераріус «Діалог про гімнастику». Поступово формувалися основи наукової теорії і практики фізичного виховання, першим втіленням якої стали європейські системи гімнастики – німецька, шведська, французька, норвезька, чеська. Організаційного оформлення потребувало й активне утворення численних гімнастичних союзів, спортивних об'єднань, товариств, клубів тощо. Скажімо, в Німеччині у період Веймарської республіки 11 спортивно-гімнастичних союзів, які нараховували 1,3 млн. членів об'єдналися у Центральну Комісію з питань спорту і фізичної культури.

Фізична культура з кінця 18 – початку 19 століття майже повсюдно в Європі стає елементом виховання й навчання у державних і недержавних органах освіти.

Ідея відновлення традиції проведення Олімпійських Ігор у сучасних умовах знайшли своє практичне здійснення понад сто років тому.

Спроби проводити змагання на кшталт Олімпійських Ігор – панелінські Ігри як суто грецькі (1759, 1770, 1875, 1889) успіху не мали.

У 1894 році на міжнародному атлетичному конгресі в Парижі за пропозицією французького барона П'єра де Кубертена було вирішено утворити Міжнародний олімпійський комітет і провести у 1896 році перші Олімпійські Ігри сучасності. Ці історичні змагання відбулися на батьківщині Олімпійських ігор – в Греції.

Цікаво, що у підготовці і роботі Конгресу брав участь соратник П. де Кубертена, українець з Полтавщини, генерал російської армії Олексій Бутовський.

Момент відновлення Олімпійських ігор, чи правильніше початку проведення Олімпійських ігор сучасності не був випадковим. На той час (кінець XIX ст.) визріли відповідні економіко-політичні та культурологічні передумови для надання їм світового звучання й сприйняття. Важливою була та обставина, що до того часу організаційно оформилися міжнародні федерації з багатьох видів спорту. Так, у 1881 р. було утворено міжнародну федерацію гімнастики, у 1892 р. – веслування і ковзанярського спорту, 1900 р. – велоспорту й т.д. Створення єдиних міжнародних правил змагань з видів спорту також зіграло вирішальну роль для консолідації міжнародного спортивного руху.

Активний розвиток міжнародного спортивного руху призвів до заснування великої кількості міжнародних спортивних організацій. На даний час їх налічується понад 200. Крім Міжнародного Олімпійського комітету найвпливовішими є:

- Асоціація Національних Олімпійських Комітетів (АНОК)
- Генеральна Асамблея НОКів
- Олімпійська рада Азії
- Асоціація НОК Африки
- Асоціація Європейських НОКів
- Панамериканська спортивна організація

- Національні Олімпійські Комітети Океанії
- Генеральна Асоціація міжнародних спортивних організацій
- Вища Рада спорту Африки
- Міжнародна асоціація спортивної преси
- Міжнародна Олімпійська академія
- Міжнародні федерації з видів спорту.

Ці та інші організації проводять численні міжнародні спортивні змагання, як комплексного характеру, так і з окремих видів спорту. Крім найпопулярніших Олімпійських і Параолімпійських ігор, проводяться:

- континентальні та регіональні Ігри (Панамериканські, Африканські, Азійські, Балканські, середземноморські тощо);
- ігри блокових країн (Британської співдружності, СНД);
- національні (етнічні) ігри (Маккабійські, Литовські, Панарабські);
- професійні ігри (залізничників, військовиків, моряків, студентів);
- релігійні ігри (мусульманські, католицькі);
- Ігри інвалідів (сліпих, глухих, розумововідсталих);
- вікові Ігри (для школярів, ветеранів спорту).
- чемпіонати, першості та кубки з видів спорту;
- комерційні змагання;

Найвищими органами, що координують роботу з видів спорту є Міжнародні спортивні федерації. Міжнародні федерації провадять роботу через визнані ними Національні федерації та впливають відповідно на діяльність МОК через своїх представників у ньому. Представників спортивних федерацій у структурах МОКу і НОКів має бути не менше 50%.

Україна є повноправним членом усіх основних міжнародних спортивних об'єднань.

Проте, над спортивним, зокрема олімпійським рухом, не таке вже й безхмарне небо. Незважаючи на великий міжнародний авторитет і впливи, перед спортивним рухом періодично

виникають проблеми, які, у разі їх несвоєчасного або непрофесійного розв'язання можуть перерости в загрозливий тенденції.

Деякі з таких проблем постійно перебувають у полі зору фахівців, спортивних організацій, громадськості. Їх розв'язують або принаймні намагаються вирішувати. До таких належить **проблема комерціалізації спорту**. МОК десятиліттями вів безуспішну боротьбу проти комерціалізації спорту, яка завершилася практично відмовою від протистояння комерційному тиску. Чимало міжнародних спортивних організацій самі ведуть комерційну діяльність, а доходи МОК (найперше від реклами) є фантастичними. Звинувачення ж МОКу в колосальних витратах на здійснення різних проектів відхиляються самим МОКом їхньою доцільністю. Матеріальні позиції МОКу внаслідок співпраці із обмеженою кількістю наймогутніших у світі компаній ніколи не були такими міцними як нині.

Щораз тривожнішими є повідомлення, що деякі з рішень, які приймаються спортивними організаціями, вмотивовані не інтересами спортсменів, а приймаються на догоду рекламних фірм (напр. про формування програми змагань, час проведення тощо).

Проблема надмірної політизації спорту є ще однією з найпомітніших, яка вже не раз загрозувала основам олімпійського руху. Вона походить від того, що існуючі в світі авторитарні режими охоче вдаються до послуг олімпійського спорту, щоб задекларувати міжнародній громадськості про свої політичні успіхи в управлінні країною.

Експлуатуючи нормальне почуття патріотизму своїх громадян, правлячі верхи диктаторських режимів голосять про «переваги», які буцімто несе їхня влада, безпідставно трактуючи спортивних успіх на міжнародних змаганнях як аргумент авангардності держави.

Вперше так вчинив Адольф Гітлер під час проведення Ігор XI Олімпіади 1936 року в Берліні. Але особливо цим користувалися і донині користуються комуністичні диктатори: радянські, німецькі, кубинські, китайські, північно-корейські, румунські та інші. Ганебним епізодом в історії спорту був організований Компартією СРСР бойкот Ігор XXIII Олімпіади у Лос-Анджелесі (США), який мав «провчити» американців за

неучасть у Московській Олімпіаді на знак протесту проти початку війни СРСР з Афганістаном.

Інспіровані і проведені для країн підкомуністичної східної Європи Ігри «Дружба-84», задумані як альтернатива Іграм XXIII Олімпіади іграм, були не чим іншим, як спортивно-політичним шоу, що мало винагородити спортсменів «соцтабору» за «добровільну» відмову від участі в справжній олімпіаді. Проте премії і похвали ніяк не компенсували провідним спортсменам СРСР (в т.ч. і українським) втрату шансу стати олімпійцями і олімпійськими чемпіонами.

Політичний тиск на МОК подекуди бував таким сильним, що останній йде навіть на порушення власної Хартії. Так, готуючись до Олімпіади в Сеулі, МОК готовий був, в угоду войовничому комунофашизму Кім Ір Сена, віддати проведення частини олімпійської програми Корейській народно-демократичній республіці, хоча Хартією МОК не передбачено доручати право на проведення Ігор одразу двом державам.

Перед Іграми в Барселоні МОК прийняв лукаве рішення про участь в Олімпіаді «об'єднаної команди країн СНД і Грузії», хоча участь збірної команди від груп держав також не передбачено олімпійською Хартією.

Відмовивши Україні в участі окремою командою, МОК водночас надав право на самостійну участь в Іграх командам Хорватії та Словенії, які тільки утверджували свою державну незалежність. Україна на той час була визнаною суверенною державою, країною-засновницею ООН.

Ймовірно тут зіграли неабияку роль особисті проросійські симпатії тогочасного Президента МОКу Хуана Антоніо Самаранча – колишнього посла Іспанії в Москві. Ганебною залишиться спроба президента НОК Росії Леоніда Тягачова перевести в політичне русло конфлікт, який несподівано спалахнув на XIX зимових Олімпійських Іграх в Солт Лейк Сіті, внаслідок вияву допінгу в крові російських лижниць.

Цей епізод черговий раз підкреслив також і про наявність ще однієї гострої проблеми олімпійського руху – вживання спортсменами заборонених препаратів.

Нині, в час відносно мирного (щоправда при палахкотінні низки місцевих військових конфліктів та при зростаючій загрозі терористичних актів) періоду розвитку і зменшення напруги між Сходом і Заходом, політичні впливи на спортивні процеси є незначними. Проте в майбутньому вони можуть знову загостритися і тому несуть в собі потенційну загрозу для міжнародного спорту взагалі і олімпійського руху зокрема. Гарантією проти подібних загроз може бути лише остаточна і повсюдна відмова народів від диктаторських режимів і демократичний, мирний розвиток всіх держав.

Гігантизм Олімпійських ігор – також одна з найбільших загроз для олімпійського руху. Членство в МОКу щораз нових представників (а цей процес ще матиме місце доволі довго) давно порушив моральний постулат початкового періоду сучасного олімпійського руху: головне не перемога, головне – участь.

Тепер в багатьох олімпійських видах спорту проводяться попередні змагання, або встановлюються контрольні нормативи (кваліфікаційні), які є своєрідним допуском на олімпійські арени. Чималий тиск відчуває МОК з боку «некласичних» видів спорту. Федерації з неолімпійських видів спорту вимагають включення їх у програму олімпійських змагань, а олімпійські федерації – розширення програми з видів спорту, які вони представляють.

Жорстке обмеження і консервація програм олімпіад може призвести до утворення альтернативної щодо МОК організації. Разом з тим постійне розширення програми і збільшення кількості учасників зробить Олімпійські ігри занадто громіздкими, перевантаженими, подекуди важко керованими й такими, що можуть розпастися на окремі спортивні події. Ця дилема щораз то настирливіше нагадує про своє існування і вимагає уваги та вирішення.

Альтернативні міжнародні змагання також з часом можуть бути загрозою для нині монолітного олімпійського руху. За своєю популярністю і впливом вони вже нині здатні конкурувати з Олімпійськими іграми. Наприклад, маловідомі для нас, європейців, Азійські Ігри вже нині для китайців є мірилом міжнародних успіхів і престижу китайського спорту.

Еліни, які в свій час прискіпливо слідували, чи майбутні олімпіоніки проходили перед змаганнями належну десятимісячну підготовку були би дуже здивовані, прочитавши спортивний щоденник нинішнього кандидата в олімпійці. Півтори-дві тисячі тренувальних годин на рік – це ще не найбільше навантаження, яке витримують ті, хто мріє про олімпійські лаври сьогодні. Природно, що такий об'ємний режим тренувань, та ще й при великій інтенсивності, залишає для спортсмена мало часу і сили для навчання, культурних занять, загалом для гармонійного розвитку особи. При цьому варто враховувати й те, що спорт постійно «молодшає», а в деяких видах стає просто дитячим.

Величезні навантаження (особливо нервові), подекуди доповнені вживанням недозволених препаратів, можуть перекреслити оздоровчу функцію спорту, і призвести до серйозних захворювань, навіть до інвалідності.

Буває, що чемпіони, попри всі свої славні спортивні досягнення, виявляються зовсім невідповідними до нормального (післяспортивного) життя: матеріально, освітньо-фахово, психологічно.

Завершення спортивної кар'єри представляє неабияку соціальну проблему, хоч нею мало хто займається. У 1993 році організація ветеранів спорту МАФІС (м. Київ) оприлюднила дані про опитування в низці західних країн 300 чемпіонів Олімпійських ігор. Опитування показало, що після завершення спортивних виступів серед колишніх олімпійців:

- 0,5 % займають високе становище в суспільстві;
- 10 % є матеріально забезпеченими;
- 10 % – є інвалідами;
- 30 % – є за межею бідності,
- 3 % – представляють так зване соціальне «дно».

Отже, для більш як третини олімпійських чемпіонів немає підстав бути в категорії щасливих громадян. Додаймо ще значну чисельнішу групу спортсменів, які не здобули олімпійських медалей і, значить, не отримали навіть моральної компенсації. Велика кількість молодих спортсменів, усвідомлюючи, що

найвищі спортивні досягнення під-силу лише невеликій за чисельністю елітній групі, до яких вони себе не відносять, перестає займатися спортом. Таким чином, спорт із масового і демократичного перетворюється в елітний та малочисельний.

Олімпійський рух сучасності, попри свій 100-літній вік, інтенсивно розвивається. Поки що нема підстав вважати, що він приближається до періоду застою чи занепаду. Але, щоб цього не сталося, постійно потрібно розв'язувати проблеми, які перед ним ставить життя.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

- 1. Коли і як було відновлено сучасний олімпійський рух ?*
- 2. Що таке МОК ? Коли він утворений і в чому полягає його діяльність ?*
- 3. Назвіть основні проблеми розвитку олімпійського руху сучасності.*

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

- 1. Складіть хронологію утворення міжнародних спортивних федерацій.*
- 2. Складіть перелік видів спорту та видів програми, які вперше було включено до програми останніх літніх та зимових Олімпійських Ігор.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеевец В.У. ...И генерал Бутовский для России. – Москва: Советский спорт, 1994. – 30 с.
2. Волошин А.П., Ксендзенко Ф.М. У Олимпийской черты. – К., 1988. – 400 с.
3. Гречанюк О.О. Фізична культура Північного Причорномор'я в античний період (VI ст. до н.е. – IV ст. н.е.): Автореф. дис... к. фіз. вих.: 24.00.02 / Волинський держ. універ. ім. Л.Українки. – Луцьк, 2000. – 16 с.
4. Романов А.О. Международное спортивное движение. – Москва: Физкультура и спорт, 1973.
5. Гуськов С.И. Государство и спорт (о государственной политике зарубежных стран в области физического воспитания и спорта). – Москва: Физкультура и спорт, 1996. – 176 с.
6. Жданова О.М. Управління фізичною культурою: Навчальний посібник для фізкультурних вузів. – Львів, 1996. – 127 с.
7. Кулик Я.Л., Костюк С.А., Петренко М.І. Історія виникнення й розвитку фізичної культури та спорту на Україні. – Вінниця: Логос, 1997. – 133 с.
8. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта: Пер. с венгерского. – Москва: Радуга, 1982. – 399 с.
9. Мічуда Ю.П. Ринкові відносини та підприємництво у сфері фізичної культури і спорту: Навчальний посібник. – К.: Олімпійська література, 1995. – 152 с.
10. Олизова В. Люди и игры: У истоков современного спорта: Пер. с чешского. – Москва: Физкультура и спорт, 1985. – 249 с.
11. Платонов В.Н., Гуськов С.И. Олимпийский спорт: В 2 т. – К.: Олимпийская литература, 1994. – Кн. 1. – 496 с.; кн. 2. – 480 с.
12. Пономарев Н.И. Социальные функции физической культуры и спорта. – Москва: Физкультура и спорт, 1974.
13. Профессиональный спорт / Под общ. ред. С.И. Гуськова, В.Н. Платонова. – К.: Олімпійська література, 2000. – 391 с.

ТЕМА 1.4

**Фізкультурно-
спортивний рух в
Україні**

- *Передумови зародження і розвитку фізкультурно-спортивного руху в Україні*
- *Традиції українського спорту*
- *Внесок українців в Олімпійський рух*
- *Шлях до олімпійського визнання*
- *Сучасні досягнення та проблеми українського спорту*

**ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНИЙ
РУХ В УКРАЇНІ**

Конкретних історичних відомостей про первісне формування та розвиток фізичної культури на території України маємо обмаль. Можна лише здогадуватися, що в загальному руслі розвитку праукраїнської культури розвивалися і елементи тілесної культури з ознаками змагальності. Бо така багата культура, як Трипільська (4-2 тис. р. до н.е.), чи культура Скіфського царства (6-4 ст. до н.е.) не могли обходитися без системи фізичного виховання. Проте більш-менш доказові свідчення розвитку фізичної культури маємо вже з часів грецької колонізації Північного Причорномор'я. Археологами тут, як і повсюдно на узбережжі Чорного моря, виявлено спеціально споруджені арени, призначення яких –

проведення атлетичних змагань, подібних до античних Олімпійських Ігор.

Відтак у період Київської Русі сформувалася своєрідна система військово-фізичної підготовки, яка провадилася в сім'ї, у військових і освітніх закладах при монастирях. У системі військово-фізичної підготовки використовувалися національно-своєрідні засоби вишколу з використанням іноземних запозичень. В Київській Русі не просто панував культ сили, але й поширювалися прообрази багатьох видів спорту: кінного спорту, стрільби з луку, боротьби навкулачки, бігу, стрибків, метань, плавання, веслування. Поєдинки були визнаним методом вирішення військових та правових конфліктів.

Військово-прикладне значення мала фізична культура і в добу Козаччини. На той час істотно розширився арсенал засобів фізичної культури. Велику популярність набули поєдинки на шаблях й інших видах холодної зброї, стрільба з вогнепальної зброї, спортивні ігри з м'ячем, метання.

Низка українських національних єдиноборств переживає сьогодні період відродження. Серед них бойовий гопак, спас, хрест. Указ президента України «Про розвиток козацтва в Україні», підписаний у 2001 році, створює сприятливу атмосферу для активного поширення та розвитку національних видів спорту.

Після втрати Україною незалежності, розвиток фізичної культури значною мірою залежав від держав-метрополій. На більшій частині українських земель, які входили до складу Росії, фізична культура розвивалася у тісному зв'язку з фізичною культурою всієї царської Росії.

Важливою подією загальноросійського, а передовсім українського значення, було проведення Всеросійських олімпіад – своєрідний резонанс на Ігри перших Олімпіад сучасності. Перша така олімпіада відбулася в Києві у 1913 році, де на той час вже було побудовано перший у Росії стадіон. Для організації та проведення Всеросійської Олімпіади було утворено діяльний Київський Олімпійський комітет. До початку Першої світової війни в Україні налічувалося біля 8 тисяч активних любителів спорту, об'єднаних у різні спортивні

колективи чи клуби. Таких клубів налічувалося близько двохсот.

Военно-політичні події призупинили розвиток європейських тенденцій у спортивному русі України й згодом надовго змінили спортивне життя.

Після російської революції 1917 р., український уряд, незважаючи на короткий термін діяльності, намагався сприяти масштабному поступу фізкультурно-спортивного руху. За поки що документально непідтвердженими даними, уряд Української Народної Республіки спробував нав'язати контакти з МОКом щодо вступу України до цієї міжнародної організації. Проте військова агресія зі сторони більшовицької Росії і включення України до її складу (пізніше СРСР) знову повернуло український фізкультурний рух в русло російської спортивної політики.

В складні 20-30-ті роки, в період «українізації» знову спостерігається активний розмах фізкультурно-спортивної роботи **на наддніпрянській Україні**. Починаючи з 1921 року проводяться Всеукраїнські олімпіади, згодом названі спартакіадами. Якщо на змаганнях Всеукраїнської спартакіади 1923 року брало участь 300 спортсменів, то вже у 1927 році на IV Спартакіаді – понад 20 тисяч. На фінальні старті були запрошені представники деяких інших країн (німці, чехи). Зросла і спортивна майстерність українців, про що свідчать перші місця, які посіли збірні України на Всесоюзній спартакіаді в Москві у 1928 р. Відзначилися українські волейболісти, гандболісти, баскетболісти, ватерполісти, гімнасти.

Велике значення для кадрового забезпечення сфери фізичної культури мало заснування в Україні закладів фізкультурної освіти і науки: Державного інституту фізичної культури в Харкові (1931 р.) та технікумів фізичної культури в Києві, Одесі, Дніпропетровську, Луганську, Артемівську. З 1931 р. успішно функціонує Український науково-дослідний інститут фізичної культури. З'являється спеціалізована спортивна преса, українською мовою друкуються правила змагань з видів спорту.

На жаль, організований на державному рівні голодомор (1931-1933 рр.) підірвав не тільки спортивний, але й генетичний потенціал українського народу.

Національно-культурне піднесення, як правило, супроводжу-

ється і піднесенням фізкультурно-спортивним. Яскравою демонстрацією цього твердження є події в західній Україні на початку ХХ століття, коли світовий спорт вже окреслився як самостійне соціальне явище. Саме на цей період припадає початок організованого українського фізкультурно-спортивного руху в Галичині, Буковині та Закарпатті.

Ціла низка спортивних, гімнастично-пожежних, січових, пластових, туристичних товариств стає активним виразником українського національно-культурного руху. Поруч з товариствами «Просвіти», «Рідної школи», кооперативно-допомоговими товариствами, спортивно-руханкові осередки були істотним чинником національного пробудження. Нерідко під прапорами спортивних товариств консолідувалися і легалізувалися сили, натхненні національними ідеями, ідеями української державності.

Відомий ювілейний сокільський Шевченківський здвиг 1914 року за участі 14 тисяч соколів, який незважаючи на заборону властей відбувся у «польському» на той час Львові, вразив не тільки польську владу. Здвиг красномовно засвідчив хто є хто у Галичині.

В умовах іноземного панування українська молодь Західної України гартувала тіло і волю для єдиної мети – боротьба за незалежність рідного краю. Тому характерною ознакою багатьох спортивних товариств Галичини була їх очевидна мілітарна спрямованість. Фактичним проявом і результатом діяльності численних січових, сокільських, пластових та спортивних товариств стало унікальне явище національної історії – Українське Січове Стрілецтво.

Стрілецтво майже цілком складалося з юнаків, які пройшли фізичний, духовний та національний вишкіл у спортивних товариствах. Славою покрили себе імена вихованців сокільських чи спортивних товариств, такі як Сень Горук, Федь Черник, Клим Гутковський, Іван Косак, Омелян Гузар, Петро Франко, Роман Дашкевич та ін.

Лідерами військових формувань стали, насамперед, провідники спортивно-гімнастичного руху. Керівник Січей Кирило Триловський очолив Боеву Управу українського січового

стрілецтва. Членами Управи стали голова Сокола-Батька проф. Іван Боберський і кошовий, створеного перед війною, товариства «Січові стрільці» Володимир Старосольський, командантом Легіону Січових Стрільців було призначено Михайла Галуцинського – ініціатора й організатора Січей на Золочівщині та Рогатинщині. За умов відсутності вишколеного українського офіцерства, саме ці провідники спортивного і громадсько-культурного руху очолили й керували легендарною українською військовою формацією.

Військового спрямування дотримувалися тіловиховні організації й пізніше, в 20-30-х роках. Рівно ж спортивне загартування пройшли багато лідерів та учасників національного руху 30-40-х років.

Діяльність українських спортивних товариств Галичини, Буковини, Закарпаття не можна розглядати у відриві від загального культурно-просвітницького руху. Як і чеському сокільству, українському було притаманно відкриття поруч з руханковими чи спортивними секціями, самодіяльних хорових гуртків, театральних груп, оркестрів, бібліотек. Власне з музичної комісії «Сокола-Батька» згодом постав вищий музичний інститут у Львові. Довкола спортивних товариств об'єднувалися передові діячі мистецтва, шкільництва, журналістики, церковні діячі. Певним чином зі спортивно-сокільським рухом в Західній Україні були пов'язані імена письменника Богдана Лепкого, композитора Дениса Січиснького, географа Степана Рудницького, поета і композитора Романа Купчинського, етнографа Ярослава Пастернака, журналіста Івана Белея (редактор «Діла»), мовознавця Степана Смаль-Стоцького, лікаря Мар'яна Панчишина. Усіляко підтримував спортові і пластові товариства й митрополит Андрей Шептицький. Тобто, спорт на західноукраїнських землях був частиною і одночасно формуючим чинником української культури.

Внаслідок приєднання Галичини, Буковини та Закарпаття до колишнього Радянського Союзу в кінці 40-рр. самодіяльний народний спортовий рух в цих регіонах було організаційно знищено і позбавлено національного підґрунтя. Багато відомих спортивних діячів та спортсменів були репресовані чи навіть фізично знищені, подібно як і вся галицька наукова та культурна еліта.

Починаючи з 1939 р. спортивному рухові Західної України відводилася роль «інтернаціоналізації» населення, а безперечно високий рівень спортивних досягнень мав на меті прославити «переваги соціалізму».

Свою національну сутність спорт мав можливість проявляти протягом тривалого часу лише за межами УРСР, серед української еміграції. Тому український еміграційний спорт можна розглядати, як природне продовження довоєнного західноукраїнського спорту та спортивного руху періоду «золотого десятиліття» на Сході України.

Виразні заходи організованого **спортивного життя в еміграції** спостерігаються вже в часи інтернування українських вояків в роки I-ої Світової війни на територіях Польщі та Чехословаччини в таборах Німецького Яблінного, Йозефова, Ліберця.

Дещо пізніше організований український спорт виникає і за океаном. Так, в 1924 р. в Нью-Йорку, а згодом в Джерсі-Сіті та Нью-Арку (США) засновується спортивне товариство «Чорноморська Січ», яке успішно діє й донині.

Унікальною, хоч і маловідомою в Україні, сторінкою українського спорту є розвиток спортивного руху серед українського населення в таборах для «переміщення осіб» (т. зв. «Ді-Пі») на територіях західних зон окупації Німеччини у перші повоєнні роки. У 1946 р. на території Німеччини та Австрії налічувалося більше 50-ти українських спортових клубів. Це сторінка спортивної історії, якою по праву можемо пишатися. Бо який ще народ в умовах неволі і нестатків, гнаний і переслідуваний, проявляв таке життєлюбство, таку турботу про фізичний гарт і таку єдність фізичного і духовного.

І цей спортивний рух був не просто стихійним явищем з розряду розваг, а організованим і цілеспрямованим культурно-політичним чинником.

У 1945-1948 рр. на німецькій землі діяла Рада Фізичної Культури (РФК), як координуючий орган усього українського еміграційного спортового життя. РФК затвердила нормативи «Відзнаки Фізичної Вправності» для визначення рівня фізичної

підготовленості. За ініціативою РФК у 1947 році було проведено унікальну в своєму роді Олімпіаду – «Олімпіаду Ді-Пі». Це були міжнаціональні змагання біженців з України, Польщі, Білорусії, Югославії, Прибалтики.

З розселенням українських біженців у країни Європи, Америки та Австралії, український спортивний рух на еміграції набув нових організаційних форм. Відновлюючи чи заново створюючи українські спортові та пластові осередки за зразком і на традиціях західноукраїнського спортового руху, еміграційний спорт ніколи не втрачав національного підґрунтя. Саме ця риса надавала йому (спортові) притягальної сили серед тисяч знедолених, гнаних війною і нуждою «переміщених осіб», які всупереч обставинам усвідомлювали себе нероздільною частиною української нації.

Найвищим проявом розвитку українського спорту за межами України було створення на американському континенті в 1955 році Української Спортової Централі Америки і Канади (УСЦАК), яка донині проводить цілеспрямовану координуючу роботу серед більшої частини українських спортивних клубів Америки та Канади. Спорт в умовах нинішнього еміграційного життя є вагомим чинником самовизначення українців, засобом протистояння асиміляційним процесам, дієвим виховним засобом. Тому так важливо, щоб до його організацій долучилися представники новітньої української еміграції.

Спортивний рух в Західній Україні, як і пізніше в еміграції, був вагомим явищем в історії українського відродження. Орієнтуючися на кращі зразки європейського спортивного руху, західноукраїнські спортивні товариства були глибоко національним за своєю суттю елементом культурно-просвітницького і національно-визвольного руху.

Органічне входження фізичної культури в загальний плин культурного життя народу, було джерелом його популярності і сили. Спорт, коли він розвивається на позиціях національної самоусвідомленості, здатний підсилювати розвиток культури, а остання, в свою чергу, стимулює розвиток спорту. Це один з уроків з нашої вітчизняної спортивної історії, який належить засвоїти.

У нинішніх обставинах українська спортивна еміграція тісно

співпрацює з спортивними організаціями України, активно сприяючи українським спортсменам в їх виступах на міжнародних змаганнях.

УСЦАК постійно й тісно співпрацює з НОКом України, надаючи збірним командам України значну організаційну і матеріальну допомогу. Саме завдяки сплаті УСЦАКом вступних внесків, українські спортивні федерації в дуже короткий термін (1992 р.) були визнані міжнародними федераціями. Допомога надається в прийомі українських команд за кордоном, в їх зустрічах, розміщенні, організації побуту і тренувань. У 2000 р. між Львівським інститутом фізичної культури і УСЦАКом укладено угоду про виділення 10-ти спеціальних стипендій для студентів ЛДІФК. УСЦАК передає в Україну велику кількість архівної документації з історії розвитку українського спорту, колекції марок «Підпільної пошти України» олімпійської тематики, чимало спеціалізованої англо- і україномовної літератури. Подібним чином діють і інші організовані структури західної української діаспори та окремі громадяни українського походження.

Що ж внесли українці у розвиток світового спорту, олімпізму як спортсмени, судді, тренери, організатори, науковці? Дехто взагалі заперечує будь-яку роль України перед світовим спортом, з уваги на те, що впродовж майже всієї дотеперішньої історії олімпійського руху, Україна не існувала як окрема держава. В кращому випадку визнається внесок українців у олімпійських здобутках інших держав.

Справді, українці, не маючи власної держави, не раз приносили славу державам-метрополіям, або країнам поселення, за збірні команди яких змушені були виступати: Австро-Угорщину, Росію, Румунію, Польщу, Чехословаччину, Латвію, США, Канаду, Австралію, Аргентину.

Радянський період для українських спортсменів був найбільш результативним і є добре відомим. З 1952 року, коли спортсмени СРСР вперше взяли участь в Іграх XV Олімпіади в Гельсінках, за радянські збірні команди на різних Олімпіадах виступали 639 спортсменів з України. Вони здобули 444 медалі: 196 золотих, 129 срібних і 119 бронзових.

Широко відомими у світі є імена уславлених українських спортсменів радянської доби: Марії Гороховської, Віктора Чукаріна, Лариси Латиніної, Бориса Шахліна, Леоніда Жаботинського, Валентина Манкіна, Валерія Борзова, Віктора Цибуленка, Павла Ледньова, братів Белоглазових, Зінаїди Турчиної, Олександра Шапаренка, Володимира Голубничого та багатьох інших. Але переліком імен цих спортсменів та їх товаришів не вичерпується список осіб, які мали причетність до великого спорту.

До піонерів сучасного олімпійського руху, без сумніву, відноситься Олексій Бутовський У 1894 році він брав участь в роботі міжнародного Атлетичного конгресу в Парижі, на якому було відновлено сучасні Олімпіади; був присутнім на Іграх I Олімпіади в Греції, зробив чимало для популяризації олімпійського спорту, фізичної культури серед співвітчизників. І хоч він вважався представником від Росії, варто мати на увазі, що О. Бутовський був уродженцем Полтавської губернії, походив із знатної української родини. У списках запрошених почесних гостей та учасників паризького конгресу значиться також прізвище киянина Дмитра Меленевського. На I Олімпіаду до Греції самотужки діставались атлети з Києва і Одеси. Неабиякі шанси на успіх в Афінах мав київський борець та стрілок Микола Ріттер, але з певних причин він не виступав на олімпійській арені.

Більш детальні дані про участь українців у олімпійських змаганнях маємо, починаючи з 1912 р., коли в Іграх V Олімпіади у Стокгольмі вперше взяли офіційну участь команди Росії та Австро-Угорщини.

На VIII Олімпіаді в Парижі в складі польської команди було восьмеро спортсменів зі Львова. А в чеській збірній виступав колишній сотник Української Народної Республіки гімнаст Андрій Фовицький. У цьому ж 1924 році на I зимових Олімпійських іграх в Шамоні виступав американець українського походження Валентин Білас (ковзани – 5000 м). Інший український американець Юрко Кояк (Коцай) на Іграх 1928 р. в Амстердамі з олімпійським та світовим рекордами переміг на 100-метровій дистанції в плаванні горлиць. Срібну нагороду на цій Олімпіаді

здобув також син селян-емігрантів з Галичини Стефан Галайко, виступаючи за американську боксерську команду.

Під чужими прапорами виступали українці і в більш пізній час. Наприклад, за команду Румунії виступала гімнастка українського походження Надя Каманечі (Камінечна), володарка восьми олімпійських медалей, серед яких п'ять золотих. Інший легендарний «румун», Іван Пацяхін (Пацайкін) встановив своєрідний рекорд, ставши переможцем у веслуванні в каное на 5-ти (!) олімпіадах поспіль (з XIV по XVIII) і зібравши колекцію з 8-ми золотих олімпійських медалей. Було би нерозумно зараховувати Україні очки і медалі всіх країн, за які доводилося виступати вихідцям з України, але знати, що і українці мають чим гордитися потрібно.

Шлях до офіційного визнання України міжнародним спортивним співтовариством був довгим і складним. Перші спроби самостійного виходу українських спортсменів на Олімпійські ігри зроблені були в недовгий період української державності 1917-1918 рр. Друга спроба нав'язати контакти з Олімпійським організаційним комітетом була зроблена напередодні XI Олімпійських ігор в Берліні (1936 р.). На передолімпійському конгресі групою галицьких спортивних діячів (І. Боберський, С. Гайдучок) та українськими політичними й культурними діячами Німеччини було запропоновано культурну програму від українців, та висловлене прохання офіційної акредитацію спеціального кореспондента.

У 1940 році в час існування Карпатської України, пізніше збройно ліквідованої угорськими і німецькими фашистами, до Закарпаття, у столицю карпатської України – містечко Хуст, з'їжджалися спортсмени із Західної України з надією взяти участь в наступній Олімпіаді. Світова війна зруйнувала ці плани.

У повоєнний час тільки діячі української спортивної еміграції ще підіймали активний голос на захист незалежного українського спорту. Вони проводили пресові конференції, оприлюднювали заяви та звернення, проводили демонстраційні акції на Іграх Олімпіадах (Мюнхен-72, Монреаль-76), налагоджували контакти з діячами Міжнародного і Національних олімпійських комітетів.

Ці зусилля не були марними. Врешті-решт тогочасний президент МОК американець Ейвері Брендедж підтвердив принципову можливість визнання НОК України, якщо такий буде створено. Далі естафету боротьби за створення НОК було продовжено в Україні.

В умовах так званої «перебудови» і нового піднесення національного відродження (кінець 80-х років) питання про самостійне представництво України на міжнародних змаганнях постало з новою силою. В 1989 році у Львові ефективно діяла ініціативна група за створення Українського національного олімпійського комітету, котра гостро ставила питання про надання українському спорту державницького і національного статусу. Після опублікування на сторінках газети «Львів спортивний» (спец. випуск газети «Ленінська молодь») статті Євгена Бобка «Чому Україна не бере участі в Олімпійських іграх», почалася ґрунтовна дискусія, яка з часом перейшла й на шпальти республіканської преси.

В деяких містах розпочався збір підписів за створення незалежного НОК України. В короткий термін лише у Львові спортсменами було зібрано десятки тисяч підписів. Водночас у Києві При Управі Народного Руху України за ініціативою тодішнього голови Республіканської федерації санного спорту Валерія Шутого розпочав діяльність Український національний олімпійський комітет (УНОК). УНОК розгорнув бурхливе листування з міжнародними спортивними організаціями, зокрема з МОКом, домагаючись свого визнання.

І хоч подібне визнання на той час ще було малоімовірним, заходи УНОКу дещо прискіпили події в тодішніх владних кабінетах.

Уже в 1990 році відповідними державними органами управління галуззю фізичної культури і спорту України було розроблено перший проект Хартії Олімпійського Комітету України (ОКУ). Цей проект було запропоновано обговорити в регіонах. Проект Хартії був недосконалим, відстав від тодішньої політичної ситуації, яка наближала Україну до незалежності. Ця Хартія ще передбачала повну підлеглість ОКУ НОК СРСР. Завданням ОКУ,

згідно з планами авторів проекту, мало бути підготовка спортивних резервів для збірних команд СРСР, а не самостійний виступ на міжнародних змаганнях.

Другий варіант Хартії, який було представлено Генеральній Асамблеї засновників НОК України, суттєво відрізнявся від першого проекту. Цю Хартію було затверджено Асамблеєю засновників НОК України 22 грудня 1990 р. Асамблея того ж дня обрала персональний склад і першого президента НОК України. Ним став дворазовий олімпійський чемпіон з легкої атлетики Валерій Борзов.

Саме з грудня 1990 року розпочалася діяльність НОКУ України, хоча до його офіційного визнання МОКом залишалося ще більше року. Офіційне визнання НОК України відбулося 9 березня 1992 року. Відразу після заснування НОК України, було створено Олімпійську Академію України (8 березня 1991 р.).

Процес офіційного олімпійського визнання України супроводжувався входженням Національних спортивних федерацій України в міжнародні федерації і повністю завершився у 1992 році.

Належність України до авторитетних спортивних держав світу було підкреслено членством у МОК президента НОК України, міністра Мінмолодьспорту Валерій Борзов у 1994 році. У 2000 році членом Міжнародного Олімпійського Комітету став ще один видатний український олімпієць – легкоатлет із Донецька Сергій Бубка.

На XVI зимових Олімпійських іграх в Альбервіллі та на Іграх XXIV Олімпіади в Барселоні в 1992 р. спортсмени молодої української держави були позбавлені можливості виступати окремими командами. Провідні українські атлети виступали у складі «об'єднаної команди країн СНД та Грузії». Блискуче в Арбервіллі проявили себе фігурист з Одеси Віктор Петренко та київський хокеїст Олексій Житник, які стали чемпіонами XVI зимових Олімпійських Ігор. На XXV Олімпіаді в Барселоні (1992 р.) спортсмени України здобули загалом (в командних і особистих змаганнях) 40 медалей: 17 золотих, 14 срібних, 9 бронзових.

Пам'ятним для історії залишиться дебют спортсменів України самостійною командою на міжнародній спортивній арені – блискучий виступ на змаганнях Всесвітньої Універсіади в Баффало (США, 1993 р.), де команда України посіла IV загальнокомандне місце.

У лютому 1994 року відбулися XVII зимові Олімпійські ігри в норвезькому місті Ліллегаммері, де вперше збірна України виступала незалежною командою в олімпійських Іграх. Золота медаль фігуристки Оксани Баюл, як і бронзова біатлоністки Валентини Цербе гідно увінчали перші старты України на зимових Олімпійських Іграх.

Загалом 34 медалі (10 – 5 – 19) здобули спортсмени незалежної України на Іграх XXVI Олімпіади в Атланті (США, 1996 р.). Ігри XXVII Олімпіади в австралійському Сіднеї принесли Україні 35 олімпійських медалей (3 – 20 – 12). Вкрай невдалим виявився виступ українців на XIX зимових Олімпійських іграх у Солт Лейк Сіті (США). Тільки три спортсмени здобули залікові очки неофіційного командного заліку, посівши 2 п'яті і одне шосте місця (С. Кравчук – лижна акробатка; В. Шевченко – лижні перегони, Л. Лудан – санкарство).

В даний час іде підготовка до участі в Іграх XXVIII Олімпіади в Афінах (2004) та зимовій Олімпіаді в Турині (2006).

В організаційних та фінансових справах НОКу України, Мінмолодьспорту, федераціям значну допомогу надає створений у діаспорі громадський комітет зі сприяння олімпійській підготовці і виступам спортсменів України. Очолює Комітет діяльна й енергійна Лариса Барабаш Темпл. Спортивні діячі та структури в Україні і в еміграції чи не вперше так дружньо і по діловому вирішують важливі галузеві справи.

За період незалежності спортивні зв'язки українців із зарубіжними спортсменами і організаціями значно розширились. Велика група команд і спортсменів, які раніше не мали виходу за кордон, тепер вважають хіба що лиш на фінансові обмеження.

Спортсмени України, не враховуючи різноманітні міжнародні турніри, щороку беруть участь у понад 1 000 офіційних змаганнях. Проте перед українським спортом стоїть ціла низка складних

проблем. Сформуємо їх за групами: організаційні, методичні, фінансово-матеріальні, морально-етичні.

Організаційні проблеми пов'язані з тим, що існуюча в нинішній Україні структура спорту майже повністю успадкована від колишнього Радянського Союзу. Ця структура залишається по суті авторитарною, вона зорієнтована значною мірою на переважно державне утримання спорту і вступає у протиріччя з економічними можливостями державного бюджету.

З іншого боку, негайна передача багатьох управлінських функцій громадським організаціям (федераціям) було б необачним кроком з огляду на їх фінансову і **організаційну неспроможність**. Окрім того, в Україні ще не прийшло нове покоління спортивних організаторів, здатних контактувати з міжнародними спортивними організаціями, входити в їхні організаційні структури, мати особисті надійні зв'язки, необхідні для швидкого вирішення питань в інтересах українського спорту. Навіть на рівні суддівства міжнародних змагань Україна має недостатнє представництво.

В розвитку багатьох видів спорту порушено **матеріальну основу**, оскільки велика кількість колишніх радянських спортивних баз олімпійської підготовки залишилися поза межами України. Є серйозні проблеми із високоякісним інвентарем, обладнання, спортивною формою тощо.

Значна частина тренерів, що знаходиться нині при керівництві збірними командами України не має достатнього досвіду підготовки спортсменів до чемпіонатів світу і Олімпійських ігор, позаяк раніше займалася лише підготовкою резерву для збірних команд СРСР. До того ж доволі масового характеру набув **відплив кваліфікованих фахівців** спорту за межі України, де рівень їхньої оплати є значно вищим.

Існує і гостра **проблема національного порядку**, яка також залишилася Україні від імперії. Національні збірні команди України в етнічному, культурному і мовному плані переважно не є національними. А сам по собі високий рівень спортивних досягнень не обов'язково забезпечує спортові місце в культурі українського етносу і не робить його автоматично чинником національного відродження, якщо з нього вихолощені патріотизм

і національна сутність. У цьому також криється одна із найскладніших морально-етичних проблем сучасного українського спорту.

Україна, в силу історичних причин, вступила в добу державотворення, коли національно-культурне піднесення не в однаковій мірі проявляється в різних її регіонах. Успішні виступи українських спортсменів на міжнародній арені впливають позитивно не тільки на світову громадську думку, але й сприяють консолідації й єднанню усієї української нації.

У найближчому майбутньому в галузі фізичного виховання та спорту України потрібно вирішити такі завдання:

- Реформувати систему фізичного виховання і спорту в Україні, фундаментально змінивши стосунки між державним органом управління галуззю і Національним Олімпійським Комітетом; між Федераціями з видів спорту і спортивними клубами; між особою, як суб'єктом фізичної культури і спортивними організаціями. покликаними служити людині.
- Повернути українському спорту національний зміст, бо по справжньому народним і значить масовим, він може бути лише на власному історичному, культурному, мовному і економічному ґрунті.
- Переглянути теорію і практику фізичної культури, виходячи з нових реалій сучасного життя в Україні, з врахуванням державотворчих завдань, які стоять перед фізкультурно-спортивним рухом.
- Поліпшити кадрову ситуацію в спортивних структурах України, залучивши до роботи в них фахівців з відповідним рівнем підготовки і належним рівнем громадської та національної свідомості.
- У процесі перебудови фізкультурно-спортивного руху, зберегти рівень спортивних досягнень, не допустити спаду результативності в різних видах спорту, по можливості утримати або й розширити матеріальну базу.
- Спорт із справи в основному державних структур, має

стати психологічно, економічно і організаційно справою всіх і кожного особисто. Зберегти та примножити власне здоров'я і фізичну досконалість може лише свідома, з активною життєвою позицією людина.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. *В чому полягають історичні особливості розвитку фізичної культури в різних регіонах України ?*
2. *Коли утворено НОК України і які його основні завдання ?*
3. *Який внесок зробили українці у розвиток сучасного олімпізму ?*
4. *Які проблеми розвитку фізичної культури в Україні Вам відомі ?*

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. *Складіть список олімпійських чемпіонів з України у обраному Вами виді спорту чи з конкретного регіону (міста).*

ЛІТЕРАТУРА

1. Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні // Наука в олімпійському спорті. – 1998. – № 1. – С. 5-12.

2. Вацеба О.М. Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. – 232 с.
3. Винничук О.Т. Історико-педагогічні аспекти розвитку фізичної культури. – Тернопіль: Астон, 2001. – 404 с.
4. Волошин А.П., Ксендзенко Ф.М. У Олимпийской черты. – К., 1988. – 400 с.
5. Гречанюк О.О. Фізична культура Північного Причорномор'я в античний період (VI ст. до н.е. – IV ст. н.е.): Автореф. дис... к. фіз. вих.: 24.00.02 / Волинський держ. універ. ім. Л.Українки. – Луцьк, 2000. – 16 с.
6. Грот Ю.И., Александров Ю.В. «Динамо» – люди, годы, факты. – Харьков: ХАДИФК, 2001. – 388 с.
7. Золоті сторінки олімпійського спорту України / За ред. І.Н. Федоренка. – К.: Олімпійська література, 2000. – 192с.
8. Козій Ю.С. Організований спортивний рух в українській діаспорі США і Канади: Матеріали для лекцій з історії фізичної культури. – Львів, 2000. – 26 с.
9. Кулик Я.Л., Костюк С.А., Петренко М.І. Історія виникнення й розвитку фізичної культури та спорту на Україні. – Вінниця: Логос, 1997. – 133 с.
10. Кулик В.В. Від всевобучу до світових рекордів. – К.: Здоров'я, 1971. – 183 с.
11. На олімпійських хвилях: Довідник УСЦАК (1981-1996) / Упорядник О.Твардовський. – Ньюарк (США), 1997. – 142с.
12. Олійник М.О., Скрипник А.П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні / Вид. 3-є, переробл. і доповн. – Харків: ХАДИФК, 2000. – 292 с.
13. Олімпійська хартія: Міжнародний олімпійський комітет. Перше офіційне видання / Переклад В. Кулика, В. Геращенко, В. Снегірєва. – К.: Олімпійська література, 1999. – 96 с.
14. Платонов В.Н., Гуськов С.И. Олимпийский спорт: В 2-х т. – К.: Олимпийская литература, 1994. – Кн. 1. – 496 с.; кн. 2. – 480 с.
15. Пристуга Є.Н. Народна фізична культура українців. – Львів, 1995. – 254 с.
16. Пристуга Є.Н., Пилат В.С. Традиції української національної фізичної культури. – Львів: Троян, 1991. – 102 с.
17. Спортивне товариство «Україна» (Львів). До 80-річчя заснування:

- Альманах. Ред.кол. Й.Лось та ін. – Львів: Світ, 1991. – 136 с.
18. Суник О.Б. Від Олімпії до Москви. – К.: Здоров'я, 1980. – 200 с.
19. Трофим'як Б.Є. Фізична культура і спорт в Українській РСР. – Львів: Вища школа, 1987. – 157 с.
20. Трофим'як Б.Є. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-х років XIX ст. до 1939 року): Навчальний посібник. – К.: ІЗіМН, 1997. – 419 с.
21. Zinkewych O. Ukrainian Olympic Champions. – Baltimore-Toronto: Smoloskyp, 1984. – 157 p.

ТЕМА 1.5

Програмно- нормативні засади розвитку галузі фізичної культури

- Законодавча база розвитку фізичної культури і спорту в Україні
- Державні програми розвитку фізичної культури і спорту в Україні

ПРОГРАМНО-НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Діяльність у сфері фізичної культури в Україні, як і будь-яка інша діяльність, регулюється відповідними Законами і розробленими на їх підставі підзаконними актами: постановами, указами, рішеннями, програмами, наказами, інструкціями, статутами, положеннями тощо. Прийняття Верховною Радою України відповідного Закону, як правило, супроводжується постановою про порядок введення цього закону в дію. Постановою передбачається створення найнеобхідніших підзаконних актів, які утворюють механізм функціонування прийнятого Закону. Інші підзаконні акти складаються державними органами управління різних рівнів і стосуються питань, що належать до їхньої компетенції.

Підзаконні акти не можуть перечити положенням, викладеним у Законі, як і Закони не повинні суперечити один одному.

На кожному галузь діяльності діє вся сукупність Законів України, проте визначальними є закони про дану конкретну галузь. Так, на вирішення конкретних питань фізкультурно-спортивної діяльності впливають законодавчі акти економіки, освіти, медицини та інших галузей. Але основним для галузі фізичної культури і спорту є Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (1994 р.). Крім цього Закону, для сфери фізичної культури важливими є Закон України «Про об'єднання громадян» (1991 р.); Закон України «Про освіту» (1991 р.); Закон України «Про вищу освіту» (2002 р.); Укази Президента України «Про державну підтримку розвитку фізичної культури і спорту в Україні» (1994 р.); «Про розвиток олімпійського руху в Україні» (1992 р.); Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998 р.); Постанови Кабінету Міністрів України про підготовку спортсменів України до Ігор Олімпіад та зимових Олімпійських Ігор та ін.

Зупинимося детальніше на аналізі окремих законодавчих документів.

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» було прийнято Верховною Радою України 24 грудня 1993 р., як результат законодавчої ініціативи Міністерства України в справах молоді і спорту та депутатської комісії ВР України в справах молоді і спорту. До його підготовки були залучені провідні фахівці галузі. Проект Закону обговорювався в регіонах України, на Колегії Мінмолодьспорту України, в спортивних організаціях, товариствах, що дало можливість внести до відповідні зміни і доповнення, врахувати нагромаджений в Україні та інших країнах передовий досвід. На заключному етапі до роботи над проектом були залучені досвідчені юристи та депутати. Проект Закону було обговорено і схвалено в парламентських комісіях.

Подібний Закон прийнято в Україні вперше, що свідчить про увагу до проблем галузі з боку Верховної ради, Президента держави, виконавчих структур влади. У 1999 році до Закону були внесені деякі зміни і доповнення.

Закон визначає загальні правові, соціальні, економічні та організаційні основи розвитку фізичної культури і спорту, визначає участь державних органів, посадових осіб, організацій, підприємств, установ у зміцненні здоров'я громадян засобами фізичної культури. Закон має шість глав:

I глава - Загальні положення (7 статей);

II глава - Сфери і напрямки впровадження фізичної культури (8 статей);

III глава - Спорт – особлива сфера фізкультурної діяльності (10 статей);

IV глава - Державне управління в сфері фізичної культури і спорту (4 статті);

V глава - Самоврядування в сфері фізичної культури і спорту (4 статті);

VI глава - Заключні положення (5 статей).

У **I главі** Закону йдеться про визначення понять фізичної культура і спорту, про завдання фізичної культури, державне регулювання в сфері фізичної культури. Важливим є те, що основним показником стану фізичної культури і спорту є рівень здоров'я і фізичного розвитку населення. Тобто визначальним названо не процес і показники, які його характеризують (масовість, спортивні досягнення, рівень забезпеченості), а кінцевий результат – рівень здоров'я. Цей, на перший погляд, незначний запис у ст.6 істотно змінює підходи до організації фізичного виховання.

На її підставі можлива, зокрема, кардинальна зміна системи оплати працівників фізичної культури і спорту. Адже досі переважна більшість таких працівників (викладачі фізичного виховання, тренери-викладачі ДЮСШ та інші) отримують заробітну платню за кількість відпрацьованого часу, а не за стан здоров'я учнів, чи хоч би тенденцію його зміни. Можна очікувати, що в недалекому майбутньому буде зроблено спробу реформувати підходи до оплати праці фахівців фізичної культури.

Основними напрямками впровадження фізичної культури ст. 8 вказаного Закону визначає такі:

1. Фізкультурно-оздоровча діяльність
2. Фізичне виховання

3. Масовий фізкультурно-спортивний рух.

У подальших статтях цього розділу розшифровується зміст роботи в названих напрямках у різних сферах діяльності : виробничій, соціально-побутовій, навчально-виховній, серед інвалідів, в масовому спорті тощо.

Особливо важливими є деякі нормативні вимоги **Глави II Закону**. Ось найосновніші:

1. В середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладах уроки фізкультури проводяться не менше 3 разів в тиждень;
2. Фізична підготовка військовослужбовців здійснюється у формі спеціальних занять обсягом не менше 4 разів на тиждень.

В складі педагогічних колективів дошкільних дитячих установ та інших закладів освіти передбачаються посади фахівців з фізичного виховання. В дошкільних закладах мають проводитися щоденні фізкультурно-оздоровчі заняття.

Передбачено опрацювання державних нормативів фінансування на здійснення фізкультурно-оздоровчих питань. Прикро, що і ця вимога Закону поки що не виконується.

Окремі статті II глави стосуються фізкультурно-оздоровчої діяльності серед інвалідів і серед окремих категорій громадян (в'язнів) у місцях позбавлення волі.

У III главі встановлюються питання спорту. Йдеться про спортивні змагання, про види спорту, про спортивну класифікацію, про гарантії підвищення спортивної кваліфікації, про спорт вищих досягнень, про національні збірні команди, про спортивне суддівство, про професійну діяльність у спорті, про спортивні відзнаки.

Більшість з означених питань вирішуються на законодавчому рівні вперше. Зокрема такі наболілі, як встановлення соціально-побутових пільг для провідних спортсменів, встановлення статусу члена збірної команди України, окреслені питання професійної діяльності в спорті.

Питання державного управління у сфері фізичної культури і спорту вирішуються в **IV главі**. Законом передбачено, що, центральний орган державного управління фізичною культурою

розробляє, а Кабінет Міністрів України (Президент) затверджує Державну програму розвитку фізичної культури і спорту. Кабінет Міністрів України затверджує систему програмно-оціночних нормативів і вимог щодо фізичного розвитку населення.

Рівень фізичного розвитку визначається органами охорони здоров'я.

Верховна Рада України визначає державну політику. Органом державної виконавчої влади у сфері фізичної культури сьогодні є Держкомспорт України (тут і надалі іменуємо найвищий державний орган управління галуззю Держкомспортом, зважаючи на численні зміни його назви, які відбулися за останні десять років), а на регіональному рівні відповідні органи, створені місцевими органами державної виконавчої влади та самоврядування.

У цій главі розглядаються також питання фінансового матеріально-технічного, кадрового, правового та інформаційного забезпечення фізичної культури.

Важливо, що нормативи мінімальної забезпеченості спортивними спорудами житлових районів, підприємств, установ всіх форм власності визначаються Держкомспортом України разом з органами управління будівництва та архітектури.

Спорудження та утримання об'єктів фізичної культури в сільській місцевості здійснюється за рахунок державного та місцевого бюджетів. Не допускається (ст. 29) репрофілювання та ліквідація діючих фізкультурно-спортивних споруд, а також будівництво дошкільних виховних, загальноосвітніх і професійних навчально-виховних закладів без передбачених нормативами фізкультурно-спортивних споруд.

Самоврядування у сфері фізичної культури і спорту врегульовується в главі V **Закону**. В ній розглянуто стосунки держави з Національним олімпійським комітетом України, Національними спортивними федераціями; питання господарсько-комерційної діяльності фізкультурних організацій. Вказується (ст. 33), що громадські фізкультурно-спортивні організації та їх об'єднання керуються в своїй діяльності також Законом «Про об'єднання громадян».

Статтями 34 і 35 передбачена можливість отримання від держави матеріально-фінансової допомоги.

Викликає сумнів, на наш погляд, доречність запису в ст. 34 Закону про те, що «Міністерство України в справах молоді і спорту здійснює контроль за діяльністю національних спортивних федерацій». Адже федерації є незалежними об'єднаннями громадян, які діють у відповідності з власним Статутом. Як певне посягання на права федерацій і самих спортсменів можна розглядати і положення ст. 2 про те, що Міністерство України в справах молоді і спорту «...комплектує національні збірні команди України» і, що члени збірних команд України можуть брати участь у будь-яких спортивних змаганнях лише за згодою Мінмолодьспорту України.

Разом з тим Закон України про фізичну культуру і спорт є одним із найважливіших та прогресивних документів галузі часів новітньої української державності.

Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» затверджена Указом Президента України у 1998 році. Цим Указом також:

1. зобов'язано виконками місцевих Рад розробити регіональні програми розвитку фізичної культури ;
2. засновано 100 президентських стипендій для перспективних спортсменів України;
3. зобов'язано Кабінет Міністрів України:
 - вирішити питання про матеріальні винагороди для чемпіонів та призерів Олімпійських ігор, чемпіонів світу, Європи ;
 - забезпечити фінансування участі збірних команд України в міжнародних змаганнях.

Головною метою Цільової програми є створення необхідних соціально-економічних, нормативно-правових, організаційно-технічних умов щодо підвищення життєздатності сфери фізичної культури і спорту та адаптації її до ринкових відносин.

Основними завданнями програми є: зміцнення здоров'я населення на принципах здорового способу життя; посилення

впливу фізичної культури на підвищення продуктивності праці та обороноздатності; сприяння економічному і соціальному прогресу; утвердження міжнародного авторитету України.

Найважливішими напрямками розвитку фізичної культури Програма стверджує такі:

- фізичне виховання у навчально-виховній сфері;
- фізкультурно-оздоровча робота у виробничій і соціальній побутовій сфері;
- фізична підготовка військовослужбовців;
- фізкультурно-оздоровча та спортивна діяльність серед інвалідів;
- спорт вищих досягнень.

Найсуттєвішими заходами щодо реалізації напрямків розвитку фізичної культури є:

а) У навчально-виховній сфері:

- встановлення державних вимог до фізичного виховання дітей;
- забезпечення обґрунтованих обсягів рухової активності (в дошкільних виховних закладах – щоденно, в середніх навчальних закладах – не менше 3 год., у вищих навчальних закладах – не менше 4 год. на тиждень);
- розробка системи тестів і оціночних нормативів і вимог до фізичного розвитку та рівнів фізичної підготовки;
- введення єдиного «паспорта – здоров'я»;
- введення заліків з фізичної культури в середніх освітніх закладах (5, 9, 11 класи) та професійно-технічних і вищих навчальних закладах;
- створення умов для фізкультурних занять в закладах післядипломної освіти;
- розроблення нормативів кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення фізичного виховання;
- організація «шкіл здоров'я» при диспансерах, поліклініках, виховних закладах.

б) У соціально-побутовій сфері:

- передбачити посади спеціалістів з фізкультурно-оздоровчої роботи в штатних розписах міністерств і відомств;
- запровадити критерії оцінки розвитку фізичної культури;
- рекомендувати ввести посади організаторів фізкультурно-оздоровчої роботи на підприємствах і установах з кількістю працівників понад 500 осіб (поза залежністю від форм власності);
- запровадити нормативи фінансування розвитку фізичної культури з фондів соціального розвитку ;
- створювати автоматизовані діагностичні центри при спортивних клубах, профілакторіях і т.п. ;
- ввести обов'язкові заняття з фізичної культури для працюючих в екстремальних умовах (авіатори, водії локомотивів, служб рятування тощо);
- розробити програми самостійних занять фізичною культурою та комплекси вправ для різних демографічних груп населення;
- обладнати містечка здоров'я, пункти прокату спортивної інвентарю в парках культури і зонах відпочинку.

в) У підготовці військовослужбовців:

- розробити програмно-нормативне забезпечення фізичної підготовки особового складу військових формувань із врахуванням специфіки їхньої діяльності;
- розробити настановчу програму з фізичної підготовки в Збройних Силах;
- ввести у всіх військових формуваннях обов'язкові заняття фізичною підготовкою обсягом не менше 4 годин на тиждень;
- запровадити єдину систему контролю за рівнем фізичної підготовки військовослужбовців, особового складу правоохоронних органів, інших військових формувань;
- створити регіональні центри (табори) фізичної підготовки допризовників.

г) У роботі з інвалідами:

- впровадити науково-обґрунтовану систему організації занять фізичною культурою та спортом;
- розробити систему добору інвалідів для організації занять фізичною культурою і спортом;
- забезпечити обладнанням спортивні споруди для проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи з інвалідами.

д) У спорті вищих досягнень:

- визначити пріоритетні види спорту, в яких спортсмени України спроможні на високі спортивні досягнення;
- удосконалити систему підготовки національних збірних команд України;
- розробити нормативно-правову базу, яка регламентуватиме професійну діяльність спортсменів і фахівців;
- здійснити заходи щодо створення належних умов членам та тренерам національних збірних команд.

Управління програмою (розділ У) здійснює Кабінет Міністрів України. Безпосередня організація і контроль за виконанням програми покладається на Держкомспорт України, окремі Міністерства та відомства. Органи державного управління виконавчої влади звітують перед Держкомспортом про хід виконання відомчих і територіальних програм розвитку фізичної культури та спорту.

Розвиткові фізичної культури і спорту в сільській місцевості присвячено **Ш-й розділ** Програми, що свідчить про особливу увагу до розвитку фізкультурно-спортивного руху в сільській місцевості.

Програмою передбачається:

- реформування організаційних основ фізкультурного руху в сільській місцевості, створення територіальних фізкультурно-спортивних клубів;
- введення в штат сільських та селищних Рад посад організаторів фізкультурно-оздоровчої роботи (рекомендаційно);

- створення належної матеріально-технічної бази;
- підготовка фахівців фізичної культури і дійової системи фізкультурної просвіти;
- створення центрів олімпійської підготовки з видів спорту, які переважно культивуються в сільській місцевості (велосипедний, кінний, лижний тощо);
- надання сільському населенню в користування спортивної споруди за рахунок місцевих бюджетів;
- щорічне виділення коштів на роботу ФСТ «Колос».

Забезпечення розвитку фізичної культури і спорту здійснюватиметься в таких напрямках (розділ IV):

- науково-методичне забезпечення;
- медико-біологічне забезпечення;
- кадрове забезпечення;
- фінансове і матеріально-технічне забезпечення;
- інформаційне забезпечення;
- встановлення міжнародних зв'язків.

Законодавче регулювання у сфері освіти здійснюється на підставі Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту» та інших, а також відповідних законодавчих актів.

Недоліками значної частини законодавчих актів є те, що окремі їхні статті не враховують особливостей функціонування фізкультурних структур у ринкових умовах.

Значна частина задекларованих положень залишається невиконаною і деколи механічно переписується з однієї постанови в іншу. На наш погляд, фактично не існує системи контролю за виконанням попередніх рішень.

Разом з тим зазначимо, що в галузі фізичної культури і спорту України створено достатню програмно-нормативну базу для успішного й ефективного розвитку сфери.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Назвіть основні документи, які регулюють діяльність в галузі фізичної культури і спорту України.
2. Якими є визначальні принципи Закону України «Про фізичну культуру і спорт»?
3. Які органи несуть відповідальність за розроблення та впровадження державних програм розвитку фізичної культури і спорту?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Випишіть із Закону України про фізичну культуру і спорт завдання, поставлені перед фізкультурно-спортивним рухом України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні. – К., 1994. – 34 с.
2. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України – К., 1996. – 31 с.
3. Закон України «Про освіту», 1991, 26 червня.
4. Закон України «Про внесення змін до Закону Української РСР «Про освіту». – 1996.- 25 квітня.
5. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – К., 1994. – 22 с.
6. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну

- культуру і спорт» (від 18 червня 1999 року) // Голос України. – 1999. – 17 липня.
7. Закон Української РСР «Про громадські об'єднання». – К., 1991.
 8. Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні // Наука в олімпійском спорте. – 1998. – № 1. – С. 5-12.
 9. Концепція безперервної фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. – К., 1997. – 18 с.
 10. Концепція кадрового забезпечення галузі «Фізичне виховання і спорт». – К.: КГИФК, 1992. – 18 с.
 11. Концепція фізичного виховання в системі освіти України // Фізичне виховання в школі. – 1998. – № 2. – С. 2-7.
 12. Олійник М.О., Скрипник А.П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні / Вид. 3-є, переробл. і доповн. – Харків: ХаДІФК, 2000. – 292 с.
 13. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» в агропромисловому комплексі. – К., 1998. – 11 с.
 14. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». – К., 1998. – 48 с.

ТЕМА 1.6

Організаційні засади, структура і матеріальна основа розвитку фізкультурно- спортивного руху в Україні

- *Структура, взаємозв'язок і характер діяльності фізкультурно-спортивних організацій України*
- *Матеріально-технічна база фізичної культури і спорту*
- *Джерела фінансування галузі*
- *Науково-інформаційне забезпечення фізкультурно-спортивного руху*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ, СТРУКТУРА ТА МАТЕРІАЛЬНА ОСНОВА РОЗВИТКУ ФІЗКУЛЬТУРНО- СПОРТИВНОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Для ефективного розвитку сфери фізичної культури і спорту історично склалися різноманітні форми організації. В Україні, як і в більшості зарубіжних країн, окрім широко розгалужених самодіяльних спортивних утворень, успішно функціонують міжнародні, державні, регіональні, муніципальні органи координації і управління спортом.

Державне управління здійснюється найчастіше у формі спеціально створених міністерств, комітетів чи управлінь, на які покладено обов'язки щодо координації та управління оздоровчою і спортивною роботою.

У деяких країнах функціонують спеціальні «Президентські ради», які готують національні програми фізичного розвитку населення, або ж здійснюють експертні оцінки конкретних програм державного масштабу (наприклад, підготовки до Олімпійських ігор).

Відповідні органи управління спортом існують і на регіональних рівнях. Проте найбільш масовими, впливовими і функціонально спроможними є самодіяльні, самоврядні спортивні об'єднання (спортивні клуби, асоціації, ліги, федерації тощо).

Україна успадкувала організаційну структуру і характер діяльності спортивних організацій від колишнього СРСР, провівши лише деяку їх переструктуризацію із врахуванням нових завдань міжнародного характеру.

Згідно із Законом України «Про фізичну культуру і спорт», державну політику і законодавче регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту, як і контроль за реалізацією Державних програм розвитку фізичної культури і спорту, здійснює Верховна Рада.

Центральним органом державної виконавчої влади в сфері управління фізичною культурою і спортом є Державний комітет

України з питань фізичної культури і спорту, який забезпечує реалізацію державної політики в галузі фізичної культури і несе відповідальність за її виконання.

Місцеві органи державної влади і органи місцевого самоврядування створюють у своєму складі відповідні органи управління фізичною культурою і спортом.

Прийнята у 1998 р. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» передбачає:

- вимоги щодо організації збереження та зміцнення здоров'я різних категорій громадян;
- вимоги до навчальних програм з фізичного виховання;
- систему програмно-оціночних нормативів та вимог щодо фізичного розвитку і підготовленості різних вікових груп населення;
- основні напрямки розвитку масового самодіяльного спорту та спорту вищих досягнень;
- основні засади організаційного, матеріально-технічного, нормативного-правового забезпечення.

Обласні (міські, районні) управління фізичної культури і спорту організують виконання державної і регіональних програм і здійснюють широке коло заходів щодо координації зусиль спортивних та інших зацікавлених організацій на місцевому рівні.

При Радах депутатів усіх рівнів функціонують відповідні депутатські комісії, які зі свого боку займаються вирішенням питань з фізичної культури.

Третьою управлінською ланкою на регіональному та місцевому рівні є відділи або посадові особи (найчастіше заступники голів Рад), які керують питаннями фізичної культури.

Самоврядування в сфері фізичної культури і спорту сприяє розвитку суспільної активності і залучає громадські організації до управління фізичною культурою. Органи державної виконавчої влади і органи місцевого самоврядування можуть делегувати громадським фізкультурним організаціям окремі свої повноваження. Громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості здійснюють свої повноваження відповідно до статутної

діяльності, яка не може суперечити чинному законодавству.

Основними громадськими організаціями, які діють у спортивній сфері України є Національні спортивні федерації та Національний Олімпійський комітет України.

Громадська спортивна **федерація** набуває статусу Національної після її визнання на певний термін та реєстрації у Міністерстві юстиції України. В такому випадку Держкомспорт України делегує таким федераціям окремі повноваження щодо розвитку видів спорту, надає їм допомогу у забезпеченні їх матеріальними ресурсами, фахівцями тощо.

Національна спортивна федерація має виключне право представляти Україну в міжнародних спортивних організаціях та в міжнародних спортивних змаганнях з окремих видів спорту. Їй також дається право на організацію і проведення відповідних національних спортивних змагань.

Національні спортивні федерації можуть одержувати від держави матеріально-фінансову допомогу. У випадку грубого порушення законодавства, або неналежного використання наданих їм прав, спортивна федерація може бути позбавлена статусу Національної.

Національний Олімпійський Комітет України (НОК України) є неурядовою громадською організацією, яка координує розвиток олімпійського руху в Україні. В своїй діяльності НОК керується законодавством України, Олімпійською хартією Міжнародного олімпійського комітету та власною Хартією. НОК України має виключне право представляти державу на Іграх Олімпіад та зимових Олімпійських іграх, в Міжнародному Олімпійському Комітеті, інших міжнародних олімпійських організаціях. НОК України має також виключне право на використання власної олімпійської символіки. Першим в історії членом МОК для України у 1994 р. було обрано Валерія Борзова, а в 2000 р. членом МОК став ще один відомий український легкоатлет Сергій Бубка.

Держава сприяє діяльності НОК України, розвитку його матеріально-технічної бази, надає фінансову підтримку. Проте безпосереднє втручання будь-якого державного чи якогось іншого

органу або особи у внутрішні справи НОКу є таким, що суперечать Хартії.

Організацію фізичної культури і спорту, а також професійну фізичну підготовку у відомствах здійснюють спеціально створені для цієї мети комітети, спортивні товариства і клуби. Подаємо перелік основних сучасних спортивних клубів та товариств України.

Добровільне спортивне товариство «**Гарт**» створювалося для організації і координації роботи з фізичного виховання в навчальних закладах усіх рівнів. У 2001 році на його основі було утворено Комітет фізичного виховання і спорту Міністерства освіти і науки.

У збройних силах України діють **Центральний спортивний клуб Армії** та спортивні клуби при Командуваннях оперативних напрямків (наприклад – СКА Західного оперативного напрямку).

Працівників і службовців Міністерства внутрішніх справ обслуговує відомче спортивне товариство «**Динамо**», яке має свої регіональні підрозділи.

Добровільне фізкультурно-спортивне товариство профспілок «**Україна**» (ДФСТП «Україна») створено з метою організації фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи з працівниками виробничої сфери, а кооперативно-профспілкове фізкультурно-спортивне товариство «**Колос**» – з працівниками агропромислового комплексу та мешканцями сільської місцевості.

Для репрезентації спортсменів-залізничників у міжнародних організаціях, в рамках ДФССТ «Україна» діє СК «**Локомотив**». З цією ж метою створено **Українську студентську спортивну спілку**. В Україні також створені і функціонують Асоціація ветеранів фізичної культури і спорту та Федерації інвалідного спорту.

На регіональному та місцевому рівнях утворюються різноманітні самодіяльні спортивні, спортивно-оздоровчі, фізкультурно-спортивні клуби, клуби з видів спорту, спортивні клуби за місцем проживання тощо.

В останні роки в Україні з'являються професійні спортивні клуби та ліги. Всі ці організації вносять свій позитивний внесок в

широку палітру фізкультурних і спортивних організацій України. Співпраця, взаємодопомога і взаємодоповнюваність між ними сприяють розвитку фізкультури і спорту як засобів фізичного і духовного вдосконалення.

Матеріально-технічна база фізичної культури представляє собою сукупність матеріальних цінностей (спортивні споруди, обладнання, спортивна форма, знаряддя, інвентар), фінансів, розподільчих структур та виробничих потужностей, яка перебуває в державній, муніципальній, відомчій, кооперативній та особистій власності.

Матеріальна база є необхідною умовою і, разом з тим показником розвитку фізичної культури і спорту.

В умовах економічної нестабільності в Україні увага до розвитку матеріальної бази з боку державних органів влади набуває першочергового значення. Слабкість матеріальної бази істотно гальмує розвиток фізичної культури і шкодить підготовці збірних команд до міжнародних змагань, сповільнює залучення широких верств населення до фізкультурно-спортивної активності.

Джерелами фінансування фізичної культури є:

- * **Кошти державного бюджету** – найстабільніше і найсуттєвіше джерело фінансування. Держава взяла на себе не лише утримання органів управління і збірних команд України, а фінансує витрати на розвиток дитячо-юнацького спорту (училища фізичної культури, ДЮСШ).
- * **Кошти відомчих організацій** становлять помітну частку витрат на фізичну культуру і спорт. В останній час їхня частка зменшилася, особливо у розвиток дитячо-юнацького спорту.
- * **Вступні внески** (індивідуальні і колективні) – зіставляють незначну частку витрат на фізичну культуру. Проте з поліпшенням економічного стану суспільства їх частка постійно збільшуватиметься.
- * **Дотації державних органів** здатні полегшити фінансове становище фізкультурних організацій, особливо, це

стосується утримання і експлуатації спортивних споруд, в т.ч. «енергоємних» (басейни, штучні ковзанки, криті манежі тощо).

- * **Спонсорські внески** мають в останні роки суттєвий вплив на організацію спортивних заходів, екіпіровку і відрядження на змагання збірних і клубних команд (особливо ігрових).

З активним впровадженням ринкових відносин, значення і обсяги спонсорських внесків у фізичну культуру будуть зростати. В перспективі спонсори повинні зняти з державного бюджету істотну частку фінансових витрат на спорт.

- * **Прибутки від комерційної діяльності** спортивних організацій – перспективне джерело фінансування спорту. Сюди входять не лише прибутки від реклами, але й від послуг засобами спорту, видавничої діяльності, виробництва спортивних товарів тощо.
- * **Особисті кошти** громадян, затрачені на фізичну культуру і спорт, будуть збільшуватися разом із зростом матеріальної забезпеченості населення. Чим заможніша людина, тим більша частина її доходів іде на задоволення культурних запитів.

Науково-інформаційна сфера є однією з найбільш успішних і мобільних в галузі фізичної культури та спорту України. За більш як десять років новітньої української державності, в умовах недостатнього фінансування й матеріально-технічного забезпечення, незначної державної та владної уваги, вдалося досягти чималих успіхів у перебудові й розбудові цієї складної й делікатної сфери професійної діяльності.

В галузі фізичного виховання та спорту вдалося зберегти й помітно зміцнити мережу спеціалізованих **вищих навчальних закладів**, оскільки традиційно в Україні найкращі наукові сили концентрувалися саме у навчальних закладах. Сьогодні в галузевому підпорядкуванні успішно діють Національний університет фізичного виховання та спорту України (у цьому

статусі з вересня 1998 року), Харківська академія фізичної культури, Львівський, Дніпропетровський, Донецький інститути фізичної культури Дніпродзержинський та Івано-Франківський коледжі фізичного виховання.

За останні п'ять-сім років помітно зміцніла структура й посилилася роль **Державного науково-дослідного інституту фізичної культури і спорту (ДНДІФКіС)**. Сформований у 1993 році на базі проблемної лабораторії тоді Українського державного університету фізичного виховання і спорту, інститут перетворюється на помітний центр планування науково-дослідної роботи й координації зусиль провідних вчених України. Основні завдання діяльності ДНДІФКіС зосереджено перш за все на вирішенні завдань олімпійської підготовки, впровадженню фундаментальних досліджень через систему наукових (НГ) і комплексних наукових груп (КНГ) з науково-методичного забезпечення збірних команд України з різних видів спорту.

У 1999 році за сприяння Національного університету фізичного виховання і спорту України, відділення Української академії наук національного прогресу створено ще один науковий підрозділ, покликаний розв'язувати актуальні проблеми фізичного виховання, оздоровчої фізичної культури та масового спорту – Інститут новітніх технологій у масовому спорті. Активно долучається до олімпійської освіти дітей та молоді Олімпійська Академія України. Таким чином, в організаційному плані в Україні утворено відповідні інституції для ефективної наукової діяльності в галузях фізичного виховання та спорту.

Важливим чинником успішності й ефективності наукових досліджень є продуктивна й принципова діяльність спеціалізованих вчених рад по захисту дисертацій. Всього за десятилітній проміжок часу в Україні для потреб галузі функціонувало п'ять спеціалізованих вчених рад: одна докторська рада у Національному університеті фізичного виховання і спорту України (1991 р. – по теперішній час) та чотири кандидатські ради: у Волинському державному університеті імені Лесі Українки (1998-2000 рр.); Львівському державному інституті фізичної культури (2000 р. – по теперішній час); у Рівненському

державному гуманітарному університеті (2000 р. – по теперішній час) та в Державному науково-дослідному інституті фізичної культури (2001 р. – по теперішній час).

Вперше на пострадянському просторі лідерам та керівникам української галузевої науки вдалося виокремити сферу фізичної культури та спорту в окрему наукову спеціальність, розмежувавши її зі сферою педагогіки. Це дозволило значно розширити можливості та проблематику наукових досліджень. Починаючи з 1997 року кандидатські та докторські дисертації в Україні захищаються за двома науковими спеціальностями: 24.00.01 – «Олімпійський і професійний спорт» та 24.00.02 – «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» з відповідним присвоєнням наукового ступеня кандидата (доктора) наук з фізичного виховання і спорту.

За десять років державної незалежності в Україні захищено більше 340 кандидатських і докторських дисертацій за спеціальностями галузі. Якщо до 1997 року в середньому за рік захищалося 23 дисертації, то за останні п'ять років середньорічний показник становить 40 дисертаційних робіт. Зусилля науковців сьогодні зорієнтовано на виконання низки державних програм, найважливішою з яких є Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998 р.). Тому неабиякої актуальності набувають наукові дослідження, пов'язані з різноманітними аспектами фізичного виховання різних груп населення, професійно-прикладною фізичною підготовкою, технологіями рекреаційно-оздоровчої роботи тощо.

Важливим чинником успішного поступального розвитку наукових досліджень виявилось структурування інформаційно-видавничої діяльності. У 1994 році структурним підрозділом Національного університету фізичного виховання і спорту України було утворене єдине в державі спеціалізоване видавництво «Олімпійська література». За ці роки видавництво перетворилося у потужний центр випуску наукової, науково-методичної та навчальної літератури. За цей період випущено в світ близько 100 найменувань книжок, серед яких є помітні праці не тільки на українському, але й на європейському рівні. Переважна частка

книжкової продукції видавництва присвячена тематиці олімпійського спорту, олімпійського руху, окремим розділам підготовки спортсменів, теорії й методиці тренування в окремих видах спорту тощо. З'явилася низка книг з фізичної реабілітації, валеології, масажу тощо.

Непоганою є ситуація зі спеціалізованою журнальною науковою продукцією. Для фахівців та широкого кола читачів на високому поліграфічному і змістовному рівнях в Україні сьогодні випускаються:

- міжнародний науково-теоретичний журнал «Наука в олімпійському спорті» (з 1994 року) – видання Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України, Національного університету фізичного виховання і спорту України за співпраці з Міжнародним Олімпійським комітетом, Національним Олімпійським комітетом України та Українською академією наук національного прогресу (головний редактор проф. М.М. Булатова).
- науково-теоретичний журнал «Теорія і методика фізичного виховання і спорту» (з 1999 року) – видання Національного університету фізичного виховання і спорту України (головний редактор проф. Ю.М. Шкретій);
- науково-методичний журнал «Теорія та практика фізичного виховання» (з 2000 року) – видання Харківського державного університету імені Григорія Сковороди (головний редактор професор І.Ф. Прокопенко);
- науково-популярний журнал «Олімпійська арена» (з 1995 року) – засновники Державний комітет молодіжної політики, спорту і туризму України та Національний Олімпійський Комітет України (головний редактор Галина Нечаєва);

Для широкого кола науковців та усіх зацікавлених працівників галузі сьогодні існують також видання, які іменуються фаховими періодичними виданнями та затверджуються президією Вищої атестаційної комісії (ВАК) України. До таких сьогодні належать 10 найменувань збірників наукових праць та журналів,

присвячених проблемам фізичного виховання та спортивного тренування.

В окремі проміжки часу з'являлися друковані журнальні видання окремих національних федерацій з видів спорту, приміром «Українська важка атлетика» «Легка атлетика». Існує також низка популярних російськомовних журналів, основною тематикою яких є футбол. В останні роки до українського читача потрапляють також спеціалізовані видання української діаспори. Феноменом української спеціалізованої періодики можна вважати унікальний в своєму роді журнал «Наш спорт» (редактор – єдиний від 1963 року – Омелян Твардовський), який понад 35 років виходить друком у Сполучених Штатах Америки (Ньюарк, Нью Джерсі).

В останні два-три роки зусиллями харківського професора Сергія Єрмакова та його колег з галузевих вузів Києва, Харкова, Львова з'явилося кілька Web-сторінок в міжнародній інформаційній мережі Інтернет. На одній із таких Web-сторінок: www.nbuv.gov.ua/eb/khhpi.html – міститься 10 000 сторінок текстової і графічної інформації з результатами наукових досліджень українських вчених у галузі фізичної культури та спорту за 1996-2001 роки.

Таким чином, можна стверджувати, що нині в Україні сформовано достатню науково-інформаційну базу спеціалізованої книжкової та журнальної продукції, яка, разом з тим, ще продовжує розвиватися й розширюватися.

Ще одним важливим джерелом розвитку наукової думки є різноманітні наукові конференції, конгреси, семінари тощо. Щороку в Україні відбувається ціла низка різного рівня й масштабу наукових заходів, присвячених проблемам фізичної культури. В міжнародному плані Україна, зусиллями Національного університету фізичного виховання та спорту, виступила ініціатором проведення кожних два роки престижного наукового конгресу «Сучасний олімпійський спорт і спорт для всіх», який здобув своє визнання в Східній Європі. На внутрішньому рівні своє звучання та значення одержали наукові конференції, які періодично проводяться у Львові, Харкові, Луцьку, Вінниці, Рівному, Тернополі та інших містах України.

Активна наукова діяльність, ініціативність, участь у наукових міжнародних заходах дозволило провідним вузам галузі, окремим структурам увійти колективними членами до кількох авторитетних європейських та світових наукових інституцій, серед яких: Міжнародна Олімпійська Академія, Міжнародна рада здоров'я, фізичного виховання, рекреації, спорту і танцю (ICHPER-SD), Європейська мережа спортивної науки, освіти та зайнятості (EN-SSEE) тощо. Такі кроки сприяють швидкій інтеграції української галузевої науки у світі.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Які складові матеріальної бази фізичної культури і спорту Ви знаєте ?
2. Як здійснюється фінансування розвитку фізичної культури і спорту в Україні ?
3. Що таке науково-інформаційне забезпечення галузі фізичної культури і спорту ?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Складіть перелік (схему розташування) спортивних споруд олімпійської підготовки у Вашому місті (регіоні).
2. Ознайомтеся з останніми числами вітчизняних журналів фізкультурно-спортивної тематики. Складіть перелік науково-методичних статей про обраний Вами вид спорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – К., 1994. – 22 с.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (від 18 червня 1999 року) // Голос України. – 1999. – 17 липня.
3. Вацеба О.М. Тенденції розвитку наукових досліджень в галузі фізичної культури та спорту серед молодих вчених України // Молода спортивна наука України: Збірник наукових статей з галузі фізичної культури і спорту. – Львів: ЛДІФК, 2000. – Випуск 4. – С. 5-6.
4. Ермаков С.С. Исследования в спорте: анализ информации в сети интернет Украины, России и Республики Беларусь // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. С.С. Єрмакова. – Харків: ХХП, 2001. – № 18. – С. 51-58.
5. Жданова О.М. Управління фізичною культурою: Навчальний посібник для фізкультурних вузів. – Львів, 1996. – 127 с.
6. Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні // Наука в олімпійському спорті. – 1998. – № 1. – С. 5-12.
7. Концепція кадрового забезпечення галузі «Фізичне виховання і спорт». – К.: КГІФК, 1992. – 18 с.
8. Концепція фізичного виховання в системі освіти України // Фізичне виховання в школі. – 1998. – № 2. – С. 2-7.
9. Олійник М.О., Скрипник А.П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні / Вид. 3-є, переробл. і доповн. – Харків: ХадІФК, 2000. – 292 с.
10. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». – К., 1998. – 48 с.

Розділ 2. ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

ТЕМА 2.1

Професійна діяльність фахівців фізичної культури

- *Фахові спеціальності, спеціалізації і посади фахівців у галузі фізичної культури і спорту*
- *Освітньо-кваліфікаційні рівні та структура підготовки фахівців фізичної культури*
- *Професійні характеристики фахівців фізичної культури*

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Важливою складовою життєвого успіху впродовж тривалого періоду свідомого життя людини є її професія.

Професія – це своєрідна сукупність умінь, навичок, видів діяльності, особистих захоплень та зацікавлень людини, що служить джерелом заробітку, сприяє виявленню творчих здібностей і реалізації власних та суспільних устремлінь. Число професій, яких налічується тисячі, постійно збільшується, як і збільшується кількість фахових спеціальностей і спеціалізацій.

Професія визначає місце людини у соціальній структурі й є джерелом її духовного і матеріального благополуччя.

Професія найчастіше пов'язана з освітою, колом інтересів, потребами, вона накладає відбиток на особу, її світогляд, поведінку тощо.

Спеціальність – це вузький, спеціалізований вид трудової діяльності у рамках конкретної професії, в якому людина досягла потрібного рівня підготовки, певної професійної майстерності й набула необхідного досвіду. Це той вид діяльності, у якому фахівець набув додаткових, глибоких знань, умінь та практичних навичок. Спеціалізація в конкретній спеціальності вводиться у вищих навчальних закладах на заключних етапах навчання, або згодом, після закінчення вузу. Для прикладу:

Напрямок підготовки:	<i>фізична культура і спорт</i>
Спеціальність:	<i>олімпійський і професійний спорт</i>
Спеціалізація:	<i>інвалідний спорт.</i>

Спеціальності фахівців визначаються Державним класифікатором у кожному з напрямків підготовки. Спеціалізації вводяться вищим закладом освіти відповідно до попиту на певних фахівців на ринку праці. За напрямком фізична культура і спорт професійні кадри готуються за такими спеціальностями:

- *фізичне виховання* (шифр за класифікацією – 010201);
- *фізична реабілітація* (шифр за класифікацією – 010202);

- *олімпійський і професійний спорт* (шифр за класифікацією – 010203).

Залежно від спеціальності та спеціалізації фахівці мають право обіймати посади, передбачені штатними розписами організацій-працедавців.

Практика показує, що абітурієнти та студенти молодших курсів навчальних закладів фізкультурної освіти мають недостатні знання про характер професійної діяльності у сфері фізичної культури, про спеціальності фахівців та зміст навчальних дисциплін, які їм доведеться вивчати.

Окремі, поверхневі знання, які майбутні фахівці отримують зі свого особистого досвіду занять спортом, формують неповні, здебільшого невірну уяву про майбутню професію. Додаткові знання черпаються у процесі спілкування з працівниками спорту, із засобів масової інформації, з окремих науково-популярних видань та інших джерел. Відтак, уявлення вступників до вищих навчальних закладів фізкультурного профілю про можливі посади, на які після закінчення навчання можна претендувати, обмежуються посадами вчителя фізкультури та тренера-викладача.

Насправді вибір професій для випускників спеціалізованих вищих навчальних закладів є набагато ширшим, а обсяг набутих ними знань та досвіду дозволяє проявити себе також у багатьох суміжних, або навіть віддалених від фізичної культури галузях. В деяких навчальних закладах проводиться, зокрема, військова підготовка та інші суміжні види професійної фізичної підготовки. У такому разі випускник ВНЗ може набути додаткову професію (наприклад – офіцер запасу).

Професійна діяльність у фізичній культурі здійснюється відповідно до законодавства про працю. Особи, які здійснюють професійну діяльність у сфері спорту, як правило, працюють за індивідуальними трудовими контрактами.

Вищі навчальні заклади фізкультурного профілю I-II рівнів акредитації (училища фізичної культури, технікуми, коледжі) готують фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст».

Фізкультурні вищі навчальні заклади III і IV рівнів акредитації дають випускникам базову або повну вищу освіту і фахову підготовку на рівні «бакалавр», «спеціаліст», «магістр».

У процесі навчання студент вищого навчального закладу фізкультурного профілю виконує навчальний план, який передбачає оволодіння професійно важливими блоками знань, умінь і навичок, зокрема із:

- спеціальних теоретичних дисциплін (фізичне виховання, підготовка спортсменів, організація оздоровчо-спортивної роботи);
- медико-біологічних дисциплін (анатомія, фізіологія, біомеханіка, фізична реабілітація, лікувальна фізична культура);
- загальногуманітарних дисциплін (історія, філософія, естетика, економіка);
- психолого-педагогічних дисциплін (психологія, педагогіка, педагогічна майстерність, прикладна психологія);
- навичок науково-дослідної роботи;
- навичок організаційно-педагогічної, спортивної і організаційної роботи;
- підвищення рівня власної спортивної підготовленості.

Фахівець фізичного виховання повинен знати і вміти застосовувати на практиці:

- норми раціонального рухового режиму осіб усіх категорій;
- медико-біологічне обґрунтування використання засобів і методів фізичного виховання;
- педагогічні і медичні методи контролю за процесом фізичного виховання і фізичної підготовки;
- механізми розвитку фізичних якостей і формування рухових навичок;
- особливості проведення занять фізичною культурою з особами різного віку, статі, соціального стану, фізичного розвитку тощо;
- санітарно-гігієнічні вимоги і вимоги щодо безпеки про-

ведення занять фізичними вправами;

- вміння надати першу медичну допомогу в разі травмування;
- структуру і зміст управлінської діяльності в галузі фізичної культури;
- демонстрацію техніки виконання фізичних вправ;
- оперування нормативно-правовими знаннями в галузі фізичної культури;
- мати достатній рівень фізичної підготовленості й володіти навичками страхування.

Фізичне виховання є найпоширенішою фаховою спеціальністю, оскільки фізичне виховання є важливим чинником навчально-виховного процесу в усіх дошкільних установах, навчальних та виховних закладах різних рівнів та типів. У рамках цієї спеціальності існує спеціалізація «Фізична підготовка у Збройних Силах», котра раніше була самостійною фаховою спеціальністю.

Фізична підготовка у Збройних Силах за своїми метою, завданнями, методами значно відрізняється від інших видів фізкультурно-спортивної діяльності. Тому для успішної роботи на посаді керівника фізичної підготовки фахівець з фізичного виховання має пройти курс підвищення кваліфікації. Основним цільовим призначенням керівника фізичної підготовки в Збройних Силах є організація фізичної підготовки особового складу військовослужбовців Української Армії, Флоту, органів внутрішніх справ та інших збройних формувань.

Підготовка керівників фізичної підготовки для Збройних Сил може здійснюватися на військових відділеннях вищих навчальних закладів.

Структура діяльності керівника фізичної підготовки зводиться до забезпечення фізичної готовності військовослужбовців і особового складу правоохоронних органів до оволодіння зброєю, бойовою технікою та ефективним їх використанням; перенесення фізичних навантажень, нервово-психічних напружень в екстремальних ситуаціях.

Керівник фізичної підготовки здійснює:

- планування і організацію фізичної підготовки і спортивної роботи;
- організацію спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців у відповідності з нормативними вимогами;
- додержання встановленого мінімуму рухової активності, зокрема не менше 4 год. занять фізичною підготовкою на тиждень;
- забезпечення додаткових можливостей для занять фізичною культурою і спортом в режимі дня;
- здійснення контролю за станом фізичного розвитку та рівнем фізичної підготовленості військовослужбовців;
- сприяння виховному процесові та розвитку морально-вольових якостей військовослужбовців;
- розробка комплексів вправ та програм індивідуальних і групових занять з фізичної підготовки.

Рекреація і оздоровча фізична культура є спеціалізацією у рамках фахової спеціальності «Фізичне виховання», яка також спершу була самостійною фаховою спеціальністю.

Основним цільовим призначенням спеціаліста з рекреації і оздоровчої фізичної культури є відновлення і зміцнення здоров'я. Основними засобами рекреації є фізичні вправи помірної інтенсивності, здоровий спосіб побуту, праці та відпочинку і використання оздоровчих сил природи: сонця, води, повітря.

Ці фактори, про умілому використанні, можуть так або інакше впливати на організм людини, викликаючи певні позитивні або негативні зрушення. Для прикладу, гірське повітря, при достатньо тривалому перебуванні людини в середньогір'ї або високогір'ї, здатне пришвидшити пристосувальні до гіпоксії реакції організму, які призводять, зокрема, до змін у складі крові.

Основним цільовим призначенням фахівця з рекреації і оздоровчої фізичної культури є зміцнення здоров'я громадян. Рекреолог може працювати в закладах охорони здоров'я, оздоровчо-профілактичних закладах, диспансерах, туристичних базах, оздоровчих клубах, спортивних установах.

Структура діяльності рекреолога включає:

- організацію та проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи і туризму;
- проведення заходів, спрямованих на загартування, попередження захворювань;
- здійснення контролю за фізичним станом людей та тенденціями його зміни;
- використання природних факторів зміцнення здоров'я і покращення психофізичного, психоемоційного станів;
- розроблення і реалізація планів рекреації трудових ресурсів з використанням засобів оздоровчої фізичної культури, природних засобів рекреації та гігієнічних факторів.

Об'єктом діяльності рекреолога є особи всіх категорій і вікових груп, як здорові, так і ті, хто мають відхилення у стані здоров'я. Зорієнтованість рекреаційної роботи на зміцнення здоров'я робить її в тих або інших формах загальнодоступною.

Рекреолог тісно співпрацює з лікарем, а рекреативні заходи мають залучатися в систему медикаментозного лікування та інших форм оздоровлення. З тієї причини рекреаційні заходи мають переважно індивідуальне спрямування.

Фізична реабілітація – є однією з нових фахових спеціальностей у галузі фізичної культури і спорту. Основним цільовим призначенням фахівця фізичної реабілітації є організація та проведення занять з метою відновлення або заміни втрачених функцій окремих органів, систем чи організму в цілому.

Місцем праці фізреабілітолога можуть бути оздоровчі заклади, лікувальні установи, диспансери, спортивно-оздоровчі бази, групи здоров'я тощо. Об'єктом діяльності реабілітолога є особи, які внаслідок певних причин (хвороба, травма) втратили морфологічну чи функціональну досконалість.

До структури діяльності фізреабілітолога відноситься:

- розробка і реалізація спеціальних відновлювальних програм та комплексів фізичних вправ для неповносправних осіб;
- організація й проведення занять фізичними вправами із

врахуванням фізичного і психічного стану пацієнта, характеру і ступеня захворювання;

- організація лікарського і педагогічного контролю за ефективністю занять фізичними вправами;
- використання комплексів лікувальної фізичної культури, масажу, фізіотерапії та інших методів відновлення і оздоровлення;
- пропаганда здорового способу життя, консультування осіб, які самостійно займаються оздоровчою фізичною культурою.

Олімпійський і професійний спорт є ще однією фаховою спеціальністю. Фахівці олімпійського і професійного спорту у переважній більшості працюють на посадах тренерів-викладачів. Місцем праці тренера-викладача можуть бути дитячо-юнацькі спортивні школи, спортивні клуби, спортивні секції, спортивні споруди, збірні команди.

Основним фаховим спрямуванням тренера-викладача є підготовка кваліфікованих спортсменів у обраних видах спорту.

Діяльність тренера-викладача вимагає знань, умінь та навичок психолого-педагогічного, медико-біологічного, організаційно-управлінського та власне спортивного спрямування.

Структура діяльності тренера-викладача передбачає навчання, розвиток і виховання спортсмена в процесі спортивної підготовки. Основним функціональним обов'язком тренера є реалізація планів підготовки спортсменів шляхом:

- формування спортивного колективу;
- планування, обліку і аналізу тренувальної та спортивної роботи;
- здійснення виховного процесу;
- підготовки і проведення спортивних заходів.

До спортивної підготовки відносяться:

- навчання і вдосконалення техніки виконання вправ;
- розвиток фізичних (рухових) якостей;
- зріст функціональних можливостей;

- оволодіння тактичною майстерністю виду;
- розвиток морально-вольових характеристик особи.

Тренер для виконання своїх функцій повинен досконало знати і вміти використовувати:

- теорію і методику підготовки спортсменів;
- методи планування, обліку і контролю за процесом спортивної підготовки;
- індивідуальні, статеві, вікові, морфологічні, психологічні особливості різних груп та осіб;
- техніку, тактику, матеріальну частину, організацію тренувальної і змагальної діяльності у видах спорту;
- різні форми і методи тренувальних навантажень та відновлення;
- структуру побудови тренувальних циклів;
- історію, стан розвитку і перспективи виду спорту;
- закономірності управлінської діяльності і формування оптимальних міжособистих стосунків.

Неабиякі організаційні навички, якими, як правило, володіють фахівці галузі фізичної культури та спорту, дають їм можливість легко проявити себе в будь-якому виді професійної діяльності.

В умовах ринкової економіки, перебудови освітньої сфери, гуманізації усього суспільства попит на випускників закладів фізкультурної освіти існує. Це, зазвичай, цілеспрямовані, наполегливі, загартовані фахівці, що посилює їхню конкурентноздатність.

Додаткові аспекти діяльності вчителя фізичного виховання, тренера-викладача і фізичного реабілітолога, зважаючи на їх особливе місце у фізичній культурі, будуть розглянуті у наступних розділах.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Назвіть фахові спеціальності за напрямком фізичної культури і спорту.
2. Фахівців яких освітньо-кваліфікаційних рівнів готують вищі заклади освіти фізкультурного профілю ?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Складіть перелік усіх можливих посад фахівців галузі фізичної культури та спорту для різних освітньо-кваліфікаційних рівнів та спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – К., 1994. – 22 с.
2. Выдрин В.М. Введение в специальность: Учебное пособие для институтов физической культуры. – Москва: Физкультура и спорт, 1974. – 159 с.
3. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні. – К., 1994. – 34 с.
4. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України – К., 1996. – 31 с.
5. Жданова О.М. Управління фізичною культурою: Навчальний посібник для фізкультурних вузів. – Львів, 1996. – 127 с.
6. Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні // Наука в олімпійському спорті. – 1998. – № 1. – С. 5-12.

7. Концепція безперервної фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. – К., 1997. – 18 с.
8. Концепція кадрового забезпечення галузі «Фізичне виховання і спорт». – К.: КДДФК, 1992. – 18 с.
9. Концепція фізичного виховання в системі освіти України // Фізичне виховання в школі. – 1998. – № 2. – С. 2-7.
10. Краснов В.П. Фізичне виховання: психофізичні вимоги до фахівців агропрому. – К.: Аграрна освіта, 2000. – 133 с.
11. Олійник М.О., Скрипник А.П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні / Вид. 3-є, переробл. і доповн. – Харків: ХаДФК, 2000. – 292 с.
12. Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій: Наказ міністра освіти України від 10 червня 1994 року. – К., 1994.
13. Філь С.М., Пешков В.П. Професійна практика студентів інституту фізичної культури. – К.: Вища школа, 1985.
14. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». – К., 1998. – 48 с.

ТЕМА 2.1.1

Професійна діяльність учителя фізичної культури

- *Спеціальність, спеціалізації, освітньо-кваліфікаційні рівні та посади фахівців фізичного виховання*
- *Учитель фізичної культури – ключова фігура фізичного виховання*
- *Складники професійної майстерності та службові обов'язки вчителя фізичної культури*
- *Урок як основна форма фізичного виховання*

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Фізичне виховання є основним засобом реалізації завдань, які, у відповідності до Закону «Про фізичну культуру і спорт» (24 грудня 1993 р.), стоять перед фізкультурним рухом України.

Ці завдання конкретизовані Цільовою комплексною програмою «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998 р.).

Реалізація завдань програми здійснюється за такими напрямками:

- Фізичне виховання і фізкультурно-оздоровча робота у навчально-виховній сфері;
- Фізкультурно-оздоровча робота у виробничій і спеціально-виховній сфері;
- Фізична підготовка військовослужбовців та особового складу інших силових формувань;
- Фізкультурно-оздоровча і рекреаційна робота серед інвалідів;
- Фізкультурно-оздоровча робота серед сільського населення.

У новому Переліку спеціальностей за напрямками підготовки фахівців спеціальності «Фізична реабілітація» та «Фізична підготовка в Збройних силах» не передбачені, тому вони стали спеціалізаціями в межах спеціальності «Фізичне виховання».

Фахівці фізичного виховання готуються за освітньо-кваліфікаційними рівнями:

- молодший спеціаліст (5.010201),
- бакалавр (6.010200),
- спеціаліст (7.010201),
- магістр (8.010201).

Фахівець фізичного виховання може займати посади в освітніх, виховних, виробничих, оздоровчо-рекреаційних, воєнізованих та інших державних і недержавних закладах.

Наприклад:

- Інструктор фізичної культури в дошкільному закладі;
- Вчитель (викладач) фізичного виховання у школі, училищі чи вищому навчальному закладі;
- Керівник фізичної підготовки у Збройних (силових) формуваннях.
- Організатор (керівник, інструктор) туристичної роботи і рекреації;
- Методист з фізичної культури;
- Інструктор (організатор) оздоровчо-масової роботи на виробництві чи за місцем проживання;

- Фахівець з експлуатації спортивних споруд,
- Працівник державних або громадських органів управління фізичною культурою;
- Працівник спортивних клубів, оздоровчо-відпочинкових таборів;

Найпоширенішою посадою фахівця з фізичного виховання є посада **викладача (вчителя) фізичної культури** у навчальних закладах освіти різних рівнів. Це школи, училища, вищі навчальні заклади.

Визначальною особливістю роботи вчителя (викладача) є наявність навчальних програм для навчальних закладів, які він реалізує з конкретним контингентом і у конкретних умовах.

У даний час відбувається поступовий перехід з двох на три обов'язкові уроки фізичної культури в усіх класах школи.

Три (а краще 4 і більше) уроки на тиждень, на думку фахівців, є необхідними для забезпечення мінімально необхідного рівня рухової активності дітей і підлітків.

При тому, уроки фізичної культури мають плануватися так, щоб наступний урок припадав на день, коли ще зберігається вплив на організм дитини фізичного навантаження від попереднього заняття. Найкращий тренувальний ефект спостерігається тоді, коли перерва між уроками складає 1-2 дні.

Отже, три і більше уроків фізкультури на тиждень, як це і передбачає Закон України «Про фізичну культуру і спорт», є біологічно обґрунтованою потребою юного чи молодого організму.

На жаль, досі значна частина керівників органів освіти і окремих шкіл уникають введення третього уроку фізичної культури у школі, переважно виправдуючи свою бездіяльність слабкістю матеріальної бази, відсутністю коштів або навіть кадрів вчителів.

Тим самим, вони не лише порушують Закон України, але й знижують ефективність двох уроків, які фактично проводяться і послаблюють рівень здоров'я і фізичної підготовленості учнів.

Щоправда, в останній рік-два ситуація дещо поліпшується у зв'язку з ініціативою Федерації футболу України про проведення

додаткового уроку з футболу. Такі додаткові уроки з окремих видів спорту можуть внести додатковий імпульс в справу поліпшення фізичної підготовленості школярів, які наразі як і більшість інших категорій населення, страдають від гіподинамії, тобто малорухливості.

Складниками професійної майстерності фахівця з фізичного виховання є блоки знань, умінь і навичок, якими він володіє.

Визначальною за всіх умов є його педагогічна майстерність.

Суттєво на результативність праці фахівця впливають і окремі особисті якості фахівця, чи їх комбінації, рівно ж, як і атмосфера уваги або байдужості до фізичного гарту учнів, яка панує у шкільному колективі.

Добрий директор, як і інші працівники школи, переважно розуміють яку виховну консолідуючу роль може здійснювати учитель фізичної культури у житті шкільного колективу. Організаційні здібності, які, як правило, притаманні вчителям фізичної культури роблять їх не замінимими помічниками керівництва.

До того ж і учні, які досягли успіхів у спорті, як правило і в навчанні, і в поведінці є прикладом для інших.

Спортивна робота у школі починається з уроку фізичної культури, але обов'язково має своє продовження у позаурочних і позашкільних спортивних заходах.

Дуже важливими є зв'язки школи з спортивними організаціями: спортивними товариствами, спортивними школами, клубами, спорудами тощо. Це помагає активізувати і урізноманітнювати форми позашкільної спортивної роботи, робити більш ефективними і стабільними.

Основними **критеріями оцінки** роботи вчителя фізичної культури є:

- Організаційний і методичний рівень підготовки і проведення уроків і позакласних занять;
- Рівень фізичної підготовленості учнів і його динаміка;
- Виховний ефект від проведених занять з фізичної культури.

Рівень фізичної підготовленості визначається не лише виконанням навчальної програми для класу і успішністю учнів, але й результатами виконання учнями Державних тестів та нормативів фізичної підготовленості населення України, визначення рівня фізичної підготовленості, затверджених

Для заохочення вчителів існує система матеріального і морального стимулювання. Зокрема, вчителю може надаватися звання учитель-методист, Відмінник освіти, Заслужений працівник освіти України.

Посадові обов'язки вчителя (викладача) фізичної культури навчального закладу є такими:

- Планування процесу фізичного виховання, в т.ч. планування окремих уроків (занять);
- Планування, організація і проведення (участь) різноманітних фізкультурних заходів;
- Проведення уроків фізичної культури, позаурочних і позашкільних заходів;
- Розробка комплексів фізичних вправ;
- Здійснення в процесі фізичного виховання виховної роботи;
- Контроль за рівнем здоров'я і фізичної підготовки учнів;
- Пропагування здорового способу життя;
- Підвищення власного професійного рівня. Узагальнення та впровадження передового досвіду роботи.

Урок – є основною формою реалізації завдань фізичного виховання школярів. Основним регламентуючим документом, який має враховуватися учителем при складанні поетапних і поурочних планів є навчальні плани для певних класів. Суттєвий відступ від вимог навчального плану є допустимим лише за умов невідповідності конкретним умовам проведення уроку (приміщення, погодні умови, епідемії) змісту планового матеріалу.

Підготовка вчителя до проведення уроку, крім складання поурочного плану-конспекту, який більшість досвідчених вчителів складають у стислому варіанті, вимагає детального ознайомлення з місцем проведення заняття, його санітарно-гігієнічним станом, особливостями температурного режиму, наявністю і якістю інвентарю тощо.

Очевидно, що і рівень підготовки і організованості класу має визначальний вплив на зміст і рівень проведення уроку.

Доречно нагадати, що спортивний зал, басейн чи інше крите приміщення не можуть (і не повинні) бути єдиним місцем проведення уроків. Обов'язково мають передбачуватися заняття і на відкритому повітрі: на стадіоні, спортивних майданчиках і полях, на лижні.

Повноцінне проведення частини уроків фізичної культури поза межами критих споруд дозволяє урізноманітнювати форму і зміст уроків, сприяє фізичному змужнінню і загартуванню школярів. Природно, що в цьому випадку особливу увагу слід приділити формі одягу учнів, щоб уникнути простудних захворювань.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

- 1. На яких посадах можуть працювати фахівці з фізичного виховання ?*
- 2. Яким є основне призначення фахівця з фізичного виховання ?*

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

- 1. Опишіть досвід діяльності Вашого улюбленого вчителя фізкультури.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – К., 1994. – 22 с.
2. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. – Львів: ВНТЛ, 1998. – 336 с.
3. Вільчковський Е.С., Козленко М.П., Цвек С.Ф. Система фізичного виховання молодших школярів. – К.: ІЗМН, 1998. – 232 с.
4. Выдрин В.М. Введение в специальность: Учебное пособие для институтов физической культуры. – Москва: Физкультура и спорт, 1974. – 159 с.
5. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України – К., 1996. – 31 с.
6. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навчальний посібник. – К., 1997.
7. Концепція безперервної фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. – К., 1997. – 18 с.
8. Концепція фізичного виховання в системі освіти України // Фізичне виховання в школі. – 1998. – № 2. – С. 2-7.
9. Краснов В.П. Фізичне виховання: психофізичні вимоги до фахівців агропрому. – К.: Аграрна освіта, 2000. – 133 с.
10. Програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів (1-11 класів) // Фізичне виховання в школі. – 1999. – № 1. – С. 2-24.
11. Сергієнко Л.П. Тестування рухових здібностей школярів. – К.: Олімпійська література, 2001. – 439 с.
12. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». – К., 1998. – 48 с.
13. Шиян Б.М., Папуша В.Г. Теорія фізичного виховання: Навчальний посібник для студентів факультетів фізичного виховання. – Тернопіль: Збруч, 2000. – 183 с.
14. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. – Частина 1. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 272 с.
15. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. – Частина 2. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 248 с.

ТЕМА 2.1.2

Професійна діяльність тренера-викладача

- *Особа тренера в сучасному спорті і його функціональні обов'язки*
- *Складники професійної майстерності та структура діяльності тренера*
- *Організація тренувального процесу*
- *Підготовка спортсмена до змагань*

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТРЕНЕРА-ВИКЛАДАЧА

Зважаючи на те, що спорт є сферою уніфікованого порівняння досягнень у певних видах фізичних вправ, то центральною його фігурою є сама людина, спортсмен. З тих пір, як люди почали спеціально готуватися до участі в змаганнях, поряд із спортсменом з'явилася ще одна особа – його порадник, наставник, вчитель, або іншими словами тренер. Природно, що спершу «тренерство» мало непрофесійний характер. Але з часом, коли дійшло до заснування спеціальних закладів (як це мало місце вже у стародавній Греції), з'явилися і вчителі «фізичних вправ». Залежно від виконуваних функцій, давньогрецькі тренери поділялися на три категорії: «гімнастис» – програміст, «педотрібіс» – виконавець програми і «аліптис» – помічник-масажист.

Грецькі тренери-гімнастїкони довели методи навчання до високого, навіть за нинїшнїми мїрками, рївня. Вони вмїло орієнтували атлета на заняття тим чи їншим видом фізичних вправ, продумано застосовували психологічну підготовку, дієтологію. Вони користувалися розробленими системами розвитку фізичних якостей, методиками вивчення техніки вправ, знаючи при цьому цілісний та розчленований методи навчання. Греки чїтко розподїляли процес підготовки атлетів на цикли: 4-рїчний – макроцикл і 4-х денний мїкроцикл (тетра).

Роль, значення тренера суттєво змїнилися внаслідок формування і організаційного оформлення окремих видів спорту, стандартизації правил змагань, стабілізації системи проведення мїжнародних змагань тощо.

Сьогодні **тренер** – одна з найважливіших фігур в спортї, без якого годї уявити собі сучасну спортивну діяльність. А виведення спортсмена на рївень мїжнародних результатів без допомоги тренера є просто неможливим.

Сучасні тренери готуються в спеціальних вищих навчальних закладах. Більшість тренерів, як правило, мають неабиякий досвід спортивної діяльності та великий багаж теоретичних знань з рїзних галузей науки: теорїї спорту, медико-біологічних дисциплїн, гуманїтарних наук тощо.

Тренерів в Україні готують вищі навчальні заклади III і IV рївнів акредитації. Переважній більшостї випускників присвоюється квалїфікаційний рївень «спеціалїст».

З врахуванням освіти, стажу роботи, виконуваних функцій і конкретних досягнень окремих учнів або команд тренери сьогодні подїляються на відповідні категорїї.

Категорїйність тренерів впливає на рївень їхньої заробїтної платні. Вона встановлюється Педагогічними Радами спортивних організацій, в яких працюють тренери і затверджуються відповідними органами державного управління спортом.

Градація за професїйними категорїями для тренерів сьогодні є такою:

- вища категорїя – оклад 185 грн.
- перша категорїя – оклад 170 грн.

- друга категорія – оклад 160 грн.
- без категорії – оклад 155 грн.

Існує також доплата за спортивні звання:

- Заслужений майстер спорту – додатково 15 % від окладу;
- Заслужений тренер України – додатково 20 % від окладу.

Тренерські категорії періодично переглядаються, але не рідше, як 1 раз в 4 роки.

Категорії є офіційним визнанням професійної придатності тренерів. За особливо помітні досягнення учнів тренеру може бути присвоєно звання **«Заслуженого тренера України»**. В окремих випадках присвоюється звання **«Заслужений працівник фізичної культури»** або вручається інша державна нагорода.

Тренер може працювати в таких спортивних організаціях:

- дитячо-юнацька спортивна школа;
- школа вищої спортивної майстерності;
- спортивний клуб (спеціалізований, виробничий, вузівський, військовий тощо);
- спортивна секція при будь-якій установі чи організації;
- спортивна федерація (національна, обласна, відомча);
- галузеві органи управління (Міністерство, спорткомітет);
- професійна, комерційна організація;
- будь-яка інша організація в штатному розписі якої є посада тренера.

Основним **фаховим спрямуванням** тренера-викладача (тренера) є, у вузькому розумінні, підготовка спортсменів відповідної (заданої) кваліфікації, в широкому – виховання спортсменів у процесі спортивної діяльності.

Праця тренера має, як правило, індивідуальний та творчий характер і спланована в багаторічному або етапному відрізку часу.

Залежно від місця праці й обставин (ДЮСШ, збірна команда, ігрова команда майстрів тощо) перед тренером ставиться конкретне завдання, зафіксоване в трудовій угоді. В угоді мають бути застережені такі показники:

- погодинне місячне навантаження тренера;
- кількість і якість навчальних груп;
- кількість спортсменів, їх кваліфікація на початок і кінець року (сезону);
- динаміка спортивної майстерності спортсменів (команди); плановані результати чи досягнення;
- заходи сприяння тренерові у виконанні ним основних завдань з боку організації-працедавця (спортивна база, інвентар, фінансування, харчування, система змагань і навчально-тренувальних зборів).
- оплата праці тренера, винагороди, умови побуту.

Тренер веде роботу самостійно або в складі бригади. В останньому випадку взаємостосунки й обов'язки кожного з членів бригади повинні бути обговоренні та документально зафіксовані.

Бригадний метод тренерської праці успішно застосовується переважно в ігрових видах спорту. У видах індивідуальних такий метод успішно діє лише за умов взаємодії групи **тренерів-однодумців**, готових розділити відповідальність і радість здобутків, а також в умовах авторитарних й, водночас відповідальних, дій визнаного **фахівця-лідера**.

Важливо, щоб за кожним тренером були застережені «права» на роботу зі своїми вихованцями, або іншими словами, право безперервності виховного впливу, а також визнання його успіхів та досягнень.

Тренерська праця є найменш регламентованою порівняно з умовами праці (час, робоче місце, засоби, форми тощо) інших професійних груп. Разом з тим, праця тренера є найбільш залежною від кінцевого або етапного результату. Саме з цієї причини тренерську працю обирають і цінують переважно особи незалежні, впевнені в своїх силах, такі, що не бояться ризику та відповідальності. Таких у житті часто називають «фанатами». Саме «фанати», якщо їхні претензії є обґрунтованими, найчастіше досягають успіху, в іншому разі вони ризикують стати невдахою і змінюють посаду.

Професійна майстерність тренера є синтезом його постійно зростаючих професійних знань та умінь, організаційних здібностей і особистих якостей. А проявляється тренерська майстерність у неодноразовому досягненні спортивної мети найраціональнішим чином, гарантованому знаннями й інтуїцією.

Розглянемо основні складові тренерської майстерності:

Блок професійних знань і навичок включає в себе загальнотеоретичну базову підготовку і спеціальну теоретичну підготовку.

До загальнотеоретичної підготовки відноситься комплекс дисциплін, які формують світоглядний рівень фахівця, включаючи знання з історичних, філософсько-правових, соціальних, медико-біологічних, спортивно-педагогічних галузей.

Спеціальну теоретичну підготовленість забезпечують знання з історії, теорії, методики, організації і педагогіки спорту, глибокі знання систем підготовки спортсменів і умов реалізації спортивного результату. Тренер мусить не лише теоретично засвоїти і постійно поповнювати арсенал своїх теоретичних знань, але й навчатися використовувати їх у конкретних умовах для виконання конкретних завдань, тобто сформувати на теоретичній базі арсенал навичок і умінь. Ґрунтовні знання техніки і тактики обраного виду спорту, методів і засобів розвитку фізичних якостей, у поєднанні з педагогічними і організаторськими навичками характеризують рівень підготовленості тренера.

Організаційні здібності тренера на будь-якому рівні спортивної підготовки є абсолютно необхідним. Тренер є організатором процесу спортивної підготовки і саме через організацію процесу він може проявити свої знання, досвід, навіть інтуїцію. Інакше як через організацію процесу, тобто інакше як через конкретні дії і вчинки тренер не зможе проявити своїх особистих якостей, які, безумовно, сприяють або не сприяють результативності його праці.

До позитивних якостей тренера найчастіше відносять:

- доброту та уважність до учнів, комунікабельність;
- справедливість, чесність;

- принциповість, працьовитість, жертвовність;
- професійну талановитість, широкий світогляд тощо.

Шкала цінностей тренерської праці в розумінні самих спортсменів постійно змінюється. Коли на початковому етапі тренувань молоді спортсмени найбільше цінують позитивне ставлення до себе, приємні манери, дотепність наставника, то з часом більшу ціну в очах спортсменів набувають професійні якості тренера, його організаційні здібності, інтелект тощо.

У житті особисті якості тренера зрідка проявляються в ізольованому, «стерильному» вигляді. Частіше – в сукупності й протиріччі з іншими проявами темпераменту, поведінки. При цьому, суттєве значення мають не лише позитивні, але й негативні якості і риси характеру. Наприклад, така риса як честолюбство, яка переважно трактується негативно, у поєднанні з професіоналізмом є неабияким важливим професійним стимулом діяльності тренера.

Особливості темпераменту тренера не мають вирішального значення. Звичайно, бажаними є урівноваженість і емоційна стабільність, проте їх відсутність може компенсуватися іншими важливими рисами характеру і властивостями темпераменту.

Загальними ознаками професіоналізму тренера є:

- володіння спеціальними знаннями про мету, зміст, об'єкт і засоби діяльності;
- володіння спеціальними вміннями здійснювати діяльність на всіх етапах підготовки спортсмена;
- спеціальні властивості особи і риси характеру, що дозволяють здійснювати діяльність і домагатися заданого результату.

Ефективність праці тренера залежить від економічного, соціального, організаційного, наукового, ситуаційного та інших факторів.

Основними критеріями ефективності роботи тренера є:

- рівень спортивних досягнень;
- склад та стан навчальних груп.

Непрямим показником ефективності тренерської праці є також

суспільне визнання, але воно може носити суб'єктивний характер і не завжди має об'єктивне підтвердження.

Функціональні обов'язки тренера є дуже широкими. Вони зводяться до вирішення комплексу задач – педагогічних, виховних, організаційно-управлінських, господарських тощо. На практичному рівні їх можна звести до таких обов'язків:

- комплектація навчальних груп;
- організація тренувального процесу;
- організація підготовки та участі в змаганнях;
- забезпечення комплексності виховання;
- організація матеріально-технічного забезпечення.

Комплектація навчальних груп (команд) є першим і надзвичайно відповідальним етапом у роботі тренера. Від вдалої або невдалої комплектації часто залежить не тільки результативність праці тренера в найближчі роки, але подекуди і вся тренерська кар'єра.

Комплектація навчальних груп має три види: набір, відбір і підбір. Не зважаючи на співзвучність цих слів вони мають різне смислове наповнення.

Набір здійснюється на початковому етапі тренувань і передуює тренувальному процесові. Найчастіше він ведеться методом усних (на уроці, шкільних зборах) або письмових (в газеті, на шкільних стендах) оголошень. Його основою характеристикою є добровільність, тобто висловлення в тій чи іншій формі згоди на участь у тренувальному процесі учнів без врахування їхніх здібностей та рівня фізичного розвитку.

Роль тренера при такій формі комплектації є другорядним, додатковим фактором і зводиться до здійснення відповідних формальностей (організація медогляду, оформлення заяв тощо). Отже набір, як форма комплектації, є слушною у випадках, коли передбачуваний спортивний результат є невисоким (шкільна секція, оздоровчий клуб і т.п.).

Відбір – це форма залучення до занять спортом із врахуванням певних передумов: віку, наявності конкретних антропометричних даних, заданого рівня розвитку фізичних якостей і здібностей, рис

характеру, націленості на спортивне вдосконалення.

При відборі бажання учня стати членом тренувальної групи має значення при умові його відповідності вказаним параметрам. У таких випадках, крім педагогічного і медичного спостереження за кандидатом, застосовують відповідні тести, методи медико-фізіологічних досліджень. Дуже інформативним є попереднє ознайомлення з медичними картами і характеристиками претендентів на зарахування до групи.

Процес комплектації навчальних груп методом відбору є доволі тривалим. Крім тренерів до нього можуть залучатися фахівці інших спеціальностей (психолог, фізіолог, соціолог). Але затрачений час істотно позначиться на якості укомплектованої групи й на досягненні поставленої мети в спорті.

Підбір є персональною формою комплектації або доукомплектації спортивних команд, особливо з ігрових видів спорту. При підборі першочерговими є два чинники: потреба в комплектації (доукомплектації) команди спортсменами відповідного класу і спортивного амплуа та наявність відповідних кандидатів та організаційно-фінансових можливостей. Підбір, як метод доукомплектації команди, провадиться постійно, або етапно. Переважно він стосується не новачків, а спортсменів достатньо високого рівня підготовки. Підбір може здійснюватися тренером, призначеним спеціально для цієї мети.

Відсів з навчальних груп є явищем природнім і закономірним. Причинами відсіву є:

- втрата інтересу спортсмена до подальшої тренувальної роботи з причин незацікавленості у спортивному зростанні, відсутність перспективи спортивного вдосконалення, неможливість приділяти спортивно-тренувальній роботі достатньо часу і зусиль. Найбільший відсів спостерігається у групах початкової підготовки та на етапі базової підготовки, коли проявляється справжня або мнима безперспективність спортсменів;

- «невписування» окремих атлетів у спортивний колектив через особисті якості або несхвальні вчинки;

- травми, захворювання або переїзд на інше місце проживання спортсмена.

Ініціатором відходу може бути сам спортсмен (найчастіше), тренер або колектив групи (команди).

Перед тренером доволі часто стоїть питання розставання з учнем. З учнями-новачками ця процедура менш болісна ніж із кваліфікованими спортсменами. Проте за будь-яких обставин тренер мусить проявляти максимум такту і принциповості.

Із закінченням набору й відбору учнів до навчальної групи, процес комплектації формально закінчується, хоча корективи до персонального складу груп вносяться майже на всіх етапах підготовки.

Наступним завданням тренера після первинної комплектації є створення колективу спортсменів-однодумців, морального і психологічного клімату, який сприяв би кожному із учасників тренувального процесу проявити свої загальнолюдські й спортивні якості.

Перший період тренувань тренер має вести якомога різноманітніше, з пізнавально-розважальними елементами, уникаючи вузької спеціалізації.

Саме «цікаво-нецікаво» є основним чинником регулярності відвідування занять новачками. Соціальне визнання тренера, рівень його спеціальної фахової підготовленості, вік, стать та інші фактори відступають на другий план. Найважливіше і найпереконливіше для початківця є цікаве, пізнавальне заняття, бажано за участю самого тренера. При цьому періодичність занять три рази на тиждень є замалою, щоб в колі інтересів початківців утримувати предмет зацікавленості – спорт. Для цього потрібно не менше 4-х-5-ти відвідувань в тиждень. Тривалість занять при цьому має другорядне значення.

Коли тренер біжить з учнями крос, грає в футбол, іде на лижну прогулянку, він чи не відразу викликає до себе симпатію (навіть захоплення). «Робимо разом» – ось найкраще гасло і прямиий шлях до серця учнів. Саме спільна праця (байдуже якого характеру) найшвидше зцементовує колектив, породжує своє, тільки йому притаманне коло інтересів, скріплює довіру між спортсменами і тренером.

На початковому етапі підготовки особливо важливим є

однаково уважне ставлення тренера до здібних і не дуже здібних учнів. Найменше виділення чи зменшення вимогливості до здібних є недопустимим. До «улюбленців» треба ставитися особливо вимогливо: «з кого ж питати як не з тебе». З плином часу завдання педагогічно-виховного порядку не зникають, а тільки ускладнюються. Новачка вчать як правильно себе поводити, майстра – як жити.

Якщо питання комплектації та створення міцного, дружнього колективу вирішується суто педагогічними засобами, то організація тренувального процесу носить вже більш специфічний характер.

Організація тренувального процесу займає провідне місце в діяльності тренера. Саме під час тренувань тренер вирішує основні, поставлені перед ним задачі: виховні, оздоровчі, спортивні, освітні.

На тренувальних заняттях передбачається вирішення завдань фізичної, технічної, тактичної, психологічної та морально-вольової підготовки спортсмена.

Під час підготовки до тренувальних занять тренер вирішує:

1. Організаційно-господарські питання: час, місце, інвентар, обладнання, забезпечення (техніка безпеки, медичне обслуговування).

2. Методичні питання: зміст занять, спрямованість вирішуваних задач, контроль і облік, відновлення.

Кожне окреме заняття має бути чітко спланованим, мати своє місце в системі навчально-тренувальних занять, повинно бути відображеним у робочому плані і спрямованим на вирішення конкретних завдань – тобто відповідати на питання: що, де, коли, як, навіщо? Відповіді на ці та деякі інші питання містяться в документах планування.

Тренувальні плани носять циклічний характер. Найбільш розповсюдженими є такі тренувальні цикли:

- мікроцикл: 3-7 днів;
- мезоцикл : 30 днів;
- макроцикл: 6-18 місяців.

Багаторічне планування здійснюється у вигляді чотирьохрічного (олімпійського) циклу. В планах багаторічної підготовки фіксуються такі щорічні основні показники тренувального процесу:

- мета і завдання;
- обсяги тренувальних навантажень (тренувальні дні, години тренувань по засобах, зони інтенсивності);
- методи відновлення;
- методи біжучого і підсумкового контролю;
- кількість змагань, стартів, спроб;
- плановий результат.

У річному (сезонному) плані роботи вищезазначені показники плануються як помісячно, так і в цілому за рік (сезон).

Планування мезоциклів – не менш відповідальне завдання. Основне при цьому, не сліпо розписувати передбачені річним планом обсяги навантажень, а враховувати фактичний і передбачуваний фізичний та морально-психологічний стан спортсмена, як і обставини, в яких тренувальний план мезоцикла буде здійснюватись. Педагогічні спостереження за спортсменом, аналіз його особистого щоденника і показники медичного контролю є необхідними орієнтирами, особливо напередодні відповідальних змагань.

Зміст окремих занять фіксується у поурочних планах і робочих журналах. Чимало тренерів нехтують потребою готуватися до кожного окремого заняття, мотивуючи це набутим досвідом. Така думка є справедливою лише стосовно окремих деталей заняття. В цілому ж кожне заняття має бути неповторним. Вирішення однакових задач зрідка блискуче вдається одними й тими ж засобами й методами. Навіть ціпка пам'ять тренера не може утримати усі необхідні деталі – минулі, нинішні, майбутні. Тому планування кожного конкретного заняття, з аналізом свого власного і учнівського щоденників є безумовно корисним. Зрештою, це вже є елементом аналітичного підходу до справи. Адже недаремно ще в школах Древньої Греції були спеціальні

тренери – «гімнасіси», які готували навчально-тренувальні плани. Планування є основою тренувальної системи – необхідного елементу плідної тренерської праці.

Планування, особливо річне і багаторічне, має здійснюватися обов'язково індивідуально і за участю спортсмена. Важливими є постановка перед спортсменом поетапних завдань, досягаючи які він може переконуватися у правильності обраного шляху. Віра спортсмена в правильно складений план додає йому сил для здійснення запланованої праці, зміцнює переконання власного успіху, впевненість у собі. А це також і перший елемент психологічної підготовки.

Підготовка до змагань є найвідповідальнішим етапом у роботі тренера. Головне завдання тренувального процесу на цьому етапі – підвести спортсмена (команду) до того рівня спортивної форми, який необхідний для успішного (запланованого) спортивного досягнення, вираженого в об'єктивних технічних показниках (час, кілограми, сума очок), або відносних досягненнях (місце, група). Це період інтегральної підготовки, коли попередньо проведені інші види підготовки (спеціальна, загально-фізична, морально-вольова) мають вагу лише у сенсі сприяння досягненню запланованого результату. Коли спортсмену належить брати участь у невисоких для його рівня (етапних) змаганнях, то підведення спортсмена до піку форми не є обов'язковим. Більше того, завчасне входження в спортивну форму для спортсмена деколи є більш загрозливим ніж запізніле. Адже існує більше засобів прискореного набуття форм, ніж утримання її на високому рівні.

Пік спортивної форми проявляється в індивідуальній готовності окремого спортсмена до найвищого для себе спортивного результату. Але пік спортивної форми може бути і в команди в цілому, коли сума індивідуальної готовності окремих членів команди доповнюється вищою злагодженістю й чіткістю виконавських дій окремих ігрових ланок і команди в цілому.

Індивідуальна готовність спортсмена може породити вище (рекордне), принаймні для конкретного індивідуума, досягнення. Командна готовність – гарант успішного виступу команди.

Найвища майстерність тренера проявляється не тоді, коли команда готова до одного матчу, а коли в ході серії матчів вона

демонструє високу спортивну майстерність. Подібні випадки, для прикладу, спостерігаються у фіналах чемпіонатів світу з футболу, коли, на перший погляд, не найкраще підготовлена команда від зустрічі до зустрічі повніше розкриває свої таланти і по справжньому вражає під час фінальної зустрічі. При найбільш вдалим тренерських «розкладках», основній меті – фінальному старту, підпорядковані не лише зміст і форма всього тривалого процесу попередньої і безпосередньої до змагань підготовки. Вирішальне значення можуть мати й попередні старту основного змагання (відбіркові, півфінальні, попередні спроби). Нерідко саме вони є тими «золотими гвіздками», з яких чекаються медалі.

Регулювання психічного стану спортсмена є одним із найскладніших моментів тренерської праці, значення якого зростає із наближенням до основних змагань (фіналів). Стан психологічної готовності формується у спортсмена заздалегідь. Знання своїх можливостей, рівня підготовленості, умов змагань, сильних і слабких сторін суперників, моделювання процесу майбутньої спортивної боротьби, готовність «перетерпіти» і ще чимало інших «дрібничок» призводять до певного стану психологічної готовності.

Комплектація команди до змагань є болючим процесом в усіх випадках, коли претендентів на участь в змаганнях більше ніж місць у команді. Особливо «делікатним» має бути процес формування, коли крім спортсменів, у комплектації команди зацікавленості певні групи осіб або організації. Тому критерії відбору спортсменів і формування команди повинні бути обумовлені завчасно (бажано письмово) і бути однозначним. Критерії педагогічної і спортивної доцільності мусять співпадати, а не суперечити офіційним умовам відбору. В процесі підготовки до офіційних (основних) змагань, спортсмен і тренер повинні зважити на необхідність пройти через низку відбіркових змагань, які в даному разі є етапною перевіркою готовності.

Окрім підготовки спортсменів і остаточної комплектації команди, підготовка до змагань покладає на тренера ще низку обов'язків. Це переважно організаційно-господарські питання: попередні підтвердження про участь у змаганнях, підготовка

заявки, особистих документів спортсменів, технічних заявок, підготовка і транспортування інвентарю, спортивної форми, придбання проїзних документів, замовлення місць для проживання, вирішення побутових питань й т. ін.

Виховання спортсмена в широкому розумінні цього слова, є по суті найголовнішою функцією тренера й здійснюється специфічними засобами спорту. Огріхи виховання не тільки знижують цінність особи як людини, але й у спортивному значенні заважають розкрити її природний потенціал. І навпаки, успішно ведений виховний процес має вирішальний вплив на особу, незмірно підвищує і робить громадсько значним спортивний результат.

Тренер не завжди найбільше гордиться учнем, який досягнув найпомітніших спортивних результатів. Предметом гордості і внутрішнього задоволення є також учні, які «зірок з неба не хапали». Проте змогли й зуміли суттєво вдосконалити себе у фізичному і моральному плані. З іншого боку, час активного заняття спортом, навіть якщо він не привів спортсмена до спортивних лаврів, може стати для конкретного вихованця невичерпним джерелом наснаги і досягненням успіхів в іншій діяльності.

Доцільно зважити не те, що процес формування особи спортсмена є явищем тривалим і зрідка йде паралельно в часі з процесом спортивного зростання. Омолодження спорту є причиною дуже раннього спортивного змушнення, а загальнолюдське, громадянське дозрівання може відбутися пізніше, за умови, що виховна робота не була витіснена з процесу підготовки спортсмена. Перехід юнака чи юнки від видатного спортсмена до повноцінної, а тим більше видатної особистості, є процесом складним і тривалим, але єдино правильним. Для тренера найбільшу цінність має праця, вкладена у виховання і спортивну підготовку учнів.

Матеріальне забезпечення спортсменів не є безпосереднім обов'язком тренера. В усіх спортивних організаціях є спеціальна служби (особи), які мають здійснювати матеріальне забезпечення. Проте насправді ця робота не може успішно провадитися без

втручання тренера, як найбільш усвідомленої і зацікавленої фігури навчально-тренувального процесу.

Тренер також є найближчою до спортсмена особою (окрім родичів), яка тією чи іншою мірою активно впливає на всі сторони життя вихованця: умови побуту, навчання, служба в армії чи робота, подекуди й сімейні справи. І усі ці елементи тренерської праці вимагають від тренера постійної доброзичливості, уважності й терпеливості.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. На яких посадах можуть працювати фахівці з олімпійського і професійного спорту?
2. Яким є основне призначення тренера-викладача?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Складіть перелік провідних тренерів України або кращих тренерів у обраному Вами виді спорту.
2. Назвіть Вашого кумира серед тренерів.
3. Опишіть характерні риси діяльності Вашого улюбленого тренера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – К., 1994. – 22 с.
2. Гуськов С.И. Государство и спорт (о государственной политике зарубежных стран в области физического воспитания и спорта). – Москва: Физкультура и спорт, 1996. – 176 с.
3. Деркач А.А., Исаев А.А. Педагогическое мастерство тренера. Москва: Физкультура и спорт, 1981. – 375 с.
4. Жмарев Н.В. Управление деятельностью спортивной организации. – К.: Здоров'я, 1989. – 168 с.
5. Золоті сторінки олімпійського спорту України / За ред. І.Н. Федоренка. – К.: Олімпійська література, 2000. – 192 с.
6. Келлер В.С., Платонов В.М. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів. – Львів: УСА, 1993.
7. Мічуда Ю.П. Ринкові відносини та підприємництво у сфері фізичної культури і спорту: Навчальний посібник. – К.: Олімпійська література, 1995. – 152 с.
8. Олійник М.О., Скрипник А.П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні / Вид. 3-є, переробл. і доповн. – Харків: ХаДІФК, 2000. – 292 с.
9. Осінчук В.Г., Попеску І.К. Визначення основних спортивних термінів фізичної культури і спорту. – К.: ІСДО, 1995. – 200 с.
10. Платонов В.Н., Гуськов С.И. Олимпийский спорт: В 2 т. – К.: Олимпийская литература, 1994. – Кн. 1. – 496 с.; кн. 2. – 480 с.
11. Профессиональный спорт / Под общ. ред. С.И. Гуськова, В.Н. Платонова. – К.: Олимпийская литература, 2000. – 391 с.
12. Сергієнко Л.П. Тестування рухових здібностей школярів. – К.: Олімпійська література, 2001. – 439 с.
13. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». – К., 1998. – 48 с.
14. Шиян Б.М., Папуша В.Г. Теорія фізичного виховання: Навчальний посібник для студентів факультетів фізичного виховання. – Тернопіль: Збруч, 2000. – 183 с.

ТЕМА 2.1.3

Професійна діяльність фахівця з фізичної реабілітації

- *Розвиток фізичної реабілітації в світі та в Україні*
- *Підготовка фахівців з фізичної реабілітації*
- *Посади і посадові обов'язки фахівців фізичної реабілітації*
- *Програмування і здійснення процесу фізичної реабілітації*

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФАХІВЦЯ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Фізична реабілітація, як засіб відновлення здоров'я і функціональних можливостей людини, має тривалу історію розвитку у багатьох зарубіжних країнах, зокрема у країнах Північної Америки, Скандинавії, Європи.

У зарубіжних країнах реабілітаційні центри (в т.ч. стаціонарні) організуються в комплексі з лікувальними установами, або окремо як самостійні структури. Пацієнти у переважній кількості чітко знають коли за допомогою звертатися до лікаря, а коли до

фізіотерапевта (як за кордоном називають фахівця фізичної реабілітації).

Фізична реабілітація відрізняється від інших видів реабілітації специфічними засобами і методами. В ній головною діючою особою є фахівець-педагог, який здатний разом з пацієнтом реалізувати програму активної реабілітації з використанням, насамперед, фізичних вправ.

У сфері фізичної реабілітації використовується широкий арсенал засобів, але визначальними є дві ознаки: педагогічний вплив фізреабілітолога та активна співпраця пацієнта. Саме у взаємодії цих двох осіб, за консультативного впливу лікаря, криється запорука успіху фізичної реабілітації.

Співробітництво фахівця фізичної реабілітації з лікарем є абсолютно необхідним чинником. До складання програми реабілітації фізреабілітолог може приступати тільки за наявності експертної оцінки лікаря щодо стану пацієнта.

Лікарська допомога і фізична реабілітація можуть надаватися послідовно або ж одночасно. Тим більше важливо, щоб між лікарем, фізреабілітологом і пацієнтом було взаєморозуміння, при чому дії лікаря, спрямовані на подолання хвороби чи загоювання травми, мають передувати діям фізреабілітолога, спрямованим на відновлення функцій пошкодженого органа чи системи.

В Україні спеціальність «Фізична реабілітація» пройшла первинне формування у середині 90-х років минулого століття. Частково це відбулося як результат розширення контактів і обміну досвідом із органами охорони здоров'я зарубіжних країн. Відзначимо, що неабиякою базою розвитку фізичної реабілітації був чималий досвід використання лікувальної фізичної культури, нагромаджений у країнах пострадянського простору ще з часів II Світової війни.

В Україні ще досі не досягнуто адекватного розуміння суті фізичної реабілітації. Найчастіше її сприймають як продовження медичної реабілітації, або, в кращому випадку, як різновид лікувальної фізичної культури. Це легко пояснити, якщо враховувати не лише «молодість» самої спеціальності, але й ту обставину, що підготовку фахівців для фізичної реабілітації

проводять переважно самоперекваліфіковані медики, підготовлені і пристосовані для надання медичної допомоги.

Тому для уникнення непорозумінь і помилок доцільно посилатися на закордонний досвід та офіційні документи. Визначальним вважаємо резолюцію 48/96, прийняту Генеральною асамблеєю ООН у 1993 році (окремі витяги подано у додатках). Це «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів», соціально-політичним і морально-гуманістичним підґрунтям яких є турбота про права людини, а також низка інших міжнародних декларацій, пактів та конвенцій, підписаних Україною.

Вплив згаданого документу поступово відчувається у соціально-побутовій сфері. Вулиці окремих міст, службові і громадські приміщення, міський і залізничний транспорт обладнуються спеціальними пристосуваннями – пандусами, ліфтами, підйомниками. Неповносправні поступово покидають закриті установи і долучаються до повноцінного життя. Навіть до спортивного, аж до участі у міжнародних Параолімпійських іграх.

Цінність вищезгаданих «Стандартних правил», крім усього іншого, полягає в тому, що в документі чітко регламентовано значення і вживання деяких спеціальних термінів. Наприклад, таких як інвалідність, дефект, непрацездатність, попередження інвалідності, забезпечення рівних можливостей. Зокрема, у статті 23 розкривається фундаментальна концепція політики щодо інвалідів у суспільстві. Її варто навести повністю:

«Термін «реабілітація» означає процес, що має за мету допомогти інвалідам досягнути оптимального фізичного, інтелектуального, психологічного і соціального рівня діяльності і підтримувати його, надаючи їм таким чином засоби для зміни їхнього життя і розширення рамок їхньої незалежності.

Реабілітація може включати заходи для забезпечення і відновлення функцій або компенсації втрати чи відсутності функцій або функціональних обмежень.

Процес реабілітації не включає початкової медичної опіки. Він передбачає широке коло заходів і дій, починаючи від початкової

загальної реабілітації і закінчуючи цілеспрямованою діяльністю, наприклад, відновлення професійної працездатності».

Важливим документом, який врегулює окремі питання підготовки професійних фізреабілітологів є класифікаційна характеристика професії «Фахівець з фізичної реабілітації», яка вперше була розроблена у Львівському державному інституті фізкультури. Цей документ погоджено з Міністерством праці України та затверджено Наказом Голови Державного Комітету з фізичної культури і спорту 4 червня 1997 року (№ 1169). Класифікаційна характеристика професії містить класифікаційні вимоги до фахівців фізичної реабілітації різних категорій.

Фізична реабілітація, як галузь дидактична, природно є відмінною від інших видів реабілітації: медичної, соціальної, трудової тощо.

У процесі свого становлення фахівець з фізичної реабілітації повинен отримати теоретичну і практичну підготовку, які дозволять йому засвоїти певний обсяг теоретичних знань та оволодіти широким колом практичних навичок.

Фахівців для фізичної реабілітації в Україні сьогодні готують понад 20 вищих навчальних закладів України, підпорядкованих переважно Державному комітету з питань фізичної культури і спорту та Міністерству освіти і науки України.

Освітньо-кваліфікаційні рівні для спеціальності фізичної реабілітації встановлено такі: бакалавр (6.010200), спеціаліст (7.010202) і магістр (8.010202).

Студент-фахівець з фізичної реабілітації необхідні професійні уміння набуває поетапно:

- набуває знання, які мають відношення до уміння;
- випробовує це уміння на собі;
- випробовує це уміння на своєму товаришеві;
- спостерігає, як професіонал застосовує це уміння;
- допомагає професіоналу застосовувати це уміння;
- спочатку застосовує це уміння під наглядом професіонала.

- успішно справляється з цим умінням в різноманітних ситуаціях без безпосереднього нагляду;
- здає тест на безпечне володіння цим умінням та починає його вдосконалювати.

При цьому відбувається поступовий перехід від аудиторних занять до занять в клініці.

Навчання (практика) в клініці знайомить студента з особливими умовами роботи. Якість та зміст навчального процесу буде залежати від таких різноманітних та непередбачених факторів, як наявність та кількість пацієнтів та рівень обізнаності медиків клініки з можливостями і обмеженнями студентів.

Вдосконалення практичних навичок та звикання до обстановки лікувальної установи чи реабілітаційного центру є однією з найважливіших функцій клінічного навчання.

Варто дати декілька практичних порад студенту, який розпочинає практичну діяльність в клініці. Найпершим є визнання того, що студент входить в усталене середовище. Повага до факту, перебування на території, яка належить іншим, є головним принципом. Клінічні працівники можуть допомогти студентові пристосуватися до нового оточення, хоча спершу студент може почувати себе незручно.

Почуття дискомфорту можна зменшити, виконуючи наступні дії:

- Відрекомендувати себе членам колективу.
- Ознайомитися з правилами поведінки, які діють у цьому колективі.
- З'ясувати й усвідомити, що від Вас очікує керівник практики.
- Припускати, що деякі працівники можуть ставитися до Вас, новачка, з недовірою або скептично, і бути готовим відповісти на їхні запитання або зауваження.

Навчаючись у клініці, студент повинен поводитися як уважний гість. Персонал завжди зауважує, як кожен входить у колектив і виконує запропоновані завдання. Участь в житті клініки розглядається як позитивна риса: студента сприймають як дійового члена команди. Дуже швидко студентське почуття незручності в

клінічній практиці поступається почуттям відповідальності та ініціативності.

Фахівці фізичної реабілітації можуть працювати у спеціалізованих дошкільних закладах, інструктором спеціальних медичних груп загальноосвітніх шкіл, шкіл-інтернатів, дитячих будинків, в навчально-реабілітаційних центрах, лікарнях, поліклініках, диспансерах, будинках відпочинку і профілакторіях, специфіка діяльності яких пов'язана з фізичною реабілітацією.

Фахівець фізичної реабілітації повинен бути добре підготовленим до професійної діяльності, уміти адаптуватися до умов діяльності установи або проводити самостійну клінічну чи консультативну діяльність. Він має налагоджувати особисті стосунки та ефективне спілкування з пацієнтами, їхніми родичами та колегами. Важливим є дотримуватися етичних норм і конфіденційності, виявляти увагу й повагу до пацієнта.

На фахівців фізичної реабілітації покладаються такі **службові обов'язки**:

- проведення обстежень осіб, які підлягають реабілітації та аналіз результатів цих обстежень;
- вивчення історії хвороби, анамнез пацієнта, консультації з лікарем, формування висновку про потребу та ймовірні результати програми фізичної реабілітації;
- складання та обговорення з пацієнтом реабілітаційних заходів;
- реалізація реабілітаційної програми;
- контроль за ефективністю реабілітаційної програми та внесення необхідних коректив;
- інформування оточення пацієнта (члени педагогічного колективу, родичі) щодо співпраці пацієнта в реалізації програми;
- надання вказівок масажистам, медсестрам, допоміжному персоналу щодо їхньої участі в реабілітаційному процесі;
- ведення відповідної планової, облікової і звітної документації;
- підвищення власного професійного рівня;

- поєднання і здійснення виховної роботи у процесі реалізації програм фізичної реабілітації;
- забезпечення дотримання техніки безпеки проведення занять;
- пропаганда здорового способу життя.

Хоча на сьогодні більшість фізреабілітологів виконують різнопланову реабілітаційну діяльність, проте спостерігається зростаюча тенденція до спеціалізації в конкретній ділянці роботи. Зокрема, виділяються такі спеціалізації, як реабілітологія неврологічних захворювань (пошкоджень), ортопедичних, кардіореспіраторних, педіатричних тощо. Саме в напрямі таких спеціалізацій має вестися підготовка фахівців фізичної реабілітації.

Донедавна у штатних розкладах лікувально-профілактичних закладів зрідка зустрічалися посади фахівців фізичної реабілітації. Можна вважати вирішальним те, що на вимогу Фонду реабілітації інвалідів, Львівського обласного управління охорони здоров'я і Львівського державного інституту фізичної культури та за підтримкою Президента Параолімпійського комітету України – народного депутата України Валерія Сушкевича, Міністр охорони здоров'я України В. Москаленко скерував в органи і заклади охорони здоров'я України Інструктивний лист №12103.04/22 від 5.XI.2001 р., у якому пропонується вводити у профільних лікувально-профілактичних закладах посади фахівців з фізичної реабілітації та призначати на них випускників вищих навчальних закладів фізичної культури III-IV рівня акредитації. Посадові оклади спеціалістів з фізичної реабілітації рекомендується цим документом установлювати на «рівні схемних посадових окладів лікарів інших спеціальностей».

Поза сумнівом цей документ сприятиме збільшенню робочих місць і впорядкує систему оплати праці фізреабілітологів у державних медичних установах.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Яким є основне призначення фахівця з фізичної реабілітації?
2. Де і на яких посадах може працювати фахівець фізичної реабілітації?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. З'ясуйте сучасні проблеми розвитку фізичної реабілітації як галузі професійної діяльності та освітньої спеціальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – К., 1994. – 22 с.
2. Бирюков А.А. Лечебный массаж. – К.: Олимпийская литература, 1995. – 200 с.
3. Дубровский В.И. Реабилитация в спорте. – Москва: Физкультура и спорт, 1991. – 202 с.
4. Мухін В.М. Фізична реабілітація: Підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту. – К.: Олімпійська література, 2000. – 423 с.
5. Олійник М.О., Скрипник А.П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні / Вид. 3-є, переробл. і доповн. – Харків: ХаДіФК, 2000. – 292 с.
6. Основні поняття і терміни оздоровчої фізичної культури та реабілітації / О.Д. Дубогай, А.М. Ткачук, С.Д. Костікова, А.О. Єфімов. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – 100 с.

7. Пархотик И.И. Лечебная физическая культура. – Киев, 1986. – 156 с.
8. Сергієнко Л.П. Тестування рухових здібностей школярів. – К.: Олімпійська література, 2001. – 439 с.
9. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». – К., 1998. – 48 с.

Розділ 3. СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

ТЕМА 3.1

Система кадрового забезпечення галузі

- *Структура вищої освіти в Україні*
- *Система ступеневої освіти*
- *Заклади фізкультурної освіти в Україні*

СИСТЕМА КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ

Система кадрового забезпечення галузі фізичної культури, як і інших галузей, здійснюється через освітні заклади, що входять в єдину систему освіти. Освіта є основою духовного, соціального, економічного і культурного розвитку держави.

Метою освіти є всебічний розвиток людини, як особистості та найвищої цінності суспільства. Вища освіта ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної самосвідомості.

Освіту в Україні визнано пріоритетною сферою соціального, духовного і культурного розвитку суспільства. Державна система освіти є незалежною від політичних, громадських і релігійних організацій, вона носить науковий, світський характер. Навчання в Україні дітей до 15 років є обов'язковим.

Управління освітою в Україні здійснюється на принципі поєднання діяльності органів державного управління освітою і органів громадського самоврядування.

Державними органами управління освітою є:

- Міністерство освіти і науки України (МОН України);
- Інші Міністерства і відомства, які мають у своєму підпорядкуванні навчально-виховні заклади (Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство аграрної політики та ін.);
- Вища атестаційна комісія України (ВАК України).

У регіонах обласними та районними державними адміністраціями створюються обласні, міські, районні органи управління освітою.

В Україні встановлена та діє єдина структура системи освіти. Вона включає в себе:

- дошкільне виховання;
- загальну середню освіту;
- професійну освіту;

- вищу освіту;
- післядипломну освіту;
- аспірантуру;
- докторантуру;
- підвищення кваліфікації;
- перепідготовку кадрів;
- позашкільне навчання і виховання;
- самоосвіту.

Навчально-виховні заклади створюються державними, кооперативними, громадськими організаціями, підприємствами, установами, приватними особами відповідно до потреб і при наявності необхідної матеріально-технічної, науково-методичної бази і педагогічних кадрів.

Незалежно від статусу і приналежності навчальні заклади зобов'язані забезпечити якість освіти в обсязі державних вимог. Потреба в державних вищих навчальних закладах визначається Кабінетом Міністрів України, потребу в інших закладах (недержавних) – регіональні органи державної влади.

В системі освіти особливе місце займає вища освіта, яка здійснюється на базі повної середньої освіти.

В Україні вищим навчальними закладами (ВНЗ) є: училища, технікуми, коледжі, інститути, консерваторії, академії, університети. ВНЗ можуть створювати навчальні, навчально-методичні та науково-виробничі комплекси і об'єднання.

Вищі навчальні заклади здійснюють такі види діяльності:

- підготовку фахівців різних рівнів кваліфікації;
- науково-дослідну роботу;
- підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації;
- атестацію наукових і науково-педагогічних кадрів;
- підвищення кваліфікації, перепідготовку кадрів;
- культурно-освітню, видавничу, фінансово-економічну, господарську, науково-виробничу, комерційну діяльність;
- здійснення зовнішніх зв'язків.

Державні ВНЗ здійснюють свою діяльність за державними замовленнями та договорами. Випускникам ВНЗ присвоюється кваліфікація фахівця з вищою освітою певного професійного спрямування або спеціальності і певного освітньо-кваліфікаційного рівня (ОКР).

Законом «Про вищу освіту» в Україні введено багатоступеневу систему вузівської освіти. Вона передбачає здобуття державного освітнього цензу:

- а) за освітнім рівнем: неповна вища освіта;
базова вища освіта;
повна вища освіта;
- б) за кваліфікацією: молодший спеціаліст;
бакалавр;
спеціаліст;
магістр;
- в) за науковим ступенем: кандидат наук;
доктор наук;
- г) за науковим званням: старший науковий співробітник;
доцент;
професор.

Вищі навчальні заклади – є 4-х рівнів:

- ВНЗ 1-го рівня (технікуми, училища) – готують молодших спеціалістів;
- ВНЗ 2-го рівня (коледжі, інститути, консерваторії) – готують бакалаврів;
- ВНЗ 3-го рівня (інститути) – готують спеціалістів і магістрів;
- ВНЗ 4-го рівня (інститути, академії, університети) – готують спеціалістів і магістрів.

Рівень ВНЗ не залежить від його назви чи засновника, а виключно від рівня державної акредитації.

Акредитація вищого навчального закладу – це процес ознайомлення з умовами і результатами діяльності вищих навчальних закладів, який завершується офіційним визнанням права ВНЗ здійснювати свою діяльність на рівні державних вимог

і стандартів освіти.

Акредитація здійснюється у відповідності з Положенням, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 303 від 1 червня 1992 року.

Акредитованими можуть бути окремі спеціальності або ВНЗ в цілому. Акредитація здійснюється у три етапи: ліцензування, атестація і власне акредитація.

Акредитацію здійснює міжгалузева акредитаційна комісія разом із міністерствами і відомствами, що мають у своєму підпорядкуванні ВНЗ. Безпосередньо акредитацію проводять експертні групи відповідно до напрямків підготовки фахівців.

Експертні групи проводять:

- експертизу рівня вищої освіти з кожної спеціальності;
- професійне тестування випускників;
- вивчення умінь випускників розв'язувати завдання щодо професійної діяльності;
- експертизу якості виконання дипломних і курсових робіт;
- вибіркоче опитування випускників, що працюють у народному господарстві;
- аналіз досягнень випускників вузу після його закінчення;
- експертизу механізму оновлення кадрів;
- експертизу розвитку наукових досліджень.

За результатами експертизи готується мотивований висновок, який подається Міжгалузевій акредитаційній комісії.

Акредитованому ВНЗ видається відповідний сертифікат, з визначеним строком його дії. В залежності від рівня акредитації ВНЗ, органом державного управління йому може бути надана автономія з певних питань (Національні університети).

У класифікаторі спеціальностей за напрямком базової вищої освіти «Фізичне виховання і спорт» (6.0102) передбачені такі кваліфікаційні рівні фахівців:

- фізичне виховання (8.010201) – магістр;
- фізичне виховання (7.010201) – спеціаліст;
- фізичне виховання (6.010200) – бакалавр;

- фізичне виховання (5.01020101) – молодший спеціаліст.
- фізична реабілітація (8.010202) – магістр;
- фізична реабілітація (7.010202) – спеціаліст;
- фізична реабілітація (6.010200) – бакалавр.
- олімпійський та професійний спорт (8.010203) – магістр;
- олімпійський та професійний спорт (7.010203) – спеціаліст;
- олімпійський та професійний спорт (6.010200) – бакалавр.

Підготовку та перепідготовку кадрів фізкультурної галузі в Україні здійснюють такі заклади вищої освіти:

- а) Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ), – акредитований за IV рівнем акредитації.
- б) Державні інститути (академії) фізичної культури:
 - Львівський – акредитований за IV рівнем;
 - Харківський – акредитований за IV рівнем;
 - Дніпропетровський – акредитований за IV рівнем;
 - Донецький – акредитований за III рівнем.
- в) Технікуми та коледжі фізичної культури:
 - Івано-Франківський коледж фізичної культури – акредитований за III рівнем;
 - Дніпродзержинський технікум фізичної культури – акредитований за II рівнем.
- г) Факультети фізичного виховання університетів і педагогічних вузів – ліцензовані за III та IV рівнем акредитації;
- д) Вищі училища фізичної культури в містах і областях України – акредитовані (ліцензовані) за I рівнем акредитації.

Органом державного управління освітою є Міністерство освіти і науки України (МОН України). Відтак, загальні

нормативно-правові та інші відносини в системі навчальних закладів фізкультурної освіти регулюються нормативними актами МОН України, якщо вони не заперечують нормативні акти засновника навчального закладу.

Управління вищим навчальним закладом є зовнішнім і внутрішнім.

Зовнішнє управління ВНЗ здійснюється:

- Кабінетом Міністрів України;
- Міністерством освіти і науки України;
- Засновником;
- Місцевими органами влади;
- Регіональною Радою ректорів ВНЗ.

Внутрішнє управління ВНЗ здійснюють:

- Ректор;
- Колективні органи управління;
- Посадові особи інституту.

До колективних органів управління відносяться:

- Загальні збори (конференція) ВНЗ;
- Вчена рада ВНЗ;
- Ректорська рада (ректорат) ВНЗ;
- Науково-методичні Ради (вузівські, факультетські);
- Деканати;
- Громадські організації ВНЗ та його підрозділів.

Основним внутрішнім нормативним документом ВНЗ є Статут, який укладається у відповідності з нормативними документами органів державного управління освітою та засновника, затверджується загальними зборами (конференцією) і реєструється засновником ВНЗ.

На підставі Статуту розробляється і відповідним чином затверджується комплект нормативних документів (положень), які врегульовують всі основні напрямки діяльності ВНЗ і його підрозділів. Чим чіткіше розроблені

положення, тим чіткіше і вирішуються всі питання життя вузу.

У ВНЗ на підставі Статуту можуть бути розроблені додаткові документи, серед яких, наприклад:

- Положення про студентське самоврядування;
- Положення про порядок утворення і використання фонду матеріального стимулювання праці;
- Положення про фонд соціальної допомоги студентам;
- Положення про факультет;
- Положення про навчально-наукову (виробничу) лабораторію;
- Положення про студентський гуртожиток;
- Положення про навчальний науково-методичний комплекс;
- Положення про організацію виховної роботи.

В деяких підрозділах ВНЗ розробляються документи, що регулюють внутрішні трудові стосунки (внутрішній розпорядок).

Ректор здійснює керівництво всією діяльністю вищого навчального закладу. Він обирається загальними зборами (конференцією) ВНЗ і призначається на посаду органом державного управління на умовах контракту.

Ректор несе повну відповідальність за результати роботи вищого навчального закладу. В своїх діях він керується чинним законодавством, виступає від імені ВНЗ, представляє його в усіх органах, розпоряджається майном ВНЗ, заключає угоди, видає доручення тощо.

У межах компетенції ректор ВНЗ видає накази і дає розпорядження, які є обов'язковими для виконання всіма співробітниками, студентами та іншими особами.

Ректор здійснює прийом на роботу і звільнення з роботи робітників і службовців і забезпечує заміщення посад професорсько-викладацького складу, педагогічних і наукових працівників, призначає керівників структурних підрозділів, які входять до складу ВНЗ.

Органом управління **факультету** є Рада факультету, головою якої є декан. Принципи формування і права Ради визначаються Статутом ВНЗ. Рада (Вчена рада) вузу може частину своїх

повноважень передавати Раді факультету.

Керівництво діяльністю факультету здійснює **декан**. Декан у рамках своїх повноважень видає розпорядження, які обов'язкові для всіх працівників і студентів факультету. Декан несе повну відповідальність за результати роботи факультету.

Керівництво діяльністю **кафедри** здійснює завідувач кафедри, який обирається Радою ВНЗ та призначається ректором. Завідувач несе повну відповідальність за результати роботи кафедри.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Які є рівні акредитації вищих навчальних закладів та як здійснюється державна атестація?
2. Що таке система ступеневої освіти ?
3. Які види діяльності здійснюють вищі навчальні заклади освіти ?
4. Фахівців яких освітньо-кваліфікаційних рівнів готують вищі заклади освіти ?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Складіть перелік вищих закладів освіти усіх рівнів акредитації, підпорядкованих Державному комітету з питань фізичної культури і спорту.
2. З'ясуйте за якими спеціальностями та освітньо-кваліфікаційними рівнями проводиться підготовка фахівців у обраному Вами навчальному закладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – К., 1994. – 22 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта України. – № 17. – 26 лютого 2002. – С. 2-8.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (від 18 червня 1999 року) // Голос України. – 1999. – 17 липня.
4. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
5. Жданова О.М. Управління фізичною культурою: Навчальний посібник для фізкультурних вузів. – Львів, 1996. – 127 с.
6. Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні // Наука в олімпійском спорті. – 1998. – № 1. – С. 5-12.
7. Концепція кадрового забезпечення галузі «Фізичне виховання і спорт». – К.: КГИФК, 1992. – 18 с.
8. Олійник М.О., Скрипник А.П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні / Вид. 3-є, переробл. і доповн. – Харків: ХадПФК, 2000. – 292 с.
9. Перелік напрямків підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій: Наказ міністра освіти України – К., 1994.
10. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». – К., 1998. – 48 с.

ТЕМА 3.2**Організація
навчального
процесу
у вищих
навчальних
закладах**

- *Спрямованість навчального процесу у закладах вищої освіти*
- *Науково-методичне забезпечення навчального процесу*
- *Державні стандарти вищої освіти*
- *Види і форми організації навчальних занять у вищій школі*
- *Форми і методи контролю*

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Навчальний процес у вищих навчальних закладах України орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення знань, швидкої адаптації до змін в соціально-культурній сфері та організації праці в умовах ринкової економіки. Він базується на принципах науковості, гуманізму, демократизму, наступності і безперервності та зводиться до системи заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти.

Зміст освіти визначається освітньо-професійною програмою підготовки та навчальними планами і відображається у підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, а також у процесі проведення навчальних занять.

Науково-методичне забезпечення навчального процесу включає:

- державні стандарти освіти;
- навчальні плани;
- навчальні програми з усіх дисциплін;
- програми практик;
- підручники і навчальні посібники;
- контрольні роботи з навчальних дисциплін;
- контрольні завдання до семінарських, лабораторних і практичних занять;
- індивідуальні семестрові завдання для самостійної роботи;
- методичні матеріали з питання виконання курсових і дипломних робіт.

Освітньо-професійна програма (ОПП) підготовки є переліком обов'язкових та вибіркових навчальних дисциплін із зазначенням обсягу годин, відведених для їх вивчення і форм

підсумкового контролю. Нормативна частина змісту освіти визначається державними стандартами освіти, а вибіркова – вищим навчальним закладом.

Основним нормативним документом, що визначає організацію навчального процесу є навчальний план.

Навчальний план – це нормативний документ, що визначає перелік і обсяг навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми і обсяг проведення навчальних занять, графік навчального процесу, форми та засоби проведення поточного і підсумкового контролю.

Зміст та вимоги до знань і вмінь з навчальної дисципліни визначаються навчальною програмою дисципліни. Для кожної навчальної дисципліни, яка входить до освітньо-професійної програми підготовки ВНЗ складається робоча навчальна програма дисципліни.

Робоча навчальна програма містить виклад конкретного змісту дисципліни, послідовність, організаційні форми її вивчення та обсяг, визначає форми і засоби підсумкового контролю.

Складовими робочої навчальної програми є:

- тематичний план;
- засоби проведення поточного і підсумкового контролю;
- перелік навчально-методичної літератури.

Відповідальність за відповідність рівня підготовки студентів вимогам державних стандартів освіти несуть керівники факультетів і кафедр.

Індивідуальний навчальний план студента складається на підставі робочого навчального плану і включає всі нормативні навчальні дисципліни та частину вибіркового навчальних дисциплін. Вибіркові навчальні дисципліни включені до індивідуального навчального плану студента є обов'язковими для вивчення.

Студент є відповідальним за виконання індивідуального навчального плану.

Навчальний час студента складається з певної кількості академічних годин (одна академічна година – 45 хв.), навчальних

днів, тижнів, семестрів, курсів. Тривалість семестру визначається навчальним планом, проте сумарна тривалість канікул становить не менше 8 тижнів.

Для студентів третього та наступних курсів ВНЗ може встановлюватись вільне відвідування занять. В усіх інших випадках – відвідування занять є обов'язковим для студентів.

Форми організації навчання. Навчальний процес у вищих навчальних закладах здійснюється у формах навчальних занять, виконання індивідуальних завдань, самостійної роботи, практичної підготовки, контрольних заходів та у формі навчально-тренувальних занять.

Основними видами навчальних занять є: лекції, лабораторні, практичні, семінарські заняття і консультації.

Підсумкові оцінки, отримані студентами за виконання всіх видів навчальних занять, можуть враховуватись при виставленні семестрової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Лекція є основною формою навчального заняття у вузі й призначається для викладу та засвоєння теоретичного матеріалу. Лекція охоплює матеріали однієї або кількох тем навчальної дисципліни. Тематика лекцій визначається робочою навчальною програмою.

Лекції проводяться професорами, доцентами, старшими викладачами вищого навчального закладу та запрошеними провідними науковцями і фахівцями-практиками з однією або більше академічними групами. Лектор зобов'язаний дотримуватись навчальної програми щодо тематики занять, але не є обмеженим у трактуванні навчального матеріалу та в формах і засобах його подачі. Лекції, які не охоплені навчальною програмою, проводяться в окремо відведений час.

Лабораторне заняття є формою навчального заняття, при якому студент під керівництвом викладача проводить експерименти (досліди) з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень навчальної дисципліни, набуває навичок роботи з лабораторним устаткуванням, вимірювальною апаратурою, оволодіває методикою експериментальних досліджень.

Лабораторні заняття проводяться не більше як з половиною академічної групи в спеціально обладнаних приміщеннях або в умовах реального професійного середовища (наприклад, в спортивному залі).

Практичне заняття є формою навчального заняття, при якому викладач організує розгляд студентам окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом виконання студентом відповідних індивідуальних завдань. Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах, наборі завдань.

Практичне завдання включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку проблеми викладачем, обговорення й розв'язання завдань, їх оцінку. Кількість студентів на практичному занятті не повинна перевищувати половини складу академічної групи.

Семинарське заняття є формою навчального заняття в академічній групі, на якому викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів (реферати).

Викладач оцінює і фіксує в журналі підготовлені студентами реферати, їхні виступи в дискусії, вміння формулювати й відстоювати свою позицію.

Індивідуальне заняття проводиться з окремими студентами з метою підвищення рівня їхньої підготовки та розкриття творчих здібностей. Вони можуть охоплювати частину або повний обсяг занять з однієї або декількох навчальних дисциплін.

Види, обсяг і форми індивідуальних навчальних занять, а також форми та методи поточного і підсумкового контролю визначаються індивідуальним навчальним планом студента. Індивідуальні заняття проводяться за окремим графіком.

Специфіка навчання у закладі вищої фізкультурної освіти вимагає більш широкого застосування індивідуальних занять як для оволодіння навчальними дисциплінами, так і для повного розкриття спортивного обдарування на досягнення студентом якнайвищих досягнень в обраному виді спорту.

Консультація є навчальним заняттям під час якого студент отримує відповіді від викладача на конкретні запитання, пояснення певних теоретичних положень або аспектів їх практичного застосування. Організація консультацій передбачається як для груп, так і для окремих студентів, якщо стосується питань, пов'язаних з виконанням індивідуальних завдань або планів спортивної підготовки.

Індивідуальні завдання (реферат, курсові і дипломні роботи, тощо) з окремих дисциплін виконуються в терміни, передбачені навчальним планом вищого навчального закладу. Вони виконуються студентом самостійно при консультації з боку викладача. Комплексна тема може виконуватись кількома студентами.

Курсові роботи виконуються з метою закріплення і поглиблення знань та їх застосування при вирішенні комплексних фахових завдань. Тематика курсових робіт повинна відповідати завданням навчальної дисципліни і тісно пов'язуватись з практичними потребами фаху.

Курсові роботи захищаються перед комісією кафедри, оцінюються за чотирьохбальною шкалою і зберігаються на кафедрі протягом року.

Дипломні (кваліфікаційні) роботи виконуються на завершальному етапі навчання студентів. Вони передбачають як систематизацію теоретичних і практичних знань зі спеціальності, застосування їх при вирішенні конкретних завдань, так і розвиток навичок самостійної роботи і оволодіння методикою дослідження і експерименту, пов'язаних з темою роботи.

Студент має право обрати тему дипломної роботи з числа запропонованих випускаючою кафедрою або запропонувати свою тему, відповідно її обґрунтувавши. Захист дипломних робіт здійснюється у державних комісіях після виконання студентом усіх вимог навчального плану і при позитивних відгуках керівника дипломної роботи та позитивних рецензіях на дипломний проект фахівців чи науковців відповідного рівня.

Захист може проводитись як у вузі, так і в організації, для якої тематика роботи становить теоретичний або практичний

інтерес. Захищені дипломні роботи зберігаються у бібліотеках вищих навчальних закладів протягом 3-х років.

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов'язкових занять час. Робочим навчальним планом повинно бути відведено від 1/3 до 2/3 загального обсягу навчального часу студента для самостійної роботи. Самостійна робота студента закладу вищої фізкультурної освіти може виконуватись не лише в бібліотеці, навчальному кабінеті, лабораторії, але й в умовах тренувального збору (в готелі), під час переїзду до місць змагань і в інших, складних для засвоєння навчального матеріалу умовах. Самостійна робота забезпечується чітким індивідуальним графіком навчання студента, наявністю відповідних підручників, навчальних та методичних посібників, текстів лекцій викладача (в т.ч. на електронних носіях інформації) та власними конспектами лекцій; можливістю скористатися відповідною науковою і періодичною літературою.

Зміст самостійної роботи студента визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами і завданнями викладача.

Спортивне вдосконалення студентів спеціалізованого вищого навчального закладу є природною і найважливішою ланкою їхньої підготовки. Значимість рівня спортивної підготовки впливає з самої суті майбутньої діяльності фізкультурного працівника. Особливість спортивної діяльності полягає в тому, що деякі аспекти спорту неможливо вивчити, а можна лише відчувати й то тільки на відповідно високому змагальному рівні.

У вищому навчальному закладі фізкультурного профілю, як правило, вчать студенти, стаж спортивної діяльності яких становить 3-7 років. У студентському віці настає найрезультативніша спортивна пора в більшості видів спорту, хоча в деяких видах (спортивна гімнастика, плавання) найкраща пора може вже залишитися в минулому. Проте й ті, хто вже пройшов пік своїх спортивних досягнень, й ті, хто в розквіті змагальної діяльності, й ті, хто на підході до своїх спортивних висот, з однаковою мірою серйозності повинні ставитися до тренувального процесу. Адже тренування студента фізкультурного закладу освіти

носить дещо глибший, педагогічно-аналітичний характер.

Саме тому розкладом занять та навчальним планом передбачено певну кількість годин для спортивно-педагогічного вдосконалення (СПВ) або підвищення спортивної майстерності (ПСМ). Частину годин, виділених студентові для СПВ, ПСМ чи спортивної спеціалізації, студент може, за погодженням із навчальною частиною, кафедрою відпрацювати в ДЮСШ, в навчально-тренувальних групах при кафедрах, у збірних командах клубів і регіонів, інших спортивних організаціях. Це сприяє глибшому практичному оволодінню студентом основами своєї професії. Варто мати на увазі, що частина студентів бере участь в тренувальному процесі збірних команд України і спортивних товариств, у школах вищої спортивної майстерності, на тренувальних зборах і змаганнях. Це дуже збільшує ефективність спортивного вдосконалення студента і сприяє його фаховому зростанню.

Наукова робота студента відіграє чималу роль в підготовці фахівців, особливо у відборі студентів, здібних до ведення наукової роботи в галузі фізичної культури.

Підготовка рефератів, участь в студентських наукових конференціях, перші публікації, контакти з науковцями, підготовка курсових і дипломних робіт – все це етапи становлення майбутнього вченого.

Особливо цінними є наукові роботи в галузі фізичної культури, виконані студентами-спортсменами, які добре розуміють предмет дослідження й особистий спортивний досвід яких є неоціненним.

Практика показує, що досвідчений спортсмен, при всіх інших, різних умовах, більш успішно працює в спортивній науці, з легкістю освоює «пограничні» галузі інших наук. Тому дуже важливо прищепити смак до експериментальних наукових досліджень студентам-спортсменам, які в своєму захопленні спортом зрідка вдаються до наукового аналізу без заохочення з боку авторитетного наставника.

Згідно з діючими нормативними документами, студенти-відмінники за рішенням Вченої ради вузу можуть скеровуватися до аспірантури безпосередньо після закінчення навчання.

Практична підготовка має на меті набуття студентом професійних навичок та вмінь. Вона проводиться в умовах професійної діяльності під організаційно-методичним керівництвом викладача вищого навчального закладу та спеціаліста з конкретного фаху.

Практична підготовка студентів вищого навчального закладу фізкультурного профілю здійснюється:

- у фізкультурних організаціях (комітети фізичної культури, добровільні спортивні товариства, спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спортивні споруди);
- в навчальних закладах (школи, училища, вищі навчальні заклади, виховні установи);
- в установах охорони здоров'я (лікарні, будинки відпочинку, санаторії, оздоровчі центри, консультативні пункти).

Практична підготовка регламентується навчальним планом вищого навчального закладу та Положенням про проведення практики студентів вищого навчального закладу України.

Загальну організацію практик та контроль за її проведенням здійснює керівник практики. Навчально-методичне керівництво і виконання програм практик забезпечують відповідні кафедри навчального закладу.

До керівництва практикою можуть залучатися провідні фахівці спортивних організацій і підрозділів, які є базою практики. За наявністю вакантних місць студенти можуть зараховуватись на штатні посади. Але не менше 50 % часу вони повинні відводити на загально-професійну підготовку.

Контрольні заходи передбачають поточний та підсумковий контроль. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, лабораторних і семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Форма проведення поточного контролю і система оцінювання рівня знань визначаються відповідною кафедрою.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та державну атестацію студента. Він проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному освітньому рівні або на окремих його етапах.

У разі використання модульної форми підсумкового контролю після закінчення логічно завершеної частини занять з певної дисципліни, результати модульного контролю враховуються при виставленні підсумкової оцінки.

Семестровий контроль проводиться у формах екзамену, диференційованого заліку і заліку. Студент допускається до семестрового контролю, якщо він виконав всі види робіт, передбачені навчальним планом на семестр з цієї дисципліни.

Екзамен є контрольним заходом перевірки засвоєння студентом теоретичного і практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни.

Диференційований залік полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу виключно на підставі виконання індивідуальних завдань, а залік – на підставі виконання ним певних видів робіт на практичних, семінарських і лабораторних заняттях.

Заліки плануються при відсутності модульного контролю і екзамену і не передбачають обов'язкову присутність студентів.

Результати складання екзаменів і диференційованих заліків оцінюються за п'ятибальною шкалою. Екзамени і заліки складаються в період екзаменаційних сесій або у встановлені вищим навчальним закладом терміни складання заліків та екзаменів. Студенти, які не з'явилися на екзамен без поважної причини, вважають такими, що одержали незадовільну оцінку.

Студентам, які під час сесії одержали не більше двох незадовільних оцінок, дозволяється ліквідувати академічну заборгованість до початку наступного семестру. Повторне складання екзаменів допускається не більше двох разів з кожної дисципліни: один раз викладачу, другий – комісії, призначеній деканом.

Державний екзамен проводиться як комплексна перевірка знань студентів з дисциплін, передбачених навчальним планом.

Державна екзаменаційна комісія здійснює державну атестацію студентів після завершення навчання на певному освітньому (кваліфікаційному) рівні з метою встановлення фактичної відповідальності рівня освітньої (кваліфікаційної) підготовки вимогам кваліфікаційної характеристики.

Державна комісія перевіряє рівень підготовки випускників, присвоює їм відповідний освітній рівень (кваліфікацію), вносить пропозиції щодо поліпшення освітньо-професійної підготовки фахівців.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. *Охарактеризуйте основні форми навчання у вищому навчальному закладі.*
2. *Чим визначається зміст вищої освіти ?*
3. *Чим характеризується самостійна робота студента ?*

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. *Складіть перелік навчальних дисциплін Вашого навчального закладу (факультету) на перший семестр поточного навчального року.*
2. *Ознайомтеся зі змістом навчального плану для обраної Вами спеціальності.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
2. Державна національна програма «Освіта»: Україна ХХІ століття». – К., 1994.

3. Концепція кадрового забезпечення галузі «Фізичне виховання і спорт». – К.: КГИФК, 1992. – 18 с.
4. Олійник М.О., Скрипник А.П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні / Вид. 3-є, переробл. і доповн. – Харків: ХаДІФК, 2000. – 292 с.
5. Студент і закон: Збірник законодавчо-правових документів. – К.: Четверта хвиля, 1997. – 240 с.
6. Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України / За заг. ред. В. Зубка. – К.: Видавничий дім «Akademia», 1997. – 290 с.
7. Фуллан М. Сили змін: Вимірювання глибинних освітніх реформ / Перекл. з англ. Г.Шиян та Р.Шиян. – Львів: Літопис, 2000. – 269 с.
8. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». – К., 1998. – 48 с.

ТЕМА 3.3

Основи науково-дослідної роботи

- *Загальні принципи наукової творчості*
- *Загальна схема наукового дослідження та організація творчої діяльності*
- *Основні методи наукового дослідження у сфері фізичного виховання та спорту*
- *Робота над статтями та доповідями*

ОСНОВИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Отримання наукових результатів, їх аналіз, опис та оформлених у вигляді наукової продукції мають свої принципи, методи, техніку і технологію.

Авторитет науковця визначається насамперед результатами його праці, ерудицією та кваліфікацією.

Під **ерудицією** розуміють широке і глибоке знання не тільки тієї галузі науки, в якій працює вчений, а й суміжних. Найбільш достовірні та міцні знання здобуваються із першоджерел. Вчений піддає їх критичному аналізу, творчій переробці, систематично використовує у своїй діяльності.

Кваліфікація вченого – це поєднання ерудиції та його творчих навичок у проведенні теоретичної й експериментальної роботи.

Будь-яке наукове дослідження від творчого задуму до кінцевого оформлення наукової праці здійснюється індивідуально. Проте можна визначити деякі загальні методологічні підходи до його проведення.

Сучасне науково-теоретичне мислення намагається дійти до суті явищ і процесів, які вивчаються. Це стає можливим за умови цілісного підходу до об'єкта вивчення, розгляду його у виникненні і розвитку, тобто застосування історичного аспекту.

Відомо, що нові наукові результати і раніше накопичені знання перебувають у діалектичній взаємодії. Краще і прогресивне із старого переходить у нове і надає йому сили та дієвості. Іноді забуте старе знову відроджується на новому науковому підґрунті і набуває немов би другого життя, але в іншому, більш досконалому вигляді.

Вивчати в науковому сенсі – це означає бути науково об'єктивним. Не можна відкидати факти тільки тому, що їх важко пояснити або знайти їм практичне застосування. У науці мало встановити якийсь новий науковий факт, важливо дати йому пояснення з позицій сучасної науки, з'ясувати його загальнопізнавальне, теоретичне або практичне значення.

Нагромадження наукових фактів у процесі дослідження – завжди творчий процес, в основі якого лежить задум ученого, його ідея. У філософському визначенні ідея являє собою продукт людської думки, форму відображення дійсності.

Метод – це сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретної задачі.

У кожному науковому дослідженні можна виділити два рівні:

- 1) емпіричний, на якому відбувається процес нагромадження фактів;
- 2) теоретичний – досягнення синтезу знань (у формі наукової теорії).

Згідно з цими рівнями, загальні методи пізнання можна поділити на три умовні групи:

- методи емпіричного дослідження (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент);

- методи, використовувані на емпіричному та теоретичному рівнях (абстрагування, аналіз і синтез, моделювання, індукція та дедукція)
- методи теоретичного дослідження (ідеалізація, формалізація, аксіоматичний метод, гіпотеза та припущення, історичний метод, системний підхід, декомпозиція).

Теорія – система знань, яка описує і пояснює сукупність явищ певної частки дійсності і зводить відкриті в цій галузі закони до єдиного об'єднувального початку (витоку). Теорія будується на результатах, отриманих на емпіричному рівні досліджень. У теорії ці результати впорядковуються, вписуються у струнку систему, об'єднану загальною ідеєю, уточнюються на основі введених до теорії абстракцій, ідеалізацій та принципів.

Теорія має бути евристичною, конструктивною і простою.

Вирішальною основою наукового пізнання є **практика**. Роль практики полягає у створенні матеріально-технічних засобів наукового дослідження.

Наукове пізнання покликане освітлювати шлях практиці, надавати теоретичні основи для вирішення практичних проблем. Тому воно має випереджувати практику завдяки елементові наукового передбачення. Проте практика – це не тільки вихідний пункт і мета пізнання, а й вирішальне підґрунтя цього складного процесу.

Таким чином, виростаючи з практики і розвиваючись на її основі, наукове пізнання набуває великого значення для неї самої. Воно сягає сутності явищ, розкриває закони їх існування та розвитку, тим самим вказуючи практиці можливості, шляхи і способи впливу на ці явища та зміни згідно з їхньою об'єктивною природою.

Наведемо приклади використання найпоширеніших **методів наукового дослідження у сфері фізичного виховання та спорту**.

Відомо, що ті або інші явища можуть вважатися науковими фактами лише тоді, коли вони можуть багаторазово відтворюватися в експериментальних умовах.

Педагогічний експеримент створює можливості для подібного відтворення тих явищ, які вивчаються. Характерною

рисую педагогічного експерименту як методу дослідження, є сплановане втручання людини у явище, яке вивчається. Суть втручання у природний хід педагогічного процесу зводиться, як правило, до штучного відокремлення якої-небудь однієї сторони аналізованого процесу із багатогранності існуючих зв'язків. Тому тільки експеримент дає можливість вивчити одну із сторін процесу, тимчасово абстрагуючись (ізолюючись) від всіх інших сторін. Експеримент – це одна із сфер людської практики, в якій здобуваються наукові факти шляхом спеціального створення необхідних за завданнями дослідження умов, що виключають побічні впливи на підсумковий результат, а також шляхом повторного відтворення явища, яке вивчається.

Об'єктом вивчення у педагогічному експерименті можуть бути існуючі в практиці педагогічні положення, теоретичні пропозиції з метою отримання наукових фактів і встановлення об'єктивних законів фізичного виховання.

При цьому, чинники, які беруться для порівняльного аналізу в експерименті, повинні різко відрізнитись, навіть вміщувати елемент протилежності (диспарадність). Вивчаючи, наприклад, ефективність розвитку швидкості в комплексі з розвитком всіх інших якостей, необхідно, щоб зміст занять експериментальних груп у порівнянні із змістом занять контрольних груп, докорінно відрізнявся обсягом вправ на швидкість.

Проведення будь-якого педагогічного експерименту повинно відповідати обов'язковому правилу: його зміст, методи проведення в жодному разі не повинні суперечити загальним принципам навчання і виховання.

Педагогічні експерименти, в яких епізодично використовуються методи контрольних випробувань, реєстрація техніки виконання фізичних вправ, методи морфо-фізіологічних досліджень, будуються за такою схемою: початкове дослідження – проведення занять – проміжне (поточне) дослідження – проведення занять – підсумкове (кінцеве) дослідження.

Тимчасові інтервали між початковим, проміжним і підсумковим дослідженнями варіативні і залежать від багатьох причин: завдань дослідження, застосованих методів дослідження,

реальних умов реалізації експерименту тощо. Наприклад, у експериментах, які визначають ефективність активного відпочинку в процесі класних занять, рекомендується проводити дослідження в проміжку від 3 до 6 місяців, при тому, що істотні зрушення можуть спостерігатися лише через 6–7 місяців.

Педагогічні експерименти поділяються на такі види: природний, модельний і лабораторний.

Природний педагогічний експеримент характеризується непомітними для досліджуваних змінами звичайних умов навчання і виховання. В залежності від способу комплектування експериментальних і контрольних груп за кількістю, природний експеримент може проводитися у вигляді дослідного уроку (навчання і виховання відбуваються за планом звичайної системи класно-урочних занять) і у вигляді експериментального заняття, які вирішують те або інше експериментальне завдання в тих самих природних умовах навчально-виховного процесу, але з меншою кількістю досліджуваних. Кожний із вказаних різновидів застосовується в залежності від поставлених завдань. Найцінніші результати можуть бути у тому випадку, коли в експерименті поєднуються обидва різновиди.

Модельний експеримент характеризується значними змінами типових умов фізичного виховання, які дають можливість ізолювати явища, що вивчаються, від сторонніх впливів.

Лабораторний експеримент характеризується чіткою стандартизацією умов, які дають можливість максимально ізолювати досліджуваних від впливу змінних умов довкілля. Для вирішення педагогічних завдань його роль зводиться в основному для розробки фізіологічних і психологічних питань.

Перераховані види педагогічних експериментів за напрямом бувають: абсолютним або порівняльним. **Абсолютний експеримент** проводиться тоді, коли ставиться мета пізнати явище без порівняння з іншими явищами, **порівняльний експеримент** – щоб встановити рівень ефективності різних методів навчання, засобів й т. ін.

В залежності від обраної схеми побудови порівняльні

експерименти бувають прямими, перехресними і багатофакторними з декількома рівнями.

Прямий експеримент є найпростішим різновидом педагогічного експерименту, коли в експериментальних і контрольних групах після проведених серій занять визначають результативність чинників, які вивчались.

Перехресний експеримент має більш складну побудову, яку схематично можна виразити таким чином:

<i>Етап</i>	<i>Група А</i>	<i>Група Б</i>
Перший експеримент	1 експериментальний чинник	2 експериментальний чинник
Другий експеримент	2 експериментальний чинник	1 експериментальний чинник

При необхідності порівняння не двох чинників, а трьох-чотирьох застосовують відповідно побудову експерименту за схемою латинського квадрату:

1 – 2 – 3 – 4

2 – 3 – 4 – 1

3 – 4 – 1 – 2

4 – 1 – 2 – 3

Однак, рівень сучасної науки надає можливість вирішити і більш складні завдання. Так, схема **багатофакторного експерименту** надає можливість вивчати в порівнянні не тільки ефективність декількох однорідних чинників, але й виявляти залежність між декількома групами диспарадних чинників. Суть подібного експерименту розкривається на такому прикладі. Допустимо, потрібно встановити вплив занять фізичними вправами на організм учнів в залежності від: а) кількості уроків на тиждень (1 чинник); б) кількості повторень фізичних вправ на одному уроці (2 чинник); в) тривалості інтервалу відпочинку між

повтореннями на одному уроці (3 чинник). Кожний із трьох диспарадних чинників мав два порівняльних варіанти (рівні): 1) кількість занять на тиждень – «А» або «Б»; 2) кількість повторень на одному занятті – «В» або «Г»; 3) тривалість інтервалів відпочинку між повтореннями на одному уроці – «Д» або «Е». За такою схемою можна визначити, при якому із поєднаних рівнів можна досягнути максимального ефекту для конкретної групи учнів.

Безпосередня реєстрація дозволяє фіксувати окремі сторони навчально-виховного процесу, але без втручання дослідника в хід цього процесу.

Педагогічне спостереження відрізняється від побутового, по-перше, конкретністю об'єкту спостереження, по-друге, наявністю специфічних прийомів реєстрації (спеціальних протоколів, умовних позначень при записах тощо).

Об'єктами педагогічних спостережень можуть бути лише ті сторони процесу фізичного виховання та спортивного тренування, які можна фіксувати без порушення процесу навчання і виховання. Крім цього, спостереження є об'єктивними лише тоді, коли предметом вивчення є чітко видимий факт.

Педагогічні спостереження в галузі фізичного виховання можуть бути направлені на виявлення і оцінку:

- тривалості процесу (час пропливання дистанції тощо);
- величини просторових переміщень тих, хто займається або приладу (довжина розбігу в стрибках, дальність польоту спису і т.п.);
- кількісної сторони процесу (кількість кроків бігуна, передач м'яча, ударів у боксі тощо);
- характеру просторового переміщення (напружене, різке, плавне тощо);
- зовнішніх умов (температура повітря, сила і напрям вітру тощо);
- змісту навчального процесу (завдання заняття, комплекс застосованих вправ, дозування навантаження тощо);

- застосованих методів виконання вправ (повторний, інтервальний, перемінний методи);
- техніки виконання вправ (форма і характер рухів в техніці виконання тієї або іншої вправи);
- тактичних прийомів і т.д.

У кожному окремому випадку виникають свої необхідні об'єкти, явища, моменти для спостереження.

Перед тим, як проводити педагогічне спостереження, дослідник повинен:

- визначити завдання спостереження;
- намітити об'єкти спостереження, тобто сторони педагогічного процесу, які будуть вивчатися;
- визначити спосіб проведення спостережень;
- підібрати прийоми фіксації отриманих даних;
- продумати методи аналізу зібраного матеріалу.

Великою перевагою будуть володіти дані таких спостережень, в яких об'єкт, який вивчався, спостерігався багаторазово.

Хронометрування і хронографування застосовують для визначення часу, використаного на виконання яких-небудь дій і його графічне зображення, яке реєструється за допомогою різних приладів (секундомірів, хроноскопів, хронографів) і відображається у спеціальних протоколах хронометрування.

Стенографування і магнітофонний запис застосовується для документальної фіксації повного або часткового словесного змісту заняття. Широке використання отримала стенографія рухів, тобто запис рухів умовними значками або контурними фігурками.

Контрольні випробовування (контрольні вправи) допомагають виявити рівень розвитку окремих рухових якостей, а також їх зміни під впливом навчально-виховного процесу. Комплексним показником підготовленості тих, хто займається, є результати їх виступів на оцінку (наприклад на змаганнях).

Реєстрація техніки виконання фізичних вправ дає можливість аналізувати і оцінювати виконання фізичних вправ за допомогою спеціальних приладів і пристроїв.

Так, **координатографія** застосовується для вивчення техніки виконання вправ на основі механічного запису траєкторії польоту.

Динамометрія і динамографія використовуються для вимірювання і фіксування зусиль при виконанні фізичних вправ за допомогою динамометрів і динамографів.

Тензографія і пневмографія дають можливість реєструвати тиск тіла (або його частин) на опорну поверхню в процесі вправи.

Спідографія дає можливість отримати і зареєструвати величину швидкості переміщення піддослідного (інколи приладу) і характер її зміни за допомогою спеціального приладу – спідографу.

Дистанціметрія використовується для вимірювання довжини дистанції, яку долають при виконанні фізичних вправ, переважно циклічних.

Тредбан (спеціальна стрічка, що рухається й імітує бігову доріжку) – призначений для створення сприятливих умов вивчення реакції організму на біг з різною швидкістю, а також для вивчення деяких компонентів руху бігуна.

Темпометрія – підрахунок і запис частоти, кількості рухів за одиницю часу (використовується спеціальний прилад – тепінг-тест апарат).

Телеметричні дослідження техніки рухів дають можливість реєструвати показники розвитку фізичних якостей або техніки рухів.

Кімоциклографія дає можливість виконувати зйомки рухів точок на плівку, яка безперервно рухається.

Кінематографічний метод – при допомозі кінозйомок можна отримати низку кінограм, які змінюються через однакові проміжки часу.

Кіноциклографія – при допомозі проектора з кіноплівки на папір переносяться послідовні положення точок тіла. Опрацювання кіноциклограми дає можливість порахувати шляхи, швидкості і прискорення окремих точок тіла, визначити точний напрям рухів, змін суглобових кутів, виділити елементи рухів у часі (фази) і просторі.

Фотографування дає можливість отримати фотографії

одиночної пози в нерухомому положенні в момент руху, а також траєкторії точки тіла, що світиться за час руху.

Хронофотографування дає можливість виконати ряд фотографій руху через однакові проміжки часу на нерухому пластинку або плівку.

Циклографія характеризується тим, що з її допомогою отримують ряд фотографій точок тіла, що світяться, з великою частотою на нерухому пластинку або плівку.

Анкетування це, по суті, бесіда у письмовій формі для отримання відповідей від опитуваних на попередньо підготовлені запитання, які відображають завдання дослідження. Воно використовується для аналізу поточного стану педагогічного явища, для вивчення існуючого положення у практиці роботи або міркування, що відповідає проблемі дослідження.

Аналіз результатів анкетування не може бути підсумковим переконанням при встановленні ефективності якої-небудь методики занять. В науці кінцевим критерієм істини являється науковий факт, а не суб'єктивна думка.

Для анкетування розробляють спеціальні анкети або опитувальні картки. В анкетах питання ставляться так, що респондент має лише невелику кількість варіантів відповіді, наприклад, відповідає тільки «так» або «ні». В опитувальних картках відповіді даються у розгорнутій, описовій формі.

Важливе значення у наукових дослідженнях має **аналіз літературних джерел**. Дослідження, побудоване на аналізі тільки літературних джерел застосовується у тих випадках, коли вивчаються історичні і соціальні аспекти фізичного виховання. Найчастіше проводяться у поєднанні з **аналізом документальних матеріалів**, із збором анкетних даних, що приносить найбільшу користь.

Чимало сторін фізичного виховання знаходять своє відображення у різних документах: планах і щоденниках тренувань, протоколах змагань, директивних матеріалах та звітах спортивних організацій, матеріалах інспектування, навчальних планах і програмах, лікувально-фізкультурних картках тощо. Їх об'єктивний аналіз є цінним методом наукової праці.

Загальну **схему наукового дослідження** можна приблизно зобразити таким чином:

- 1) Обґрунтування актуальності обраної теми.
- 2) Постановка мети і конкретних завдань дослідження.
- 3) Визначення об'єкта і предмета дослідження.
- 4) Вибір методів (методики) проведення дослідження.
- 5) Опис процесу дослідження.
- 6) Обговорення результатів дослідження.
- 7) Формулювання висновків і оцінка одержаних результатів.

Наукові результати можна поділити на два види: теоретико-методологічні (для теоретичних досліджень) та інструментальні (для прикладних та емпіричних досліджень).

Багато хто вважає, що творчий процес є можливим тільки у періоди якогось «натхнення». Це глибока помилка: звісно добре, коли дослідження настільки захоплюють, що з'являється творчий порив, але для досягнення кінцевої мети важливий не так порив, як копітка і добре організована праця.

Зазначимо деякі **принципи наукової праці**.

- Постійно думати про предмет дослідження.
- Не працювати без плану.
- Контролювати хід роботи й коригувати за результатами контролю як загальний план, так і окремі його частини.

Для молодого дослідника важливо оволодіти **технікою написання статей і підготовки доповідей** на конференціях. Опублікувати статтю – це означає зробити даний матеріал надбанням фахівців для використання в їхній роботі. Треба писати просто і зрозуміло, за заздалегідь розробленим планом. У плані треба передбачити: вступну частину; останні дослідження і публікації, на які спирається автор, виділення невирішених частин загальної проблеми; формулювання мети та завдань; виклад власне матеріалу дослідження; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.

Методика підготовки доповіді на науковій конференції є дещо іншою. План доповіді – аналогічний плану статті. Проте, специфіка усного мовлення викликає суттєві зміни у формі й змісті. При написанні доповіді треба врахувати, що значна частина матеріалу викладена на плакатах (слайдах). На плакатах звичайно подають: математичні постановки, метод вирішення, алгоритми, структуру системи, схему експерименту, виявлені залежності у табличній або графічній формі й т. ін. Тому в доповіді викладають коментарі (але не повторення!) до ілюстративного матеріалу. Це дає змогу на 20-30% скоротити її.

Варто також мати на увазі, що за 10 хвилин людина може прочитати матеріал, розміщений на 4 сторінках машинописного тексту (через два інтервали), тому обсяг доповіді звичайно є меншим від обсягу статті. Крім того, доповідач повинен реагувати на попередні виступи за темою його доповіді. Полемічний характер доповіді викликає інтерес слухачів і підвищує їхню активність.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

- 1. Назвіть основні методи досліджень у сфері фізичної культури і спорту ?*
- 2. В чому полягає техніка написання статті та підготовки наукової доповіді ?*

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

- 1. Складіть схему наукового аналізу одного із тренувальних занять у обраному Вами виді спорту.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Ашмарин Б.А. Методика педагогических исследований в физическом воспитании. – Л., 1973.
2. Волков Л. Спортивная подготовка детей и подростков. – К.: Вежа, 1998. – 190 с.
3. Довідник здобувача наукового ступеня / За ред. Бойка Р.В. – Київ: Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», 2000. – 64 с.
4. Донской Д.Д. Методика исследования в физической культуре. – Москва: Физкультура и спорт, 1981.
5. Зациорский В.М. Кибернетика, математика, спорт. – Москва: Физкультура и спорт, 1969. – 200 с.
6. Круцевич Т.Ю. Методы исследования индивидуального здоровья детей и подростков в процессе физического воспитания. – К.: Олимпийская литература, 1999. – 232 с.
7. Круцевич Т.Ю. Научные исследования в массовой физической культуре. – К.: Здоров'я, 1985. – 120 с.
8. Платонов В.М., Булатова М.М. Фізична підготовка спортсмена. – К.: Олімпійська література, 1995. – 320 с.
9. Сергієнко Л.П. Тестування рухових здібностей школярів. – К.: Олімпійська література, 2001. – 439 с.
10. Сиденко В.М., Грушко И.М. Основы научных исследований. – Харків: Вища школа, 1979. – 200 с.
11. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня: Методичні поради / Упорядн. Пономаренко Л.А. – К.: Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», видавництво «Толока», 2001. – 80 с.

ТЕМА 3.4

Навчання і побут студентів вищого навчального закладу

- *Формування студентського контингенту;*
- *Права і обов'язки студента вищого навчального закладу;*
- *Організація виховного процесу у вищому закладі освіти;*
- *Громадські організації студентів*

НАВЧАННЯ І ПОБУТ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Формування студентського контингенту навчального закладу вищої фізкультурної освіти має свої особливості. Потенційними абітурієнтами і студентами цих закладів є, як правило, молодь, яка активно займається спортом і є заздалегідь професійно зорієнтованою. Умовами прийому до фізкультурного вищого навчального закладу є наявність в абітурієнта певного рівня спортивної підготовки і передбачаються пільги при вступі для осіб, які мають високий рівень спортивних досягнень. Тим не менше це не позбавляє ВНЗ в цілому, як і окремі його підрозділи (факультети, кафедри) провадити цілорічну профорієнтаційну

роботу. Для цього, крім традиційних методів, таких як оголошення чи реклама у засобах масової інформації, оприлюднення умов вступу, випуску буклетів, використовуються також агітаційні заходи на змаганнях з видів спорту, персональні контакти викладачів з потенційними абітурієнтами та їхніми тренерами.

Ефективною й дієвою є співпраця з комітетами фізичної культури і спорту, з добровільними спортивними товариствами, спортивними клубами, дитячо-юнацькими школами, командами тощо.

Між такими організаціями та вищим навчальним закладом можуть укладатися угоди про підготовку фахівців, у тому числі такі, що передбачають підготовку конкретних осіб за кошти замовника. Угодами про підготовку кадрів можуть передбачатися особливі умови навчання та надання додаткових освітніх послуг з боку ВНЗ.

У структурі багатьох вищих навчальних закладів є **підготовчі відділення**. Вони діють з метою надання допомоги при вступі до ВНЗ переважно працюючій молоді, звільненим в запас військовослужбовцям та молоді, яка проживає в сільській місцевості.

Прийом слухачів на підготовче відділення ведеться згідно з правилами прийому, розробленими вищим навчальним закладом. Всі питання, пов'язані з прийомом вирішує приймальна комісія.

Понад державне замовлення може здійснюватись зарахуванням осіб, фінансування підготовки яких проводиться за рахунок коштів замовників та приватних осіб.

Випускні іспити підготовчого відділення можуть одночасно бути вступними на I курс ВНЗ.

Порядок зарахування випускників підготовчих відділень на I курс ВНЗ затверджується приймальною комісією згідно з умовами прийому.

Навчальні заняття у ВНЗ проводяться за розкладом згідно з навчальними планами і програмами. Розклад занять оприлюднюється не пізніше ніж за тиждень до початку кожного семестру. При зміні розкладу протягом семестру студенти повинні бути поставлені до відома не пізніше як за тиждень до його зміни.

До початку занять кожен курс ділиться на академічні групи. Склад групи затверджується наказом ректора. В кожній групі призначається (або обирається) староста з числа студентів, які успішно вчаться і дотримуються навчальної дисципліни.

Староста групи підпорядковується безпосередньо декану факультету та його заступнику. До обов'язків старости входить:

- облік відвідування студентами всіх видів навчальних та спортивних занять;
- подання до деканату рапортів про явку студентів на заняття;
- допомога викладачеві у створенні робочої атмосфери під час занять і в контролі за збереженням інвентарю та навчального обладнання;
- призначення чергових по групі (навчальному приміщенні);
- отримання і видача стипендій;
- ведення журналу.

Розпорядження старости у межах вказаних функцій є обов'язковим для виконання всіма студентами групи.

Особа стає студентом з моменту підписання наказу ректора про її зарахування (поновлення) до числа студентів. Студентам на час навчання у ВНЗ видається студентський квиток, який засвідчує особу та залікова книжка, дійсність яких щороку підтверджується.

Студентський квиток може бути перепусткою до навчальних приміщень, гуртожитків, спортивних споруд, бібліотек, лабораторій, комп'ютерних класів, студентських клубів, закритих пунктів харчування, медичних установ тощо.

Впродовж усього періоду перебування у ВЗО студент має певні, чітко окреслені права, якими може користуватися та обов'язки, які повинен виконувати.

Основні **права студента** (аспіранта) відображені в Законі України «Про вищу освіту». До основних прав відносяться:

- вибір форми навчання, профілю, індивідуальних програм;
- користування навчальною, спортивною, науковою і побутовою базою ВНЗ;

- участь в науково-дослідній роботі, в культурно-спортивних заходах, конференціях, конкурсах;
- участь в органах студентського самоврядування і добровільних самодіяльних об'єднаннях;
- забезпечення гуртожитком, стипендіями, закладами охорони здоров'я і оздоровлення;
- трудова діяльність в позаурочний час;
- перерва (припинення) навчання у ВНЗ за станом здоров'я або сімейними обставинами.

Студентам можуть надаватися додаткові освітні послуги і додаткові види матеріального забезпечення за рахунок коштів місцевих Рад, спортивних і громадських організацій, благодійних фондів і приватних осіб.

Додаткові права та обов'язки студентів передбачаються і конкретизуються Статутом ВНЗ та положеннями, які регламентують окремі напрямки діяльності студентів і аспірантів.

Студенти мають своїх представників в органах колективного управління вузу. Зокрема, в складі Вченої ради резервується 10 % місць для представників від студентів і аспірантів.

Основними **обов'язками студентів** вищого закладу освіти фізкультурного профілю є:

- систематичне глибоке оволодіння знаннями і практичними навичками;
- підвищення професійної і спортивної майстерності та загальнокультурного рівня;
- додержання законодавчих, моральних і етичних норм співжиття;
- виконання в установлені терміни всіх видів завдань, передбачених навчальним планом;
- оволодіння українською мовою як державною і як мовою міжнаціонального спілкування;
- додержання статуту, положень і правил внутрішнього розпорядку ВНЗ.

За успіхи в навчанні і спорті, за активну участь в науково-дослідній роботі студентам встановлюються різні форми морального і матеріального заохочення.

В зв'язку з частими виїздами на тренувальні збори і змагання, студенти, які досягли великих успіхів у спорті, можуть навчатись на одному курсі 2 роки, але не більше двох разів за весь період навчання.

За порушення передбачених Статутом ВЗО положень та правил внутрішнього розпорядку обов'язків, до студентів застосовуються дисциплінарні і матеріальні стягнення аж до виключення з інституту. Виключений студент згодом (не раніше як через рік) може бути поновленим до числа студентів при наявності вільних місць на курсі. Студенти, виключені з I курсу, можуть бути поновлені тільки понад місця державного замовлення в разі оплати на навчання замовником.

З усіх питань, пов'язаних з виконанням студентом навчального плану, побуту, відлучень з інституту, пов'язаних з приватними, спортивними чи іншими причинами, студент повинен звертатися в деканат факультету безпосередньо або через працівників профілюючої кафедри чи виховника-куратора навчальної групи.

Виховання студентів є органічним компонентом освіти і має бути спрямованим на формування у молоді світоглядної свідомості, ідеї, поглядів, ідеалів, звичаїв і інших соціально значущих надбань вітчизняної і світової культури.

Головна мета національного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнародних взаємин, формування рис громадян української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, естетичної і правової культури.

Виховний процес є постійним, безперервним, він пронизує всю діяльність навчального закладу і є присутнім, чи в усякому разі має бути в навчальному і спортивному процесі в усіх його формах.

Поряд з тим, у ВНЗ існує структура спеціальних виховних заходів і службові особи, які ці заходи організовують.

Відповідальність за організацію виховної роботи покладається на одного з проректорів, найчастіше на проректора з спортивної або з навчальної роботи. Проректор через деканати, кафедри, представників профспілок і громадських організацій координує і направляє виховний процес у ВНЗ.

Організаторами виховної роботи в навчальних групах є **виховники** (куратори, наставники), які призначаються ректоратом (деканатом).

Виховники призначаються з числа найавторитетніших викладачів переважно спортивно-педагогічних кафедр, які встановлюють близькі стосунки з студентами групи, допомагають їм у вирішенні проблем навчального, спортивного і особистого характеру, підтримують зв'язок з батьками студентів і організаціями-замовниками спеціалістів.

Виховники організують і систематично проводять інформаційно-виховні години, якщо подібне передбачено розкладом, або ведуть індивідуальну роботу зі студентами, закріпленої за ними групи.

Методичне керівництво виховниками може здійснювати Рада виховників, яка також дбає про розробку на відповідних кафедрах і тиражування інформаційно-методичних матеріалів. Важливо, щоб система виховних заходів включала заходи на всіх рівнях: загальноміських, вузівських, факультетських, кафедральних, групових.

Робота виховників повинна стимулюватись, зокрема, враховуватись при встановленні їм навчального навантаження.

Громадські (самодіяльні) організації студентів можуть створюватись як в самому навчальному закладі, так і поза його межами. До їх числа відносяться найперше органи студентського самоврядування (ОСС). ОСС виражають інтереси студентів навчального закладу (факультету), дбають про забезпечення прав і інтересів студентів. Вони, в рамках передбачених статутом і положеннями повноважень, вирішують питання, пов'язані з навчальною, спортивною, культурно-просвітницькою, науковою, господарською і іншими видами діяльності.

ОСС спираються на підтримку адміністрації інституту,

користуються коштами, приміщеннями, засобами зв'язку і поліграфії на умовах, узгоджених з ректоратом. Коштами і майном, набутими від власної діяльності, ОСС розпоряджаються на власний розсуд.

ОСС є виборними і підзвітними структурам, які їх обирали, вони діють у відповідальності із затвердженими статутами.

Найвищим органом студентського самоврядування є загальні збори (конференція) та постійно діючі Ради (вузівська, факультетська, гуртожитку). До ОСС відносяться також студентські фракції вчених рад ВНЗ чи факультетів.

Вирішення більшості побутових питань входить до компетенції студентських профспілок. У ВНЗ можуть працювати осередки Спілки студентів України (СПУ), студентського Братства (СБ), спортивних, культурологічних, мистецьких, екологічних та інших громадських організацій.

Діяльність у ВНЗ політичних партій і релігійних об'єднань не допускається.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

- 1. Якими є взаємні зобов'язання вищого навчального закладу та студента ?*
- 2. Якими є права та обов'язки студента вищого навчального закладу ?*
- 3. Які форми стимулювання та покарання застосовуються щодо студентів ?*

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. *Знайдіть та познайомтеся з діяльністю органів студентського самоврядування у обраному Вами вузі.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
2. Олійник М.О., Скрипник А.П. Правові основи організації та управління фізичною культурою, спортом і туризмом в Україні / Вид. 3-є, переробл. і доповн. – Харків: ХаДІФК, 2000. – 292 с.
3. Студент і закон: Збірник законодавчо-правових документів. – К.: Четверта хвиля, 1997. – 240 с.
4. Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України / За заг. ред. В. Зубка. – К.: Видавничий дім «Akademia», 1997. – 290 с.
5. Фуллан М. Сили змін: Вимірювання глибинних освітніх реформ / Перекл. з англ. Г. Шиян та Р. Шиян. – Львів: Літопис, 2000. – 269 с.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – К., 1994. – 22 с.
2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (від 18 червня 1999 року) // Голос України. – 1999. – 17 липня.
3. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 1991. – 26 червня.
4. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта України. – № 17. – 26 лютого 2002. – С. 2-8.
5. Закон України «Про внесення змін і доповнень до закону Української РСР «Про освіту» // Голос України. – 1996. – 25 квітня.
6. Державна національна програма «Освіта»: Україна ХХІ століття. – К., 1994.
7. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні. – К., 1994. – 34 с.
8. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України – К., 1996. – 31 с.
9. Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні // Наука в олімпійському спорті. – 1998. – № 1. – С. 5-12.
10. Концепція безперервної фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх шкіл. – К., 1997. – 18 с.
11. Концепція кадрового забезпечення галузі «Фізичне виховання і спорт». – К.: КДІФК, 1992. – 18 с.
12. Концепція фізичного виховання в системі освіти України // Фізичне виховання в школі. – 1998. – № 2. – С. 2-7.
13. Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій: Наказ міністра освіти України від 10 червня 1994 року. – К., 1994.
14. Програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів (1-11 класів) // Фізичне виховання в школі. – 1999. – № 1. – С. 2-24.
15. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». – К., 1998. – 48 с.

16. Вищі навчальні заклади України: Інформаційний довідник. – Харків: Торсінг, 2000. – 160 с.
17. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
18. Ареф'єв В.Г., Столітенко В.В. Фізичне виховання в школі. – К., 1997. – 152 с.
19. Вацеба О.М. Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. – 232 с.
20. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. – Львів: ВНТЛ, 1998. – 336 с.
21. Вільчковський Е.С., Козленко М.П., Цвек С.Ф. Система фізичного виховання молодших школярів. – К.: ІЗМН, 1998. – 232 с.
22. Введение в теорию физической культуры: Учебное пособие для институтов физической культуры / Под ред. Л.П.Матвеева. – Москва: Физкультура и спорт, 1983. – 128 с.
23. Выдрин В.М. Введение в специальность: Учебное пособие для институтов физической культуры. – Москва: Физкультура и спорт, 1974. – 159 с.
24. Гуськов С.И. Государство и спорт (о государственной политике зарубежных стран в области физического воспитания и спорта). – Москва: Физкультура и спорт, 1996. – 176 с.
25. Деркач А.А., Исаев А.А. Педагогическое мастерство тренера. Москва: Физкультура и спорт, 1981. – 375 с.
26. Жданова О.М. Управління фізичною культурою: Навчальний посібник для фізкультурних вузів. – Львів, 1996. – 127 с.
27. Жмарев Н.В. Системный подход и целевое управление в спорте. – К.: Здоров'я, 1984. – 144 с.
28. Жмарев Н.В. Управление деятельностью спортивной организации. – К.: Здоров'я, 1989. – 168 с.
29. Золоті сторінки олімпійського спорту України / За ред. І.Н. Федоренка. – К.: Олімпійська література, 2000. – 192 с.
30. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навчальний посібник. – К., 1997.
31. Краснов В.П. Фізичне виховання: психофізичні вимоги до фахівців агропрому. – К.: Аграрна освіта, 2000. – 133 с.

32. Кривчикова Е.Д. Организация курса «Введение в специальность и основы самостоятельной работы» как комплексной учебной дисциплины. – Автореф. дис. канд. пед. наук. – К., 1989. – 23 с.
33. Кулик В.В. Від всеобучу до світових рекордів. – К.: Здоров'я, 1971. – 183 с.
34. Кулик Я.Л., Костюк С.А., Петренко М.І. Історія виникнення й розвитку фізичної культури та спорту на Україні. – Вінниця: Логос, 1997. – 133 с.
35. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917 – 1985). – К., 1992.
36. Мічуда Ю.П. Ринкові відносини та підприємництво у сфері фізичної культури і спорту: Навчальний посібник. – К.: Олімпійська література, 1995. – 152 с.
37. Мухін В.М. Фізична реабілітація: Підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання і спорту. – К.: Олімпійська література, 2000. – 423 с.
38. На олімпійських хвилях: Довідник УСЦАК (1981-1996) / Упорядник О. Твардовський. – Ньюарк (США), 1997. – 142 с.
39. Олійник М.О. Організаційно-управлінська діяльність у системі управліннь і комітетів з питань фізичної культури: Навчальний посібник. – Харків, 2000. – 80 с.
40. Осінчук В.Г., Попеску І.К. Визначення основних термінів фізичної культури і спорту. – К.: ІСДО, 1995. – 200 с.
41. Основні поняття і терміни оздоровчої фізичної культури та реабілітації / О.Д. Дубогай, А.М. Ткачук, С.Д. Костікова, А.О. Єфімов. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – 100 с.
42. Платонов В.Н., Гуськов С.И. Олимпийский спорт: В 2 т. – К.: Олимпийская литература, 1994. – Кн. 1. – 496 с.; кн. 2. – 480 с.
43. Приступа Є.Н., Пилат В.С. Традиції української національної фізичної культури. – Львів: Троян, 1991. – 102 с.
44. Профессиональный спорт / Под общ. ред. С.И. Гуськова, В.Н. Платонова. – К.: Олімпійська література, 2000. – 391 с.
45. Сергієнко Л.П. Тестування рухових здібностей школярів. – К.: Олімпійська література, 2001. – 439 с.
46. Студент і закон: Збірник законодавчо-правових документів. – К.: Четверта хвиля, 1997. – 240 с.
47. Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України / За заг. ред.

- В. Зубка. – К.: Видавничий дім «Akademia», 1997. – 290 с.
48. Фуллан М. Сили змін: Вимірювання глибинних освітніх реформ / Перекл. з англ. Г.Шиян та Р.Шиян. – Львів: Літопис, 2000. – 269 с.
49. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. – Частина 1. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 272 с. / Частина 2. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 248 с.
50. Шиян Б.М., Папуша В.Г. Теорія фізичного виховання: Навчальний посібник для студентів факультетів фізичного виховання. – Тернопіль: Збруч, 2000. – 183 с.

ДОДАТКИ

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

(прийнято на п'ятій сесії Верховної Ради України
28 червня 1996 р.)

(витяги)

Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

Стаття 2. Суверенітет України поширюється на всю її територію. Україна є унітарною державою.

Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою.

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Стаття 8. В Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Стаття 23. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності.

Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим досліддам.

Стаття 45. Кожен, хто працює, має право на відпочинок.

Це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановленням скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час.

Максимальна тривалість робочого часу, мінімальна тривалість відпочинку та оплачуваної щорічної відпустки, вихідні та святкові дні, а також інші умови здійснення цього права визначаються законом.

Стаття 49. Кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності.

Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Стаття 53. Кожен має право на освіту.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства.

Стаття 57. Кожному гарантується право знати свої права та обов'язки.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом.

Закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними.

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ФІЗИЧНУ КУЛЬТУРУ І СПОРТ»

(введено в дію Постановою Верховної Ради України
від 24 грудня 1993 року № 3809-ХП)

(ВИТЯГИ)

Стаття 1. Фізична культура і спорт.

Фізична культура – складова частина загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості.

Фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної і трудової активності людей, задоволення їх моральних, естетичних та творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх стосунків між народами і зміцнення миру.

Спорт є органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності.

Соціальна цінність спорту визначається його дійовим стимулюючим впливом на поширення фізичної культури серед різних верств населення.

Стаття 2. Завдання фізичної культури в Україні.

Основним завданням фізичної культури і спорту є постійне підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку населення, сприяння економічному і соціальному прогресу суспільства, а також утвердження міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві.

Стаття 4. Право громадян на заняття фізичною культурою і спортом.

Громадяни мають право займатися фізичною культурою і спортом незалежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, віросповідання, роду чи характеру занять, місця проживання та інших обставин.

Держава створює умови для правового захисту інтересів громадян у сфері фізичної культури і спорту, розвиває фізкультурно-спортивну індустрію та інфраструктуру, заохочує прагнення громадян зміцнювати своє здоров'я, вести здоровий спосіб життя.

ДОДАТОК 3

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ОСВІТУ»

(підписано Президентом України Л.КУЧМОЮ

26 березня 1996 року, № 100 / 96 – ВР)

(ВИТЯГИ)

Освіта — основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями.

Освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами.

Стаття 3. Право громадян України на освіту

1. Громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин. Це право забезпечується:

розгалуженою мережею закладів освіти, заснованих на державній та інших формах власності, наукових установ, закладів післядипломної освіти;

відкритим характером закладів освіти, створенням умов для вибору профілю навчання і виховання відповідно до здібностей, інтересів громадянина;

різними формами навчання – очною, вечірньою, заочною, екстернатом, а також педагогічним патронажем.

3. Для одержання документа про освіту громадяни мають право на державну атестацію.

Стаття 4. Державна політика в галузі освіти

1. Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства.

2. Державна політика в галузі освіти визначається Верховною Радою України відповідно до Конституції України і здійснюється органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Стаття 6. Основні принципи освіти

Основними принципами освіти в Україні є:

доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;

рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку;

гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;

органічний зв'язок з світовою та національною історією, культурою, традиціями;

незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій;

науковий, світський характер освіти;

інтеграція з наукою і виробництвом;

взаємозв'язок з освітою інших країн;

гнучкість і прогностичність системи освіти;

єдність і наступність системи освіти;

безперервність і різноманітність освіти;

поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті.

Стаття 28. Поняття системи освіти

Система освіти складається із закладів освіти, наукових, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти.

Стаття 29. Структура освіти

Структура освіти включає:

дошкільну освіту, навчальну середню освіту;

позашкільну освіту;

професійно-технічну освіту;

вищу освіту;

післядипломну освіту;
аспірантуру;
докторантуру;
самоосвіту,

Стаття 30. Освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні

1. В Україні встановлюються такі освітні рівні:

- початкова загальна освіта;
- базова загальна середня освіта;
- повна загальна середня освіта;
- професійно-технічна освіта;
- базова вища освіта;
- повна вища освіта.

2. В Україні встановлюються такі освітньо-кваліфікаційні рівні:

- кваліфікований робітник;
- молодший спеціаліст;
- бакалавр;
- спеціаліст, магістр.

Стаття 42. Вища освіта

1. Вища освіта забезпечує фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки, перепідготовки та підвищення їх кваліфікації.

Держава створює умови громадянам України для реалізації їх права на здобуття вищої освіти.

Навчання у вищих закладах освіти державної форми власності оплачується державою, за винятком випадків, передбачених частиною четвертою статті 61 цього Закону, у вищих закладах освіти інших форм власності – юридичними та фізичними особами.

Прийом громадян до вищих закладів освіти проводиться на конкурсній основі відповідно до здібностей, незалежно від форми власності закладу освіти та джерел оплати за навчання.

Контроль за дотриманням принципів соціальної справедливості та законності при прийомі громадян до вищих навчальних закладів освіти здійснюється органами, уповноваженими цим Законом.

2. Особливо обдарованим студентам забезпечується навчання та стажування за індивідуальними планами, встановлення спеціальних державних стипендій, створення умов для навчання за кордоном.

Стаття 43. Вищі заклади освіти

1. Вищими закладами освіти є: технікум (училище), коледж, інститут, консерваторія, академія, університет та інші.

2. Відповідно до статусу вищих закладів освіти встановлено чотири рівні акредитації:

перший рівень – технікум, училище, інші прирівняні до них вищі заклади освіти;

другий рівень – коледж, інші прирівняні до нього вищі заклади освіти;

третій і четвертий рівні (залежно від наслідків акредитації) – інститут, консерваторія, академія, університет.

3. Вищі заклади освіти здійснюють підготовку фахівців за такими освітньо-кваліфікаційними рівнями:

молодший спеціаліст – забезпечують технікуми, училища, інші вищі заклади освіти першого рівня акредитації;

бакалавр – забезпечують коледжі, інші вищі заклади освіти другого рівня акредитації;

спеціаліст, магістр – забезпечують вищі заклади освіти третього і четвертого рівнів акредитації.

4. Вищі заклади освіти певного рівня акредитації можуть здійснювати підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями, які забезпечують заклади освіти нижчого рівня акредитації.

5. Вищі заклади освіти у встановленому порядку можуть створювати різні типи навчально-науково-виробничих комплексів, об'єднань, центрів, інститутів, філій, коледжів, ліцеїв, гімназій.

ДОДАТОК 4

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ»

(підписано Президентом України Л. КУЧМОЮ
17 січня 2002 року № 2984-III)

(ВИТЯГИ)

Стаття 7. Освітні рівні вищої освіти

1. Неповна вища освіта – освітній рівень вищої освіти особи, який характеризує сформованість її інтелектуальних якостей, що визначають розвиток особи як особистості і є достатніми для здобуття нею кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста.

2. *Базова вища освіта* – освітній рівень вищої освіти особи, який характеризує сформованість її інтелектуальних якостей, що визначають розвиток особи як особистості і є достатніми для здобуття нею кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра.

3. *Повна вища освіта* – освітній рівень вищої освіти особи, який характеризує сформованість її інтелектуальних якостей, що визначають розвиток особи як особистості і є достатніми для здобуття нею кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра.

4. Вищу освіту мають особи, які завершили навчання у вищих навчальних закладах, успішно пройшли державну атестацію відповідно до стандартів вищої освіти і отримали відповідний документ про вищу освіту державного зразка.

Державна атестація осіб, які закінчують вищі навчальні заклади усіх форм власності, здійснюється державною екзаменаційною комісією. Положення – про державну екзаменаційну комісію затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки.

Стаття 8. Освітньо-кваліфікаційні рівні вищої освіти

1. *Молодший спеціаліст* – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула неповну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для здійснення виробничих функцій певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Особи, які мають базову загальну середню освіту, можуть одночасно навчатися за освітньо-професійною програмою підготовки молодшого спеціаліста і здобувати повну загальну середню освіту.

2. *Бакалавр* – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту, фундаментальні і спеціальні уміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці (діяльності), достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра може здійснюватися на основі освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста.

Особи, які в період навчання за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра у вищих навчальних закладах другого-четвертого рівнів акредитації припинили подальше навчання, мають право за індивідуальною програмою здобути освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста за однією із спеціальностей, відповідних напряму підготовки бакалавра, у тому самому або іншому акредитованому вищому навчальному закладі.

3. *Спеціаліст* – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

4. *Магістр* – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня магістра може здійснюватися на основі освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста.

Особи, які в період навчання за освітньо-професійною програмою підготовки магістра припинили подальше навчання, мають право за індивідуальною програмою здобути освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліста, за такою ж або спорідненою спеціальністю у тому самому або іншому акредитованому вищому навчальному закладі.

5. Підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста та магістра медичного та ветеринарно-медичного спрямувань може здійснюватися на основі повної загальної середньої освіти.

Стаття 9. Документи про вищу освіту

1. Встановлюються такі види документів, які засвідчують здобуття особою вищої освіти та кваліфікації за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями:

- диплом молодшого спеціаліста;
- диплом бакалавра;
- диплом спеціаліста;
- диплом магістра.

Зразки документів про вищу освіту затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Вищий навчальний заклад має право видавати документ про вищу освіту державного зразка тільки з акредитованого напрямку (спеціальності).

Для осіб, які навчалися за кошти державного бюджету, документи про вищу освіту виготовляються та видаються за рахунок коштів Державного бюджету України.

2. Особи, відраховані із вищого навчального закладу до завершення навчання за освітньо-професійними програмами, отримують академічні довідки встановленого спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки зразка.

Стаття 10. Післядипломна освіта

1. Післядипломна освіта – спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення і оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду.

Післядипломна освіта створює умови для безперервності та наступності освіти і включає:

перепідготовку – отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду;

спеціалізацію – набуття особою здатностей виконувати окремі завдання та обов'язки, які мають особливості, в межах спеціальності;

розширення профілю (підвищення кваліфікації) – набуття особою здатностей виконувати додаткові завдання та обов'язки в межах спеціальності;

стажування – набуття особою досвіду виконання завдань та обов'язків певної спеціальності.

Особа, яка пройшла перепідготовку і успішно пройшла державну атестацію, отримує відповідний документ про вищу освіту.

Особа, яка успішно пройшла стажування або спеціалізацію чи розширила профіль (підвищила кваліфікацію), отримує відповідний документ про післядипломну освіту.

Зразки документів про післядипломну освіту затверджуються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки.

2. Післядипломна освіта здійснюється вищими навчальними закладами післядипломної освіти або структурними підрозділами вищих навчальних закладів відповідного рівня акредитації, в тому числі на підставі укладених договорів.

Стаття 25. Типи вищих навчальних закладів

Відповідно до існуючих напрямів освітньої діяльності в Україні діють вищі навчальні заклади таких типів:

1) університет – багатопрофільний вищий навчальний заклад четвертого рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації широкого спектра природничих, гуманітарних, технічних, економічних та інших напрямів науки, техніки, культури і мистецтв, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, відповідний рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення, сприяє поширенню наукових знань та здійснює культурно-просвітницьку діяльність.

Можуть створюватися класичні та профільні (технічні, технологічні, економічні, педагогічні, медичні, аграрні, мистецькі, культурологічні тощо) університети;

2) академія – вищий навчальний заклад четвертого рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації у певній галузі науки, виробництва, освіти, культури і мистецтва, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним

центром у сфері своєї діяльності і має відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення;

3) інститут – вищий навчальний заклад третього або четвертого рівня акредитації або структурний підрозділ університету, академії, який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації у певній галузі науки, виробництва, освіти, культури і мистецтва, проводить наукову, науково-методичну та науково-виробничу діяльність і має відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення;

4) консерваторія (музична академія) – вищий навчальний заклад третього або четвертого рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації у галузі культури і мистецтва – музичних виконавців, композиторів, музикознавців, викладачів музичних дисциплін, проводить наукові дослідження, є провідним центром у сфері своєї діяльності і має відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення;

5) коледж – вищий навчальний заклад другого рівня акредитації або структурний підрозділ вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації у споріднених напрямках підготовки (якщо є структурним підрозділом вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації або входить до навчального чи навчально-науково-виробничого комплексу) або за кількома спорідненими спеціальностями і має відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення;

6) технікум (училище) – вищий навчальний заклад першого рівня акредитації або структурний підрозділ вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації за кількома спорідненими спеціальностями, і має відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

Стаття 26. Національний вищий навчальний заклад

Державному вищому навчальному закладу четвертого рівня акредитації відповідно до законодавства може бути надано статус національного.

Національному вищому навчальному закладу за рішенням Кабінету Міністрів України може бути надано повноваження;

укладати державні контракти з виконавцями державного замовлення для потреб вищого навчального закладу; приймати рішення про створення, реорганізацію, ліквідацію підприємств, установ, організацій, структурних підрозділів вищого навчального закладу;

вносити пропозиції щодо передачі об'єктів вищого навчального закладу до сфери управління інших органів, уповноважених управляти державним майном, у комунальну власність та передачі об'єктів комунальної власності у державну власність і віднесення їх до майна вищого навчального закладу;

виступати орендодавцем нерухомого майна, що належить вищому навчальному закладу;

встановлювати і присвоювати вчені звання доцента чи професора вищого навчального закладу;

визначати та встановлювати власні форми морального та матеріального заохочення працівників вищого навчального закладу.

У своїй діяльності національний вищий навчальний заклад керується цим Законом.

Стаття 38. Студентське самоврядування

1. У вищих навчальних закладах створюються органи студентського самоврядування. Органи студентського самоврядування сприяють гармонійному розвитку особистості студента, формуванню у нього навичок майбутнього організатора, керівника. Органи студентського самоврядування вирішують питання, що належать до їх компетенції.

Рішення органів студентського самоврядування мають дорадчий характер.

2. У своїй діяльності органи студентського самоврядування керуються законодавством, рішеннями спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі освіти і науки та відповідного центрального органу виконавчої влади, в підпорядкуванні якого знаходиться вищий навчальний заклад, статутом вищого навчального закладу.

3. Основними завданнями органів студентського самоврядування є:

- забезпечення і захист прав та інтересів студентів, зокрема стосовно організації навчального процесу;
- забезпечення виконання студентами своїх обов'язків;
- сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів;
- сприяння створенню відповідних умов для проживання і відпочинку студентів;
- сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами;
- організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів і молодіжними організаціями;
- сприяння працевлаштуванню випускників;
- участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами.

4. Студентське самоврядування здійснюється на рівні студентської групи, факультету, гуртожитку, вищого навчального закладу. Залежно від контингенту студентів, типу та специфіки вищого навчального закладу студентське самоврядування може здійснюватися на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, структурних підрозділів вищого навчального закладу.

5. Вищим органом студентського самоврядування є загальні збори (конференція) студентів вищого навчального закладу, які:

ухвалюють Положення про студентське самоврядування;

обирають виконавчі органи студентського самоврядування та заслуховують їх звіти;

визначають структуру, повноваження та порядок обрання виконавчих органів студентського самоврядування.

6. Органи студентського самоврядування можуть мати різноманітні форми (сенат, парламент, старостат, студентська навчальна (наукова) частина, студентські деканати, ради тощо).

Стаття 41. Навчально-виховний процес

Навчально-виховний процес забезпечує можливість:

здобуття особою знань, умінь і навичок у гуманітарній, соціальній, науково-природничій і технічній сферах;

інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості.

Стаття 42. Форми навчання у вищих навчальних закладах

Навчання у вищих навчальних закладах здійснюється за такими формами:

денна (очна);

вечірня;

заочна, дистанційна;

екстернатна.

Форми навчання можуть бути поєднані. Терміни навчання за відповідними формами визначаються можливостями виконання освітньо-професійних програм підготовки фахівців певного освітньо-кваліфікаційного рівня.

Екстернатна форма навчання – особлива форма навчання, що передбачає самостійне вивчення навчальних дисциплін, складання у вищому навчальному закладі заліків, екзаменів та проходження інших форм підсумкового контролю, передбачених навчальним планом.

Стаття 43. Форми організації навчального процесу

Навчальний процес у вищих навчальних закладах здійснюється у таких формах:

навчальні заняття;

самостійна робота;

практична підготовка;

контрольні заходи.

Основними видами навчальних занять у вищих навчальних закладах є:
лекція;
лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття;
консультація.

Вищим навчальним закладом може бути встановлено інші види навчальних занять.

Стаття 44. Умови прийому на навчання до вищого навчального закладу.

1. Прийом осіб на навчання до вищих навчальних закладів здійснюється на конкурсній основі відповідно до їх здібностей незалежно від форми власності навчального закладу та джерел його фінансування.

2. Умови конкурсу мають забезпечувати дотримання прав громадян у галузі освіти.

3. Поза конкурсом, а також за цільовими направленнями до вищих навчальних закладів державної та комунальної форм власності особи зараховуються у випадках і у порядку, передбачених законодавчими актами.

4. Прийом на навчання до вищого навчального закладу для підготовки фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів проводиться відповідно до умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів.

Правила прийому на навчання до вищого навчального закладу затверджуються його керівником за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки.

Стаття 45. Відрахування, переривання навчання, поновлення і переведення осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах

1. Особи, які навчаються у вищих навчальних закладах, можуть бути відраховані з вищого навчального закладу:

- за власним бажанням;
- за невиконання навчального плану;
- за порушення умов контракту;
- в інших випадках, передбачених законами.

2. Особи, які навчаються у вищих навчальних закладах, можуть переривати навчання у зв'язку із обставинами, які унеможливають виконання навчального плану (за станом здоров'я, призовом на строкову військову службу у разі втрати права на відстрочку від неї, навчанням чи стажуванням в освітніх і наукових установах іноземних держав тощо). Особам, які перервали навчання у вищих навчальних закладах, надається академічна відпустка.

3. Поновлення на навчання осіб, які відраховані з вищих навчальних закладів, здійснюється під час канікул.

4. Особи, які навчаються у вищих навчальних закладах, можуть бути переведені з:

одного вищого навчального закладу до іншого вищого навчального закладу;

одного напрямку підготовки на інший напрям підготовки в межах однієї галузі знань;

однієї спеціальності на іншу спеціальність в межах одного напрямку підготовки.

Порядок переведення осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, визначається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки.

Стаття 46. Учасники навчально-виховного процесу

Учасниками навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах є:

педагогічні і науково-педагогічні працівники;

особи, які навчаються у вищих навчальних закладах;

працівники вищих навчальних закладів (категорійні спеціалісти, старші лаборанти, завідувачі навчальними лабораторіями, методисти та інші).

Стаття 48. Основні посади педагогічних і науково-педагогічних працівників

1. Посади педагогічних і науково-педагогічних працівників можуть обіймати особи з повною вищою освітою, які пройшли спеціальну педагогічну підготовку.

2. Основними посадами педагогічних працівників вищих навчальних закладів першого і другого рівнів акредитації є:

викладач;

старший викладач;

голова предметної (циклової) комісії;

завідуючий відділенням;

заступник директора;

директор.

Основними посадами науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів третього і четвертого рівнів акредитації є:

асистент;

викладач;

старший викладач;

директор бібліотеки;
науковий працівник бібліотеки;
доцент;
професор;
завідуючий кафедрою;
декан;
проректор;
ректор.

3. На посади науково-педагогічних працівників обираються за конкурсом, як правило, особи, які мають наукові ступені або вчені звання, а також випускники магістратури, аспірантури та докторантури.

Статутом вищого навчального закладу може бути встановлено додаткові вимоги до осіб, які приймаються на посади науково-педагогічних працівників.

ДОДАТОК 5

ПОЛОЖЕННЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ ЗАКЛАД ОСВІТИ

(затверджено постановою Кабінету Міністрів України
від 5 вересня 1996 року № 1074)

(витяги)

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

1. Державний вищий заклад освіти (далі – вищий заклад освіти) є суб'єктом освітньої діяльності, яка здійснюється з метою задоволення освітніх потреб особи, суспільства і держави.

2. Вищий заклад освіти у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, декретами, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, нормативними актами Міносвіти, міністерств і відомств та цим Положенням.

3. В Україні діють такі види вищих закладів освіти:

1) університет (класичний університет) – багатопрофільний вищий заклад освіти, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою з широкого спектра природничих, гуманітарних, технічних та інших напрямків науки, техніки і культури за освітньо-професійними програмами всіх рівнів, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром, сприяє поширенню наукових знань і здійснює культурно-просвітницьку діяльність серед населення, має розвинуту інфраструктуру наукових і науково-виробничих підприємств і установ, високий рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення такої діяльності.

Можуть створюватися технічні, технологічні, економічні, медичні, сільськогосподарські та інші університети, які здійснюють багатопрофільну підготовку фахівців з вищою освітою у відповідній галузі;

2) академія – вищий заклад освіти, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів в окремо визначеній галузі знань або виробництва, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром у сфері своєї діяльності, має високий рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення;

3) інститут – вищий заклад освіти або структурний підрозділ університету, академії, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів у певній галузі науки, виробництва, освіти, культури і мистецтва, провадить наукову та науково-виробничу діяльність, має високий кадровий та матеріально-технічний потенціал;

4) консерваторія (музична академія) – вищий заклад освіти, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою з освітньо-професійними програмами всіх рівнів у галузі культури і мистецтва – музичних виконавців, композиторів, музикознавців, викладачів музичних дисциплін, проводить наукові дослідження, є провідним центром у сфері своєї діяльності, має високий рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

Навчання в консерваторії передбачає всебічну теоретичну і практичну підготовку музикантів до професійної виконавської і педагогічної діяльності;

5) коледж – вищий заклад освіти або структурний підрозділ університету, академії, інституту, який здійснює підготовку, фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами бакалавра або молодшого спеціаліста з одного (кількох споріднених напрямів підготовки або спеціальностей), має не обхідний кадровий потенціал, матеріально-технічну базу;

6) технікум (училище) – вищий заклад освіти або структурний підрозділ університету, академії, інституту, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами молодшого спеціаліста, має не обхідний кадровий потенціал, матеріально-технічну базу.

8. Відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів підготовки студентів, способів реалізації освітньо-професійних програм та соціальних функцій у системі освіти можуть діяти вищі заклади освіти таких рівнів акредитації:

вищі заклади освіти першого рівня акредитації (технікум, училище та інші прирівняні до них за результатами акредитації вищі заклади

освіти), які готують фахівців на основі повної загальної середньої освіти – з присвоєнням кваліфікації молодшого спеціаліста; на основі базової загальної середньої освіти – з присвоєнням кваліфікації молодшого спеціаліста та з одночасним отриманням повної загальної середньої освіти;

вищі заклади освіти другого рівня акредитації (коледжі та інші прирівняні до них за результатами акредитації вищі заклади освіти), які готують фахівців на основі повної загальної середньої освіти з присвоєнням кваліфікацій молодшого спеціаліста, бакалавра;

вищі заклади освіти третього і четвертого рівнів акредитації (університети, академії, інститути, консерваторії та інші прирівняні до них за результатами акредитації вищі заклади освіти), які готують: фахівців на основі повної загальної середньої освіти – з присвоєнням кваліфікацій бакалавра, спеціаліста, магістра; на основі вищої освіти – з присудженням наукових ступенів кандидата та доктора наук у встановленому порядку.

9. Рівень акредитації вищого закладу освіти, освітньо-кваліфікаційні рівні, за програмами яких здійснюється підготовку студентів, змінюється виключно за результатами акредитації

11. Державному вищому закладу освіти за особливі досягнення в роботі відповідно до Указу Президента України від 11 червня 1995 р. № 451 «Про Положення про національний заклад (установу) України» може надаватися статус національного

15. Вищі заклади освіти незалежно від їх статусу мають право на добровільних засадах об'єднуватися в комплекси та – типи об'єднань у встановленому порядку. Порядок створення, реорганізації та ліквідації зазначених комплексів (об'єднань) встановлює Міносвіти.

ЗАВДАННЯ, ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ ВИЩОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

17. Головними завданнями вищого закладу освіти є:

1) провадження освітньої діяльності, яка включає навчальну, виховну, наукову, культурну, методичну діяльність;

2) забезпечення умов для оволодіння системою знань про людину, природу і суспільство; формування соціально зрілої, творчої особистості; виховання морально, психічно і фізично здорового покоління громадян; формування громадянської позиції, патріотизму, власної гідності,

готовності до трудової діяльності, відповідальності за свою долю, долю суспільства, держави і людства; забезпечення високих етичних норм, атмосфери доброзичливості й взаємної поваги у стоянках між працівниками, викладачами та студентами;

3) забезпечення набуття студентами знань у певній галузі, підготовка їх до професійної діяльності;

4) забезпечення виконання умов державного контракту та інших угод на підготовку фахівців з вищою освітою;

5) проведення наукових досліджень або творчої мистецької діяльності як основи підготовки майбутніх фахівців та науково-технічного і культурного розвитку держави;

6) підготовка молоді до самостійної наукової, викладацької або мистецької діяльності;

7) інформування абітурієнтів і студентів про ситуацію, що склалася на ринку зайнятості;

8) перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів; просвітницька діяльність.

СТРУКТУРА ВИЩОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

21. Структура вищого закладу освіти визначається відповідно до цього Положення та його Статуту.

24. Факультет є навчально-науковим структурним підрозділом вищих закладів освіти третього та четвертого рівнів акредитації, що здійснює підготовку студентів, аспірантів та докторантів із споріднених спеціальностей. Факультет об'єднує відповідні кафедри і лабораторії. Керівництво діяльністю факультету здійснює декан, який призначається на посаду з числа професорів або найдосвідченіших доцентів у порядку, встановленому Статутом вищого закладу освіти, і звільняється з посади керівником вищого закладу освіти

25. Кафедра є основним навчально-науковим структурним підрозділом вищих закладів освіти третього та четвертого рівнів акредитації (філіалів, факультетів), що провадить навчальну, методичну та науково-дослідницьку діяльність з однієї або кількох споріднених дисциплін

ОРГАНИ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ВИЩОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

49. Студентське самоврядування у вищому закладі освіти функціонує з метою забезпечення виконання студентами своїх обов'язків та захисту їх прав і сприяє гармонійному розвитку особистості студента, формуванню у нього навичок майбутнього організатора, керівника.

52. Основними завданнями органів студентського само. врядування є:

- 1) забезпечення і захист прав та інтересів студентів;
- 2) забезпечення виконання студентами своїх обов'язків;
- 3) сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів;
- 4) сприяння у створенні необхідних умов для проживанні і відпочинку студентів;
- 5) створення різноманітних студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами;
- 6) організація співробітництва із студентами інших вищих закладів освіти і молодіжними організаціями;
- 7) сприяння проведенню серед студентів соціологічних досліджень;
- 8) сприяння працевлаштуванню випускників;
- 9) участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами.

ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

63. Крім прав, передбачених статтею 51 Закону України «Про освіту», студенти вищого закладу освіти мають право:

- 1) обирати і бути обраними до вищого колегіального органу самоврядування закладу;
- 2) обирати навчальні дисципліни за спеціальністю в межах передбачених освітньо-професійною програмою підготовки та робочим навчальним планом, формувати індивідуальний навчальний план, який затверджується у порядку, встановленому ректором (директором);
- 3) за дозволом деканів (завідуючих відділеннями) відвідувати заняття на інших факультетах (відділеннях) закладу за умови виконання

графіка навчального процесу, складеного відповідно до індивідуального навчального плану;

4) отримувати матеріальну допомогу згідно з чинним законодавством;

5) створювати фонди для студентських потреб;

6) брати участь у роботі громадських організацій, політичних партій;

7) під час навчання без відриву від виробництва користуватися пільгами, встановленими чинним законодавством (додаткова відпустка тощо);

8) на академічну відпустку, поновлення, переведення до іншого вищого закладу освіти у порядку, встановленому положенням, яке затверджує Міністерство освіти.

64. Крім обов'язків, передбачених статтею 52 Закону України «Про освіту», студенти вищого закладу освіти зобов'язані:

виконувати вимоги навчального плану в терміни, визначені графіком навчального процесу;

відвідувати заняття за обраним індивідуальним навчальним планом; вчасно інформувати керівництво закладу в разі неможливості з поважних причин відвідувати заняття, складати (перескладати) заліки та іспити, виконувати контрольні роботи тощо.

65. За невиконання обов'язків і порушення Правил внутрішнього розпорядку вищого закладу освіти ректор (директор) може накладати дисциплінарне стягнення на студента або врахувати його із закладу.

66. З вищого закладу освіти студент може бути відрахований:

1) за власним бажанням;

2) у зв'язку з призовом на строкову військову службу (крім студентів вищих закладів освіти третього і четвертого рівнів акредитації);

3) за незадовільне складання іспитів і заліків протягом сесії;

4) за невиконання вимог навчального плану та графіка навчального процесу;

5) за появу на заняттях у навчальному корпусі, бібліотеці, гуртожитку в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсикологічного сп'яніння;

6) за вироком суду, що вступає в законну силу, чи постановою органу, до компетенції якого належить накладення адміністративного стягнення або застосування заходів громадського впливу;

7) за одноразове грубе порушення навчальної дисципліни або Правил внутрішнього розпорядку вищого закладу освіти (за погодженням з профспілковою організацією).

ДОДАТОК 6

ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

(затверджено наказом Міністерства освіти України
від 2 червня 1993 року № 161)

(витяги)

2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

2.1. Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах базується на Законі Української РСР «Про освіту», державних стандартах освіти, інших актах законодавства України з питань освіти.

Державний стандарт освіти – це сукупність норм, які визначають вимоги до освітнього (кваліфікаційного) рівня.

Складові державного стандарту освіти:

освітня (кваліфікаційна) характеристика;

нормативна частина змісту освіти;

тести.

Освітня характеристика – це основні вимоги до якостей і знань особи, яка здобула певний освітній рівень.

Кваліфікаційна характеристика – це основні вимоги до професійних якостей, знань і умінь фахівця, які необхідні для успішного виконання професійних обов'язків.

Тест – це система формалізованих завдань, призначена для встановлення відповідності освітнього (кваліфікаційного) рівня особи до вимог освітніх (кваліфікаційних) характеристик.

2.2. Організація навчального процесу здійснюється навчальними підрозділами вищого навчального закладу (факультетами, кафедрами,

відділеннями, предметними або цикловими комісіями тощо). Основним нормативним документом, що визначає організацію навчального процесу в конкретному напрямку освітньої або кваліфікаційної підготовки, є навчальний план.

Навчальний план – це нормативний документ вищого навчального закладу, який складається на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки і визначає перелік, обсяг нормативних і вибіркових навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форма та засоби проведення поточного і підсумкового контролю.

Навчальний план затверджується керівником навчального закладу.

Для конкретизації планування навчального процесу на кожний навчальний рік складається робочий навчальний план.

Нормативні навчальні дисципліни встановлюються державним стандартом освіти. Дотримання їх назв та обсягів є обов'язковим для навчального закладу.

Вибіркові навчальні дисципліни встановлюються вищим навчальним закладом.

Вибіркові навчальні дисципліни вводяться для задоволення освітніх і кваліфікаційних потреб особи, ефективного використання можливостей і традицій конкретного навчального закладу, регіональних потреб тощо.

Місце і значення навчальної дисципліни, її загальний зміст та вимоги до знань і вмінь визначаються навчальною програмою дисципліни.

Навчальна програма нормативної дисципліни є складовою державного стандарту освіти.

Навчальна програма вибіркової дисципліни розробляється вищим навчальним закладом.

2.6. За відповідність рівня підготовки студента до вимог державних стандартів освіти відповідає керівник навчального структурного підрозділу (факультету, відділення, кафедри, предметної або циклової комісії тощо).

За виконання індивідуального навчального плану відповідає студент.

3. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

3.1. Навчальний процес у вищих навчальних закладах здійснюється у таких формах: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів, практична підготовка, контрольні заходи.

3.2. Основні види навчальних занять у вищих навчальних закладах: лекція; лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття, консультація.

Інші види навчальних занять визначаються у порядку, встановленому вищим навчальним закладом.

4. НАВЧАЛЬНИЙ ЧАС СТУДЕНТА

4.1. Навчальний час студента визначається кількістю облікових одиниць часу, відведених для здійснення програми підготовки на даному освітньому або кваліфікаційному рівнях.

Обліковими одиницями навчального часу студента є академічна година, навчальний день, тиждень, семестр, курс, рік.

Академічна година – це мінімальна облікова одиниця навчального часу. Тривалість академічної години становить, як правило, 45 хвилин.

Дві академічні години утворюють пару академічних годин.

Навчальний день – складова частина навчального часу студента тривалістю не більше 9 академічних годин.

Навчальний тиждень – складова частина навчального часу студента тривалістю не більше 54 годин (з них – 36 годин академічних і 18-самостійної роботи студента).

Навчальний семестр – складова частина навчального часу студента, що закінчується підсумковим семестровим контролем. Тривалість семестру визначається навчальним планом.

ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНІ РІВНІ (ступеневу освіту)

*(затверджено постановою Кабінету Міністрів України
від 20 січня 1998 р. № 65)*

(витяги)

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Відповідно до статті 30 Закону України «Про освіту» підготовка кваліфікованих робітників, а також молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів та магістрів (далі – фахівці з вищою освітою) здійснюється за освітньо-кваліфікаційними рівнями (ступеневою освітою) згідно з відповідними освітньо-професійними програмами.

2. Навчальні заклади відповідно до потреб народного господарства в межах ліцензованого обсягу прийому на відповідний напрям підготовки чи спеціальність здійснюють на конкурсній основі прийом на навчання за освітньо-професійними програмами підготовки кваліфікованих робітників та фахівців з вищою освітою.

3. Освітньо-професійні програми підготовки кваліфікованих робітників та фахівців з вищою освітою відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів – це державні документи, які визначають зміст та нормативний термін навчання і передбачають відповідні форми контролю та державної атестації. Зазначені освітньо-професійні програми затверджуються Міносвіти.

4. Вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки встановлюються державними стандартами освіти, які є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форм одержання освіти.

Державні стандарти освіти розробляються окремо з кожного

освітньо-кваліфікаційного рівня і затверджуються Кабінетом Міністрів України. Вони підлягають перегляду та перезатвердженню не рідше ніж один раз на 10 років.

5. Зміст освіти – це обумовлені цілями та потребами суспільства вимоги до системи знань, умінь та навичок, світогляду та громадських і професійних якостей майбутнього фахівця, що формуються у процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку науки, техніки, технологій та культури.

Зміст освіти встановлюється в освітньо-кваліфікаційних характеристиках та інших актах органів управління освітою і змінюється відповідно до рівня розвитку науки, культури, виробництва, суспільства.

Освітньо-кваліфікаційні характеристики фахівців з вищою освітою відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів – це державні документи, які визначають цілі освіти у вигляді системи виробничих функцій, типових завдань діяльності та умінь, необхідних для вирішення цих завдань.

Зміст навчання – це науково обґрунтований методичний та дидактичний навчальний матеріал, засвоєння якого забезпечує здобуття освіти і кваліфікації згідно з освітньо-кваліфікаційним рівнем.

Зміст навчання визначається освітньо-професійними програмами підготовки кваліфікованих робітників та фахівців з вищою освітою певних освітньо-кваліфікаційних рівнів, структурно-логічною схемою підготовки, програмами навчальних дисциплін, іншими нормативними документами та навчальною і навчально-методичною літературою.

6. Нормативна частина змісту навчання – це обов'язковий для засвоєння зміст навчання, сформований відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики як змістовні модулі із зазначенням їх обсягу і рівня засвоєння, а також форм державної атестації.

Вибіркова частина змісту навчання – це рекомендований для засвоєння зміст навчання, сформований як змістовні модулі із зазначенням їх обсягу та форм атестації, призначений для задоволення потреб і можливостей особистості, регіональних потреб у кваліфікованих робітниках та у фахівцях певної спеціалізації, досягнень наукових шкіл і навчальних закладів.

7. Нормативний термін навчання – це встановлений освітньо-професійною програмою термін викладання нормативної і вибіркової частин змісту освітньо-професійної програми для очної форми навчання.

Термін викладання нормативної і вибіркової частин змісту освітньо-професійної програми для заочної та інших форм навчання визначається навчальним закладом і може перевищувати нормативний термін навчання не більше ніж на 20 відсотків.

8. Навчальні заклади самостійно визначають перелік та зміст вибіркових навчальних дисциплін освітньо-професійних програм, а також розробляють структурно-логічну схему навчання, робочі програми нормативних навчальних дисциплін.

11 Здобуття відповідної кваліфікації фахівця підтверджується державною атестацією, яка здійснюється державною екзаменаційною (кваліфікаційною) комісією на підставі результатів державних іспитів та (або) захисту кваліфікаційної роботи після виконання відповідної освітньо-професійної програми підготовки кваліфікованого робітника, молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста та магістра

12 Особи, які успішно пройшли державну атестацію, отримують документи встановленого зразка про здобуття освіти та кваліфікації Особи, які мають не менше 75 відсотків відмінних оцінок з усіх навчальних дисциплін та практичної підготовки з оцінками «добре» з інших дисциплін та з оцінками «відмінно» за результатами державної атестації, отримують документи встановленого зразка про здобуття освіти та кваліфікації з відзнакою

13 Особи, які не пройшли державної атестації після завершення навчання, отримують відповідний документ.

П. ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНІ РІВНІ

3. Освітньо-кваліфікаційний рівень —бакалавр.

26. Бакалавр – це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі повної загальної середньої освіти здобув поглиблену загальнокультурну підготовку, фундаментальні та професійно-орієнтовані уміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці і здатний вирішувати типові професійні завдання, передбачені для відповідних посад, у певній галузі народного господарства.

27. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра забезпечує одночасне здобуття базової вищої освіти за напрямом підготовки та кваліфікації бакалавра на базі повної загальної середньої освіти. Зазначена програма підготовки бакалавра складається із загальних фундаментальних, гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, спеціальних дисциплін відповідного напрямку підготовки, а також з різних видів практичної підготовки.

Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра реалізується вищими навчальними закладами II—IV рівнів акредитації.

28. Нормативний термін навчання визначається програмою, але не може перевищувати чотирьох років.

Нормативний термін навчання осіб, що мають освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста за відповідною до напряму підготовки спеціальністю, зменшується на один-два роки.

29. Особи, які успішно пройшли державну атестацію, отримують документи встановленого зразка про здобуття базової вищої освіти за відповідним напрямом підготовки та кваліфікації бакалавра.

30. У вищих навчальних закладах II—IV рівнів акредитації в період навчання за освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра у разі припинення подальшого навчання студент може за індивідуальною програмою здобути освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста за освітньо-професійною програмою підготовки молодшого спеціаліста.

4. Освітньо-кваліфікаційний рівень — спеціаліст

31. Спеціаліст – це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра здобув спеціальні уміння та знання, має певний досвід їх застосування для вирішення складних професійних завдань, передбачених для відповідних посад, у певній галузі народного господарства.

32. Освітньо-професійна програма підготовки спеціаліста забезпечує одночасне здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та кваліфікації спеціаліста на базі відповідної освітньо-професійної програми підготовки бакалавра. Зазначена освітньо-професійна програма підготовки спеціаліста складається із спеціальних дисциплін, у тому числі соціально-економічних, та різних видів практичної підготовки.

Освітньо-професійна програма підготовки спеціаліста реалізується вищими навчальними закладами III та IV рівнів акредитації.

33. Нормативний термін навчання визначається програмою, але не може перевищувати одного року (для окремих спеціальностей за погодженням з Міносвіти може бути встановлено термін півтора року).

35. Особи, які успішно пройшли державну атестацію, отримують документи встановленого зразка про здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та кваліфікації спеціаліста.

5. Освітньо-кваліфікаційний рівень — магістр

36. Магістр – це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра або спеціаліста здобув поглиблені спеціальні уміння та знання інноваційного характеру, має певний досвід їх застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних професійних завдань у певній галузі народного господарства.

37. Освітньо-професійна програма підготовки магістра забезпечує одночасне здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та кваліфікації магістра на базі відповідної освітньо-професійної програми підготовки бакалавра (нормативний термін навчання визначається програмою, але не може перевищувати одного року, а для окремих спеціальностей за погодженням з Міносвіти може бути встановлено термін півтора року). Здобуття кваліфікації магістра може здійснюватися на базі відповідної освітньо-професійної програми підготовки спеціаліста (нормативний термін навчання визначається індивідуальною програмою з урахуванням академічної різниці між освітньо-професійною програмою спеціаліста та магістра, але не може перевищувати одного року).

Зазначена освітньо-професійна програма підготовки магістра включає поглиблену фундаментальну, гуманітарну, соціально-економічну, психолого-педагогічну, спеціальну та науково-практичну підготовку.

Вищий навчальний заклад реалізує освітньо-професійні програми підготовки магістрів за спеціальностями IV рівня акредитації.

38. Особи, які успішно пройшли державну атестацію, отримують документи встановленого зразка про здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та кваліфікації магістра.

6. Освітньо-професійна післядипломна підготовка.

39. Освітньо-професійна програма післядипломної підготовки забезпечує післядипломну освіту *{підвищення кваліфікації, перепідготовку кадрів, стажування, клінічну ординатуру, інтернатуру тощо}* на базі освітньо-професійної програми підготовки кваліфікованого робітника, молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста чи магістра. Зазначена програма післядипломної підготовки розробляється та контролюється професійно-технічними та вищими навчальними закладами відповідного рівня акредитації.

ДОДАТОК 8

СТАНДАРТНІ ПРАВИЛА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ ІНВАЛІДІВ

*(прийнято Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних
Націй на її сорок восьмій сесії 20 грудня 1993 року
(резольуція 48/96)*

(витяги)

ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ ПОЛІТИКИ СТОСОВНО ІНВАЛІДІВ

Реабілітація

23. Термін «реабілітація» означає процес, що має на меті уможливити інвалідам досягти і підтримувати оптимальні для них фізичний, почуттєвий, інтелектуальний, психіатричний і/або соціальний функціональні рівні, таким чином забезпечуючи їх засобами для зміни свого життя в напрямі до вищого рівня самостійності. Реабілітація може включати заходи для забезпечення і/або відновлення функцій або ж компенсацію втрати чи відсутності функцій чи функціонального обмеження. Реабілітаційний процес не включає початкової медичної опіки. Вона передбачає широке коло заходів і видів діяльності від більш основної та загальної реабілітації до цілеспрямованої діяльності, наприклад професійної реабілітації.

РОЗДІЛ 1.

ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ РІВНОПРАВНОЇ УЧАСТІ

Правило 3. Реабілітація *

Державам варто забезпечити надання інвалідам послуг з реабілітації, для того, щоб дозволити їм досягти і підтримувати оптимальний рівень їхньої самостійності і життєдіяльності.

* Реабілітація є основною концепцією політики у відношенні інвалідів, і її зміст розкривається вище у пункті 23 вступу.

ЛИСТ МІНІСТЕРСТВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

5 листопада 2001 року, № 11.03.04/22

*Органам та закладам
охорони здоров'я*

Розглянувши звернення управління охорони здоров'я Львівської обласної державної адміністрації щодо запровадження активної фізичної реабілітації хворих з травмами хребта і ураженнями спинного мозку та враховуючи вимоги наказу МОЗ України від 25.12.92 № 195 «Про затвердження переліку вищих і середніх навчальних закладів, підготовка і отримання звання в яких дають право займатися медичною і фармацевтичною діяльністю»:

ПРОПОНУЮ:

- з виробничої необхідності в профільних лікувально-профілактичних закладах вводити посади спеціалістів з фізичної реабілітації (відповідно до п. 2 Наказу МОЗ України від 23.02.2000 р. № 33 «Про штатні нормативи та типові штати закладів охорони здоров'я») та призначити на них випускників вищих навчальних закладів фізичної культури III-IV рівня акредитації за спеціальністю «Фізична реабілітація»;

- схемні посадові оклади спеціалістів з фізичної реабілітації встановлювати на рівні схемних посадових окладів лікарів інших спеціальностей без кваліфікаційної категорії.

Міністр

В.Ф. Москаленко

ДОДАТОК 10

ПРЕЗИДЕНТИ МІЖНАРОДНОГО ОЛІМПІЙСЬКОГО КОМІТЕТУ

<i>Президенти МОК</i>	<i>Роки життя</i>	<i>Країна</i>	<i>Роки правління</i>
Деметріус Вікелас	1835 – 1908	Греція	1894- 1896
П'єр де Кубертен	1863 – 1937	Франція	1896 - 1925
Анрі де Байє-Латур	1876 – 1942	Бельгія	1925 - 1942
Юханнес Зігфрід Едстрем	1870 – 1964	Швеція	1942 - 1952
Ейвері Брендедж	1887 – 1975	США	1952 - 1972
Майкл Моріс Кілланін	1914 – 1999	Ірландія	1972 - 1980
Хуан Антоніо Самаранч	1920 р.н.	Іспанія	1980 - 2001
Жак Рогге	1942 р.н	Бельгія	з 2001 р.

ХРОНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ СУЧАСНИХ ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГОР

Ігри Олімпіад (літні Олімпійські Ігри)

№	Рік	Місто	Країна
I	1896	Афіни	Греція
II	1900	Париж	Франція
III	1904	Сент-Луїс	США
IV	1908	Лондон	Англія
V	1912	Стокгольм	Швеція
VI	1916	Не відбулися	
VII	1920	Антверпен	Бельгія
VIII	1924	Париж	Франція
IX	1928	Амстердам	Голландія
X	1932	Лос-Анжелос	США
XI	1936	Берлін	Німеччина
XII	1940	Не відбулися	
XIII	1944	Не відбулися	
XIV	1948	Лондон	Англія
XV	1952	Гельсінкі	Фінляндія
XVI	1956	Мельбурн	Австралія
XVII	1960	Рим	Італія
XVIII	1964	Токіо	Японія
XIX	1968	Мехіко	Мексика
XX	1972	Мюнхен	ФРН
XXI	1976	Монреаль	Канада
XXII	1980	Москва	СРСР
XXIII	1984	Лос-Анжелос	США
XXIV	1988	Сеул	Півд. Корея
XXV	1992	Барселона	Іспанія
XXVI	1996	Атланта	США
XXVII	2000	Сідней	Австралія
XXVIII	2004	Афіни	Греція
XXIX	2008	Пекін	Китай

Зимові Олімпійські Ігри

№	Рік	Місто	Країна
I	1924	Шамоні	Франція
II	1928	Сент-Моріц	Швейцарія
III	1932	Лейк-Плесід	США
IV	1936	Гарміш-Партенкірхен	Німеччина
	1940	Не відбулися	
	1944	Не відбулися	
V	1948	Сент-Моріц	Швейцарія
VI	1952	Осло	Норвегія
VII	1956	Кортіна д'Ампеццо	Італія
VIII	1960	Скво-Веллі	США
IX	1964	Інсбрук	Австрія
X	1968	Гренобль	Франція
XI	1972	Саппоро	Японія
XII	1976	Інсбрук	Австрія
XIII	1980	Лейк-Плесід	США
XIV	1984	Сараєво	Югославія
XV	1988	Калгарі	Канада
XVI	1992	Альбервіль	Франція
XVII	1994	Ліллегаммер	Норвегія
XVIII	1998	Нагано	Японія
XIX	2002	Солт-Лейк-Сіті	США
XX	2006	Турін	Італія

*П'єр де Кубертен***ОДА СПОРТУ****I. О СПОРТ. ТИ — НАСОЛОДА.**

Ти вірний, незмінний супутник життя,
Нашому духу і тілу ти щедро даруєш
радість буття.

Ти — безсмертний.

Живий ти і сьогодні, після краху
загублених в віках олімпіад.

Несеш ти торжество весни
людської. Весни, коли зароджувалась
насолода від гармонії розуму і сили.

Ти, як естафету, передаєш нам спадщину предків.
Минають століття. Життя торжествує. Ти
живеш, не підвладний часові, спорт.

II. О СПОРТ. ТИ — ЗОДЧИЙ.

Ти допомагаєш знаходити пропорції
найдовшенішого творіння природи —
людини, торжествуючої у перемозі і
зажуреної у невдачах.

Ти майстер гармонії.

Ти робиш нас сильними і спритними,
ставними, виправляєш недоліки, з
якими ми народжуємося.

Ти особливий, незвичайний зодчий. Твій

будівельний матеріал — людина в русі.
Ти довів, що вічний рух — не мрія,
не утопія.
Він існує.
Вічний рух — це спорт.

III. О СПОРТ. ТИ — СПРАВЕДЛИВІСТЬ.

Ти вказуєш прямі, чесні шляхи,
що їх шукають люди для досягнення цілей,
поставлених у житті.
Ти — неупереджений.
Ти вчиш, що правила змагань — закон.
Ти вимагаєш: «Жоден спортсмен,
який виконує вправи перед глядачами і
суддями, не повинен переступати ці правила».
Ти визначаєш межі між видами
спорту. Немає судді, вимогливішого
і суворішого, ніж ти сам.
Непохитна твоя вимога справедливих
оцінок за дійсні досягнення.

IV. О СПОРТ. ТИ — ВИКЛИК.

Ти вимагаєш боротьби. Вся сила наших
м'язів зосереджена в одному на вибух
схожому слові — спорт.
Ти трубадур.
Твій полум'яний, хвилюючий заклик знаходить
відгук у наших серцях.
Ти запитуєш у тих, що вийшли на старт: для чого
сила, досвід і спритність, якщо не мріяти

про переможний фініш?

Ти стверджуєш — треба мріяти. Треба вміти.

Треба дерзати.

Ти переконуєш, вимагаєш, наказуєш. Ти кличеш людей помірятися силою. Перемогти себе.

V. О СПОРТ. ТИ БЛАГОРОДСТВО.

Ти обдаровуєш лаврами лиш того, хто боровся за перемогу чесно, відкрито, безкорисливо
Ти бездоганий.

Ти потребуєш високої моральності,
справедливості, душевної чистоти,
непідкупності.

Ти проголошуєш: якщо хто-небудь досягне мети, ввівши в оману своїх товаришів, досягне слави за допомогою низьких, нечесних вчинків, приглушивши у собі почуття страху, той заслуговує осудливого епітета, який стане нероздільним з його іменем.

Ти зводиш стадіони – театри без куліс.

Всі є свідками всього. Ніякої закулісної боротьби.

Ти накреслив на своїх скрижалях: «Тричі солодша перемога, здобута у благородній чесній боротьбі».

VI. О СПОРТ. ТИ — РАДІСТЬ.

Ти влаштовуєш свято для тих, хто прагне боротьби, і для тих, хто прагне цією

боротьбою насолодитись.

Ти – триумф,

Ти зігріваєш кров. Пришвидшуєш
серцебиття.

Як радісно, як приємно відгукнутись на
твій поклик.

Ти розширюєш горизонти. Освітлюєш обрії.

Надихаєш стартуючих на ближній фініш.

Ти лікуєш душевні рани. Сум та
скорбота одного відступають у ту хвилину, коли
потрібно перебороти все перед багатookим
поглядом людським.

Даруй же радість, задоволення, щастя
людям, спорт.

VII. О СПОРТ. ТИ — ПЛІДНІСТЬ.

Ти стаєш перешкодою на шляху згубних
недугів, які завжди загрожували людям.

Ти — посередник.

Ти рекомендуєш тим, хто страждає, німецьким,
хворим найкращі ліки. Себе.

Ти прикладом своїх сильних, здорових,
мускулистих, загартованих
прихильників лікуєш доведених до відчаю.

Ти зігріваєш кров. Пришвидшуєш
серцебиття.

Лікуєш від недугів. Ти червоний рядок в
«Кодексі здоров'я».

Ти стверджуєш: «У здоровому тілі – здоровий дух».

VIII. О СПОРТ. ТИ — ПРОГРЕС.

Ти сприяєш удосконаленню людини —
найпрекраснішого творіння природи.

Ти стремління.

Ти наказуєш дотримуватись правил і
потреб гігієни. Стримуєш від надміру.

Ти вчиш людину добровільно, свідомо,
переконливо діяти так, щоб жодне
високе досягнення, жоден рекорд не були
результатом перевтоми, згубно не вплинули
на здоров'я.

Ніяких стимуляторів, крім жаги перемоги
і мудрого тренування, не визнаєш ти.

Ти переконуєш, що прогрес фізичний і
прогрес моральний — два шляхи до одної
мети.

IX. О СПОРТ. ТИ — МИР.

Ти встановлюєш хороші, добрі,
дружні стосунки між народами.

Ти — згода.

Ти зближуєш людей, які прагнуть єдності.

Ти вчиш різномовну, різноплеменну
молодь поважати один одного.

Ти — джерело благородного, мирного,
дружнього змагання.

Ти згуртовуєш молодість — наше майбутнє,
нашу надію — під свої мирні знамена.

О спорт.

Ти — мир.

ДОДАТОК 13

**ОЛІМПІЙСЬКА КЛЯТВА
СПОРТСМЕНІВ**

«Від імені усіх спортсменів,
я обіцяю, що ми будемо приймати участь у цих
Олімпійських іграх, поважаючи і дотримуючись
правил, за якими вони проводяться,
в істинно спортивному дусі,
на славу спорту
і в ім'я честі своїх команд».

ОЛІМПІЙСЬКА КЛЯТВА АРБІТРІВ

«Від імені всіх судів і офіційних осіб,
я обіцяю, що ми будемо виконувати наші функції
під час цих Олімпійських ігор
з усією неупередженістю, дотримуючись правил і
зберігаючи відданість принципам справжнього
спортивного духу».

СПИСОК ОЛІМПІЙСЬКИХ ЧЕМПІОНІВ
УКРАЇНИ

1952 рік

Ніна Бочарова	Київ	Гімнастика
Марія Гороховська	Харків	Гімнастика
Дмитро Леонкін	Львів	Гімнастика
Яків Пункін	Запоріжжя	Боротьба

1956 рік

Поліна Астахова	Донецьк	Гімнастика
Іван Богдан	Київ	Боротьба
Володимир Голубничий	Суми	Легка атлетика
Віра Крепкіна	Київ	Легка атлетика
Лариса Латиніна	Київ	Гімнастика
Людмила Лисенко	Дніпропетровськ	Легка атлетика
Маргарита Ніколаєва	Одеса	Гімнастика

Віктор Цибуленко	Київ	Легка атлетика
Борис Шахлін	Київ	Гімнастика

1964 рік

Поліна Астахова	Київ	Гімнастика
Юрій Венгеровський	Харків	Волейбол
Леонід Жаботинський	Запоріжжя	Важка атлетика
Григорій Крис	Київ	Фехтування
Лариса Латиніна	Київ	Гімнастика
Георгій Мондзолевський	Одеса	Волейбол
Юрій Поярков	Харків	Волейбол
Галина Прозуменщикова	Севастополь	Плавання
Едуард Сибіряков	Одеса	Волейбол
Андрій Химич	Черкаси	Веслування
Микола Чужиков	Лисичанськ	Веслування
Борис Шахлін	Київ	Гімнастика

1968 рік

Володимир Беляєв	Луганськ	Волейбол
Володимир Голубничий	Суми	Легка атлетика
Борис Гуревич	Київ	Боротьба
Леонід Жаботинський	Київ	Важка атлетика
Володимир Іванов	Київ	Волейбол
Євген Лапінський	Одеса	Волейбол
Валентин Манкін	Київ	Парус
Василіус Матушевас	Харків	Волейбол
Віктор Михальчук	Одеса	Волейбол
Володимир Морозов	Київ	Веслування
Юрій Поярков	Харків	Волейбол
Віктор Сидяк	Львів	Фехтування
Борис Терещук	Київ	Волейбол
Олександр Шапаренко	Суми	Веслування

1972 рік

Микола Авілов	Одеса	Легка атлетика
Анатолій Бондарчук	Київ	Легка атлетика
Валерій Борзов	Київ	Легка атлетика
Віталій Дирдира	Київ	Парус
Яків Железняк	Одеса	Стрільба
Катерина Куришко	Харків	Веслування
Павло Ледньов	Львів	Суч. п'ятиборство
Валентин Манкін	Київ	Парус
Володимир Морозов	Київ	Веслування
Борис Онищенко	Київ	Суч. п'ятиборство
Анатолій Поливода	Київ	Баскетбол
Юлія Рябчинська	Одеса	Веслування
Володимир Семенець	Київ	Велоспорт
Юрій Стеценко	Київ	Веслування
Юрій Філатов	Київ	Веслування
Ігор Целовальников	Харків	Велоспорт
Олександр Шапаренко	Суми	Веслування

1976 рік

Людмила Бобрусь	Київ	Гандбол
Тетяна Глущенко	Київ	Гандбол
Галина Захарова	Київ	Гандбол
Михайло Іщенко	Запоріжжя	Гандбол
Лариса Карлова	Київ	Гандбол
Наталя Климова	Київ	Баскетбол
Олександр Колчинський	Київ	Боротьба
Петро Король	Львів	Важка атлетика
Раїса Курвякова	Дніпропетровськ	Баскетбол
Сергій Кушнирюк	Запоріжжя	Гандбол
Юрій Лагутін	Запоріжжя	Гандбол
Марія Літошенко	Київ	Гандбол
Ніна Лобова	Берегове	Гандбол
Сергій Нагірний	Хмельницький	Веслування
Сергій Новиков	Київ	Боротьба
Людмила Панчук	Київ	Гандбол
Сергій Петренко	Одеса	Веслування

Павло Пінігін	Київ	Боротьба
Олександр Резанов	Запоріжжя	Гандбол
Юрій Сєдих	Київ	Легка атлетика
Зінаїда Турчина	Київ	Гандбол
Юрій Філатов	Київ	Веслування
Анатолій Чуканов	Луганськ	Велоспорт
Сергій Чухрай	Нова Каховка	Веслування
Наталя Шерстюк	Київ	Гандбол

1980 рік

Анатолій Белоглазов	Київ	Боротьба
Сергій Белоглазов	Київ	Боротьба
Ілля Мате	Донецьк	Боротьба
Олександр Колчинський	Київ	Боротьба
Валерій Мовчан	Харків	Велоспорт
Олексій Баркалов	Київ	Водне поло
Валерій Кривов	Луганськ	Волейбол
Федір Лашенов	Луганськ	Волейбол

Юрій Панченко	Київ	Волейбол
Михайло Іщенко	Київ	Гандбол
Наталія Шерстюк	Київ	Гандбол
Лариса Карлова	Київ	Гандбол
Ірина Пальчикова	Київ	Гандбол
Зінаїда Турчина	Київ	Гандбол
Тетяна Макарець	Київ	Гандбол
Людмила Бобрусь	Київ	Гандбол
Ольга Зубарева	Київ	Гандбол
Валентина Лутаєва	Київ	Гандбол
Любов Бережна	Київ	Гандбол
Наталія Лук'яненко	Київ	Гандбол
Богдан Макуц	Львів	Гімнастика
Стелла Захарова	Київ	Гандбол
Сергій Чухрай	Нова Каховка	Веслування
Сергій Пострехін	Херсон	Веслування
Віра Мисевич	Київ	Кінний спорт
Віктор Погановський	Миколаїв	Кінний спорт
Віктор Бураков	Київ	Легка атлетика

Володимир Кисельов	Кременчук	Легка атлетика
Юрій Седих	Кінний спорт	Легка атлетика
Надія Олізаренко	Одеса	Легка атлетика
Тетяна Пророченко	Запоріжжя	Легка атлетика
Ніна Зюськова	Донецьк	Легка атлетика
Надія Ткаченко	Донецьк	Легка атлетика
Валентин Манкін	Київ	Парус
Сергій Фесенко	Кривий Ріг	Плавання
Сергій Красюк	Київ	Плавання
Юрій Прискін	Київ	Плавання
Олександр Сидоренко	Маріуполь	Плавання
Павло Ледньов	Львів	Сучасне п'ятиборство
Султан Рахманов	Дніпропетровськ	Важка атлетика
Володимир Смирнов	Київ	Фехтування

1988 рік

Геннадій Авдєєнко	Одеса	Легка атлетика
Сергій Белоглазов	Київ	Боротьба
Олександр Білостінний	Київ	Баскетбол
Віктор Бризгін	Луганськ	Легка атлетика
Ольга Бризгіна	Луганськ	Легка атлетика
Сергій Бубка	Донецьк	Легка атлетика
Людмила Джигалова	Харків	Легка атлетика
Леонід Дорошенко	Київ	Гандбол
Олександр Кириченко	Київ. обл.	Велоспорт
Володимир Лютий	Дніпропетровськ	Футбол
Олексій Михайличенко	Київ	Футбол
Дмитро Монаков	Київ	Стрільба
Марія Пінігіна	Київ	Легка атлетика
Тетяна Самоленко	Запоріжжя	Легка атлетика
Ольга Стражева	Запоріжжя	Гімнастика
Вадим Тищенко	Дніпропетровськ	Футбол
Олексій Чередник	Дніпропетровськ	Футбол
Ольга Шкурнова	Одеса	Волейбол

1992 рік

Олена Жирко	Київ	Баскетбол
Юрій Гаврилов	Київ	Гандбол
Вадим Гутцайт	Київ	Фехтування
Олександра Тимошенко	Київ	Худ. гімнастика
Марина Ткаченко	Київ	Баскетбол
Тетяна Гуцу	Одеса	Гімнастика
Григорій Місютін	Луганськ	Гімнастика
Тетяна Лисенко	Херсон	Гімнастика

1996 рік

Катерина Серебрянська	Сімферополь	Худ. гімнастика
Лілія Підкопаєва	Донецьк	Гімнастика
Рустам Шаріпов	Харків	Гімнастика
Євген Браславець	Дніпропетровськ	Парус
Ігор Матвієнко	Дніпропетровськ	Парус
Володимир Кличко	Київ	Бокс
В'ячеслав Олійник	Маріуполь	Боротьба

Тимур Таймазов	Київ; Хмельницький	Важка атлетика
Інеса Кравець	Київ	Легка атлетика

2000 рік

Яна Клочкова	Харків; Одеса; Сімферополь	Плавання
Микола Мільчев	Одеса	Стендова стрільба

ДОДАТОК 15

ГІМН ОЛІМПІЙЦІВ УКРАЇНИ

Слова Юрія Рибчинського

Музика Геннадія Татарченка

ОЛІМПІЙСЬКА ВЕЛИЧАЛЬНА

Україно, нас благослови!
Дай нам крила, щоб важкі дороги
Нас вели до перемоги.
Україно, нас благослови!

Ми клянемося славити тебе,
Щоб на світі знали всі народи
Твою силу, твою вроду.
Ми клянемося славити тебе!

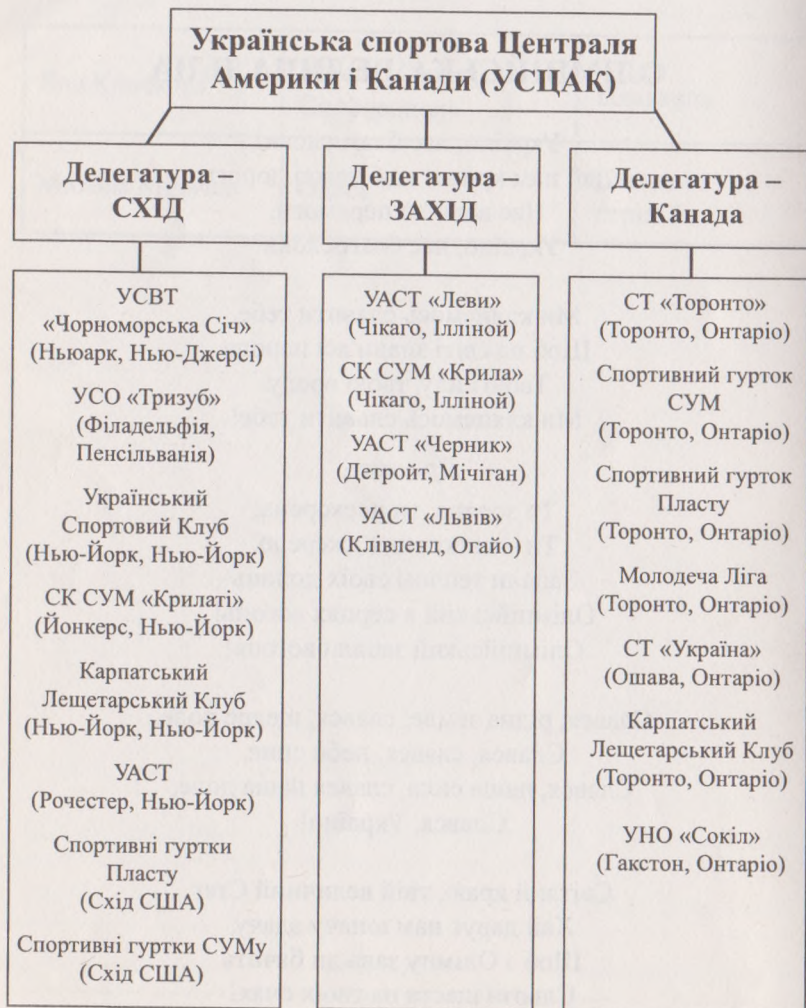
Приспів:

Ти зоряна, ти нескорена,
Ти – натхнення джерело,
Запали теплом своїх долонь
Олімпійський в серцях вогонь!
Олімпійський запали вогонь!

Слався, рідна земле, слався, щедре поле,
Слався, слався, небо синє,
Слався, наша сила, слався наша доле,
Слався, Україно!

Світлий краю, твій величний Стяг
Хай дарує нам юначу вдачу,
Щоб з Олімпу завжди бачить
Сльози щастя на твоїх очах!

СХЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ СПОРТИВНИХ ТОВАРИСТВ США І КАНАДИ

ДОДАТОК 17

ГЕОГРАФІЯ ПОШИРЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ СПОРТИВНИХ ТОВАРИСТВ В ШТАТАХ АВСТРАЛІЇ

АВСТРАЛІЯ					
ШТАТИ					
Південна Австралія	Західна Австралія	Новий Південний Уельс	Вікторія	Квінсленд	Тасманія
ТОВАРИСТВА, КЛУБИ					
Український Спортивний Клуб «Лев» (Аделаїда) Спілка Української Молоді (Аделаїда)					
Українське Спортивне Товариство «Київ» (Перт) Українське Спортивне Товариство «Січ» (Нортгем) Українське Спортивне Товариство «Дніпро» (Нортгем)					
Українське Спортивне Товариство «Лев» (Сідней) Українське Спортивне Товариство «Сокіл» (Сідней) Українське Спортивне Товариство «Київ» (Кабраматта) Українське Спортивне Товариство «Дніпро» (Канберра)					
Український Спортивний Клуб «Україна» (Мельбурн) Український Спортивний Клуб «Гризуб» (Саншайн) Українське Спортивне Товариство «Лев» (Мельбурн) Українське Спортивне Товариство «Лев» (Джэлонг)					
Український Спортивний Клуб «Україна» (Брісбен) Українське Спортивне Товариство «Дніпро» (Брісбен)					
Українське Спортивне Товариство «Дніпро» (Гобарт)					

КОМПЛЕКСНІ СПОРТИВНІ ЗМАГАННЯ, ОРГАНІЗОВАНІ УКРАЇНСЬКОЮ ДІАСПОРОЮ В ЧЕСТЬ ІГОР ОЛІМПІАД

Рік проведення	Назва змагань	Місце проведення	Команди етнічних груп (учасники)
1936	«Україно-Американська Олімпіада»	Філадельфія (США)	українці, американці
1948	«Олімпіада Ді-Пі»	Міттенвальд, Авгзбург, Нюрнберг (Німеччина)	Українці, латвійці, естонці, литовці, поляки, словаки, чехи, югослави, угорці
1980	«Вільна Олімпіада»	Етобіко (Канада)	українці, литовці, латвійці, естонці, вірмени
1984	друга «Вільна Олімпіада»	Етобіко (Канада)	українці, литовці, латвійці, естонці
1988	«Українська Олімпіада»	Філадельфія (США)	українці
2000	«Українська Олімпіада»	Філадельфія (США)	українці

М.С. Герцик
О.М. Вацеба

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ГАЛУЗИ
«Фізичне виховання і спорт»
навчальний посібник

рекомендовано
Міністерством освіти і науки
України
(лист Міністерства освіти і науки України
№ 14/18.2-12 від 03.01.2002 р.)

Видано НВФ «Українські технології»

2002

м.Львів, вул. І.Франка, 4/1
тел./факс: (0322) 72-15-52

Здано на складання 25.03.2002.
Підписано до друку 22.04.2002.
Формат 60x84/16. Гарнітура Тип Тайме.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум.друк.арк. 13,5.
Зам.№ 43. Тираж 350.

Мирослав Герцик — майстер спорту, заслужений тренер України, член-кореспондент Української академії наук національного прогресу, ректор Львівського державного інституту фізичної культури. Закінчив Львівський державний інститут фізичної культури. Засновник львівської школи веслування. Працював тренером збірних команд УРСР та СРСР з веслування на байдарках та каное, головою Львівського міського та обласного комітету з фізичної культури та спорту. Один із засновників і віце-президент Національного Олімпійського комітету України (1990-1998 рр.). Нагороджений знаком «Відмінник освіти України» та медаллю «Будівничий України» Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Оксана Вацеба — кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Української академії наук національного прогресу, докторант Національного університету фізичного виховання і спорту України. Випускниця Львівського державного інституту фізичної культури. Працювала викладачем Івано-Франківського технікуму фізичної культури; деканом, завідувачем кафедри, проректором з наукової роботи Львівського державного інституту фізичної культури. Член виконкому Олімпійської академії України, член ради Львівського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта». Нагороджена знаком «Відмінник освіти України» (1997).